

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการอบรมโดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเพื่อเสริมสร้างความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. การเมือง เจตคติทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง
  - 1.1 ความหมาย
  - 1.2 จิตวิทยาการเมือง
  - 1.3 การเมืองในระบอบประชาธิปไตย
  - 1.4 การเมือง เจตคติทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และกฎหมาย
2. การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี
  - 2.1 ผู้นำชุมชน
  - 2.2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี
  - 2.3 การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง
3. การพัฒนาความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง
  - 3.1 กระบวนการอบรม
  - 3.2 กระบวนการอบรมกลุ่มเกลาทางการเมือง
  - 3.3 กระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
  - 3.4 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
  - 3.5 การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง
  - 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
  - 4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม
  - 4.4 งานวิจัยที่เกี่ยวกับผู้นำชุมชน
  - 4.5 งานวิจัยเกี่ยวกับสตรี

ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ศึกษาประเด็นที่สำคัญ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเมือง เจตคติทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การใช้อำนาจทางการเมืองซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดของสังคม ต้องมีจุดมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสมาชิกที่มีความแตกต่างกันให้มีโอกาสที่จะได้ดำรงชีวิตที่ดีอย่างเสมอภาคทั่วหน้ากัน โดยจำกัดมิให้กลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเอาเปรียบผู้อื่น ซึ่งหมายถึงการใช้อำนาจเพื่อสร้างสรรค์ความเป็นธรรมของสังคม อันเป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างประโยชน์สุขของประชาชน สมบัติ อารังธัญวงศ์ (2538) กล่าวว่าการเมืองเป็นเรื่องของประชาชน อำนาจทางการเมืองคือ อำนาจของประชาชน ประชาชนคือเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง ผู้ใช้อำนาจทางการเมืองต้องได้รับฉันทานุมัติจากประชาชน การใช้อำนาจทางการเมืองต้องเป็นไปตามความต้องการของประชาชน เพื่อสนองตอบประโยชน์สุขของประชาชน ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการกำหนดหรือถอดถอนผู้ปกครอง การเมืองหมายถึงการจัดสรรอำนาจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน การจัดสรรอำนาจหมายถึงกระบวนการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง ซึ่งถูกกำหนดกฎเกณฑ์และกติกาให้เป็นไปตามรูปแบบหรือระบบการเมืองที่เป็นอยู่ ความแตกต่างของระบบการเมืองทำให้กระบวนการเพื่อได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองแตกต่างกันออกไป เช่น ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ผู้นำทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติจะต้องผ่านกระบวนการเห็นชอบจากประชาชนโดยตรงที่เรียกว่า กระบวนการเลือกตั้ง ผู้ที่ชนะการเลือกตั้งจะได้รับฉันทานุมัติจากประชาชนให้ทำหน้าที่ผู้นำทางการเมืองทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติแล้วแต่กรณี ส่วนประเทศที่ปกครองแบบคอมมิวนิสต์ก็จะถือว่าพรรคคอมมิวนิสต์คือตัวแทนชนชั้นกรรมาชีพ ดังนั้น พรรคคอมมิวนิสต์จึงมีอำนาจสูงสุดในการคัดเลือกผู้นำทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ற்பประเทศที่ปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อำนาจทางการเมืองเป็นอำนาจของกษัตริย์ กระบวนการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์การสืบทอดราชสมบัติ ประชาชนไม่มีสิทธิในการกำหนดหรือถอดถอนผู้ปกครองแต่อย่างใด

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรร่วมกับสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ (2540) สรุปไว้ว่า วิถีชีวิตของประชาชนขึ้นอยู่กับระบอบการเมือง ระบอบการเมืองที่ดีจะส่งเสริมและเอื้ออำนวยให้ประชาชนมีชีวิตที่ดี มีโอกาสในการแสวงหาความรู้อย่างเสมอภาค สามารถดูแลและปกป้องตนเองให้พ้นจากการเอาเปรียบของผู้อื่น ตลอดจนมีความรู้ความสามารถในการควบคุม กำกับและตรวจสอบผู้นำทางการเมืองให้ใช้อำนาจเพื่อสนองตอบ ประโยชน์สุขของประชาชน

อย่างซื่อสัตย์ ตรงข้ามกับระบอบการเมืองที่ไม่ดี ผู้นำทางการเมืองจะมุ่งเฉพาะแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองและพรรคพวก โดยการจำกัดมิให้ประชาชนส่วนใหญ่มีโอกาสในการแสวงหาความรู้อย่างเสมอภาค จะมีเฉพาะชนชั้นปกครองเพียงส่วนน้อยที่จะมีโอกาสหรือมีสิทธิพิเศษในการแสวงหาความรู้ให้ตนเอง ทำให้เกิดชนชั้นที่ได้เปรียบในสังคม ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่จะถูกทอดทิ้งให้ไร้การศึกษา เป็นผู้ด้อยความรู้และด้อยโอกาสในการเสริมสร้างชีวิตที่ดีให้แก่ตนเอง ภายใต้สังคมที่ระบอบการเมืองไม่ดีประชาชนส่วนใหญ่จะขาดความรู้และยากจน มนุษย์จะมีชีวิตที่ดีกว่าถ้ามนุษย์อยู่ในสังคม เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมทำให้มนุษย์ได้พึ่งพาอาศัยกัน เมื่อเราอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเราก็ต้องมีสิ่งสาธารณะที่เราได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เราจึงต้องเสียภาษีทางตรงคือภาษีเงินได้และภาษีทางอ้อมคือภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีสรรพสามิตเพื่อนำไปเป็นงบประมาณของแผ่นดิน ซึ่งจะนำมาจัดสรรผลประโยชน์ให้ประชาชนในรูปแบบของนโยบายสาธารณะต่าง ๆ ผ่านระบบการเมืองในที่นี้จะขอกล่าวถึงสาระที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ดังต่อไปนี้

1.1 ความหมาย

การเมือง (Politics)

นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองได้ให้ความหมายของการเมืองไว้ดังต่อไปนี้

Mayo (1960) ได้กล่าวถึงการเมืองสรุปได้ว่าการเมืองเกี่ยวข้องกับรัฐบาลและกิจกรรมของรัฐบาลที่เกี่ยวกับหน้าที่และจุดมุ่งหมาย การเมืองคือนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับสังคมซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมาย

Ponton และ Gill (1988) ได้ให้ความหมายของการเมืองสรุปได้ว่า คือแนวทางซึ่งทำให้เราเข้าใจสังคมและเป็นการจัดการสังคมให้เป็นระเบียบ เป็นการจัดสรรทรัพยากรในสังคมเกี่ยวกับการได้มาและการรักษาไว้ การเมืองจะควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคม การเมืองเป็นกิจกรรมทางสังคมที่จะคอยดูแลประชาชนและความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ในสังคมการเมืองจะมีความสัมพันธ์กับความรู้หลาย ๆ ด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคมวิทยา ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์

Roskin (1991) กล่าวไว้สรุปได้ว่าศาสตร์ทางการเมืองจะศึกษาความขัดแย้งและการแข่งขันทางอำนาจของรัฐบาล ซึ่งมุ่งประเด็นสองอย่างที่มีสัมพันธ์กันคือ ทำไมผู้นำจึงตัดสินใจกระทำเช่นนั้นและทำไมประชาชนจึงทำตามการตัดสินใจของรัฐบาลหรือบางครั้งก็ไม่ทำตามคำสั่งของรัฐบาล

จรรยา สุภาพ (2514) กล่าวไว้สรุปได้ว่าการเมืองประกอบด้วยปัจจัยสำคัญคือ อำนาจและการปกครอง การเมืองมิใช่เรื่องของประเทศหรือรัฐบาลเท่านั้น แต่การเมืองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในทุกระดับหรือทุกกลุ่มในสังคม ระบบการเมืองเป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและการปกครอง

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523) สรุปว่าการเมืองคือกิจกรรมซึ่งจัดการผลประโยชน์ที่แตกต่างกันในหน่วยการปกครองหนึ่ง ๆ ให้ได้รับการประสานประโยชน์โดยได้รับโอกาสที่จะร่วมมีอำนาจตามสัดส่วนของความสำคัญของกลุ่ม ทั้งนี้เป็นไปเพื่อสวัสดิภาพและการคงอยู่ของสังคมโดยส่วนรวม ซึ่งสรุปแล้วก็คือการแบ่งปันคุณค่าที่อยู่ในสังคมโดยอำนาจของรัฐ

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ (2538) กล่าวไว้สรุปได้ว่าการเมืองมีความหมายแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความรู้และความเข้าใจของแต่ละบุคคลหรือกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคม (Socialization Process) และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

จากความหมายของการเมืองดังกล่าว สรุปได้ว่าการเมืองเป็นนโยบายในการใช้อำนาจหน้าที่และจุดมุ่งหมายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการนโยบายสาธารณะและควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมให้เป็นระเบียบ การเมืองเป็นกิจกรรมทางสังคมที่จะเกิดขึ้นในทุกระดับของสังคม ซึ่งมุ่งประสานประโยชน์อย่างยุติธรรมตามความสำคัญของกลุ่มเพื่อสวัสดิภาพและการคงอยู่ของสังคมโดยอำนาจของรัฐ

เจตคติทางการเมือง (Political Attitude)

Renshon (1977) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมืองไว้สรุปได้ว่าการเรียนรู้ทางการเมืองในกระบวนการอบรมกล่อมเกลாதงการเมืองมี 4 มิติที่จะต้องจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน คือ ความรู้ทางการเมือง ทักษะการใช้สติปัญญา ทักษะในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเจตคติทางการเมือง

เจตคติทางการเมืองเป็นส่วนที่สำคัญที่จะต้องเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อการเมือง ฌรงค์ ลินสวัสดิ์ (2539) กล่าวไว้สรุปได้ว่าผู้ที่มีเจตคติทางการเมืองในทางที่ดีจะมีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่สนใจการเมือง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองก็จะทำให้บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นกัน ดังนั้นนอกจากการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองกับประชาชนแล้วจะต้องสร้างเจตคติที่ดีต่อการเมืองให้กับประชาชนด้วย

Hennessy (1972) ได้ให้ความหมายของเจตคติทางการเมืองไว้สรุปได้ว่าเป็นความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อการเมือง รวมทั้งความคิดอื่น ๆ ในทางการเมืองที่ทำให้บุคคลมีความเข้าใจสังคมการเมืองเป็นอย่างดี

Dhiravagin (1972) ได้ให้ความหมายของเจตคติทางการเมืองไว้สรุปได้ว่าเป็นระดับความรู้สึกในทางที่ดีหรือทางที่ไม่ดีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งหมายถึงความรู้สึกนึกคิด ความพร้อมของบุคคลที่จะตอบสนองต่อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ในทางสนับสนุนหรือต่อต้านก็ได้เนื่องจากการประเมินค่าในเรื่องนั้น ๆ

Rosenberg และ Hovland (1960) สรุปไว้ว่าองค์ประกอบที่ใช้สำหรับวัดเจตคติแบ่งออกเป็น 3 อย่าง ดังนี้คือ

1. ความรู้สึกส่วนตัว ได้แก่ ความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
2. ความรู้ ได้แก่ ความเชื่อ ความคิดรวบยอดและการรับรู้ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นได้ทั้งในทางที่ดีและไม่ดี
3. พฤติกรรม คือแนวโน้มที่จะแสดงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งที่ทำให้เกิดเจตคติ

องค์ประกอบด้านพฤติกรรมจะเป็นผลมาจากองค์ประกอบในด้านความรู้และความรู้สึก เช่น คิดว่าสิ่งหนึ่งดี เกิดความรู้สึกชอบจึงเกิดสนใจอยากที่จะเข้าไปใกล้ชิดกับสิ่งนั้น ดังนั้นเจตคติทางการเมืองจึงเป็นความรู้สึกนึกคิดที่พร้อมจะตอบสนองต่อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เจตคติทางการเมืองเป็นผลมาจากประสบการณ์ทางการเมืองที่บุคคลได้รับจากกระบวนการอบรมกล่อมเกลารวมทั้งทางการเมือง

Renshon (1977) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ทางด้านเจตคติทางการเมืองไว้ สรุปได้ว่าเจตคติทางการเมืองให้ความสำคัญกับความรู้สึกยอมรับหรือปฏิเสธการเมือง การเข้าถึงการเมืองหรือหลีกเลี่ยงการเมือง เป้าหมายของการศึกษาเพื่อการเป็นพลเมืองดีวัดได้โดยการให้น้ำหนักกับการเอาใจใส่หรือการให้ความสนใจทางการเมือง ความรู้สึกถึงความสามารถของตนเอง ความต้องการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ความรู้สึกไว้วางใจรัฐบาล ความรู้สึกรักชาติ สนับสนุนกฎหมายและคำสั่งของรัฐ

สุจิต บุญบงการ (2524) กล่าวถึงความหมายของเจตคติทางการเมืองไว้ สรุป

ได้ว่าเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการเมือง เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมือง รวมทั้งความรู้ทางการเมือง ตลอดจนความรู้สึกเกี่ยวกับสถาบันทางการเมืองและความรู้สึกพึงพอใจในสถาบันหรือระบบการเมือง

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2517) กล่าวไว้สรุปได้ว่าเจตคติทางการเมืองเป็นความคิดเห็นทางการเมืองที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง ตลอดจนความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของตนเองที่มีในระบบการเมือง

สรุปได้ว่าเจตคติทางการเมืองเป็นความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่มีต่อระบบการเมือง เจตคติจะเป็นความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อการเมือง พร้อมทั้งจะตอบสนองต่อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เจตคติเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างเจตคติทางการเมืองในทางที่ดีให้กับประชาชนเพื่อจะทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation)

Milbrath และ Goel (1977) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้สรุปได้ว่า หมายถึงกิจกรรมหรือการกระทำส่วนบุคคลที่ประชาชนต้องการมีอิทธิพลที่จะสนับสนุนรัฐบาลและการเมืองด้วยความสมัครใจ ประชาชนจะต้องตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมและจะต้องตัดสินใจเลือกวิธีการที่จะกระทำด้วย เช่น การตัดสินใจว่าจะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหรือไม่ลงคะแนนและต้องเลือกต่อไปว่าจะเลือกใคร การมีส่วนร่วมทางการเมืองเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในสิ่งแวดล้อม ถ้าบุคคลได้รับสิ่งกระตุ้นทางการเมืองมากขึ้นจะทำให้เขาเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมาก ถ้าบุคคลให้ความสนใจการเมืองในทางบวกก็จะได้รับสิ่งกระตุ้นเกี่ยวกับการเมืองมากขึ้น เขาก็จะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น บุคคลที่สนใจและเอาใจใส่ต่อเหตุการณ์ทางการเมืองก็จะมีกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น แสดงว่าความสนใจทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ฐานะทางสังคมก็มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นกัน ฐานะทางสังคมมีผลต่อบุคลิกภาพส่วนบุคคล ความเชื่อและความคิดเห็นของบุคคล สิ่งแวดล้อมในสังคมก็จะมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลโดยผ่านสิ่งที่มากระตุ้น

McClosky (1968) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำด้วยความสมัครใจของสมาชิกในสังคมเพื่อที่จะเลือกผู้นำทางการเมืองและกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งโดยตรงและทางอ้อม เช่น การ

ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารบ้านเมือง การอภิปรายและแสดงความคิดเห็น
ทางการเมือง การชุมนุมทางการเมือง การช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้น

Weiner (1971) กล่าวไว้สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงการ
กระทำโดยสมัครใจที่ต้องการมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมือง โดย
มีองค์ประกอบ 3 ประการคือ มีการกระทำ ทำด้วยความสมัครใจและมีการเลือก การมีส่วนร่วม
ทางการเมืองยังมีความหมายดังต่อไปนี้

1. การกระทำที่เรียกร้องหรือสนับสนุนรัฐบาล
2. การใช้อิทธิพลที่มีผลต่อการปฏิบัติของรัฐบาลหรือในการเลือกผู้นำของรัฐบาล
3. การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมายโดยชอบธรรม
4. การกระทำแบบตัวแทน
5. ความเฉยเมยเพราะเกิดความรู้สึกว่าถ้าเข้าไปมีส่วนร่วมก็จะไม่ทำให้เกิดผล
อะไรขึ้น
6. ความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม
7. การกระทำโดยฉับพลันเพื่อผลักดันบางอย่างโดยสถาบันต่าง ๆ
8. การกระทำที่มีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะหรือการปฏิบัติงานของราชการ
9. การกระทำที่มีผลกระทบบต่อการเมืองระดับชาติเท่านั้น
10. การกระทำที่เกี่ยวกับการเมือง

Rush และ Althoff (1972) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
ไว้สรุปได้ว่าการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นจะต้องให้ความสำคัญกับ 4 ประเด็น คือ
ชนิดของรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองส่วนมากมีอะไรบ้าง
ใครเป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองและทำไมเขาจึงเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึงกิจกรรมหรือการกระทำที่ประชาชนต้องการ
แสดงออกเพื่อมีอิทธิพลต่อการจัดการจัดการนโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมือง
โดยกิจกรรมนั้นประชาชนต้องกระทำด้วยความสมัครใจและต้องมีการเลือก การมีส่วนร่วมทาง
การเมืองต้องกระทำอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ความสนใจทางการเมือง ฐานะทางสังคม สิ่ง
แวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองจะมีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

สุจิต บุญบงการ (2537) กล่าวไว้สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ
ประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ควรมีลักษณะดังนี้ คือ

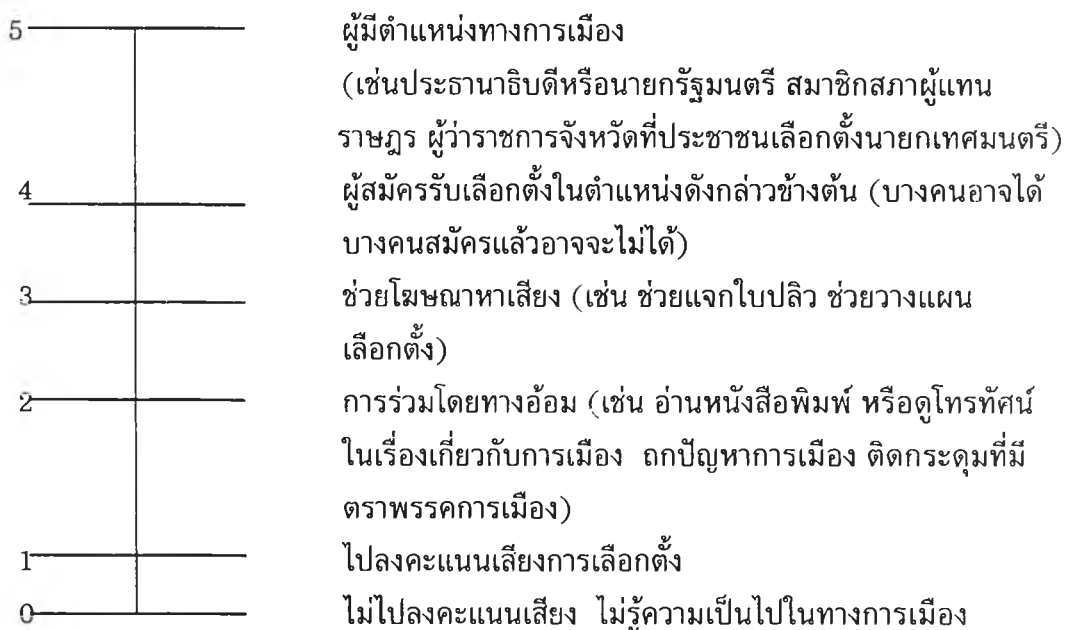
1. ควรมีความตื่นตัวในการไปลงคะแนนเสียงเป็นจำนวนมาก ถ้ามีคนที่ไม่ไปออกเสียงเลือกตั้งเป็นจำนวนมาก ประชาธิปไตยย่อมดำเนินไปด้วยความยากลำบาก
2. ในการไปลงคะแนนเสียงจะต้องไปด้วยความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ใช่ไปเพราะถูกจ้างวานหรือถูกเกณฑ์และต้องไปลงคะแนนด้วยความตื่นตัวทางการเมือง
3. ในการไปลงคะแนนเสียง ผู้ลงคะแนนควรจะได้ศึกษาอย่างดีถึงความสำคัญของการเลือกตั้งและต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวผู้สมัคร นโยบายของผู้สมัครและพรรคการเมืองที่ผู้สมัครสังกัดอยู่

ประเด็นสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงเป็นประการแรก คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงมากขึ้นและไปลงคะแนนด้วยความสมัครใจเป็นตัวของตัวเองโดยไม่ถูกซื้อเสียง วิธีการที่จะทำให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงให้มากขึ้นนั้นจะต้องทำให้การเลือกตั้งมีความหมายต่อประชาชนอย่างแท้จริง ต้องพยายามให้การเลือกตั้งเป็นการเลือกรัฐบาลที่จะมาปกครองประเทศ ทำให้ประชาชนมีความคุ้นเคยกับการเลือกตั้ง พยายามสร้างนิสัยของประชาชนให้ไปเลือกตั้ง ควรสรรหาคนที่มีชื่อเสียง ที่ประชาชนให้ความสนใจมาลงสมัครรับเลือกตั้ง เพื่อดึงดูดความสนใจของประชาชน พยายามสร้างบรรยากาศของการเลือกตั้งที่น่าสนใจโดยการประชาสัมพันธ์ การกระจายข่าวที่น่าสนใจ อีกวิธีหนึ่งคือการเพิ่มระดับการศึกษาของประชาชนให้สูงขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Almond และ Verba (1963) ซึ่งสรุปว่ากระบวนการศึกษามีอิทธิพลอย่างมากต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ณรงค์ ลินสวัสดิ์ (2539) สรุปถึงระดับของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง
(ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2539)

เจตคติทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เจตคติทางการเมืองมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังต่อไปนี้

1. ผู้ที่สนใจการเมืองจะมีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่สนใจการเมือง
2. ผู้ที่เลื่อมใสในพรรคการเมืองหรือตัวผู้สมัครพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นพิเศษและสนใจปัญหาทางการเมือง มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง
3. ผู้ที่มีความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองของตน เชื่อว่าตัวเองมีความสามารถที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้จะมีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง
4. ผู้ที่เชื่อว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหน้าที่ของตนจะมีแนวโน้มจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง
5. ผู้ที่แยกตัวเองออกจากการเมือง เช่น ขาดศรัทธาในระบบการเมืองไม่ไว้วางใจนักการเมือง ผู้ที่มีเจตคติทางการเมืองแบบนี้มักจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง
6. ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองมักจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

ในการศึกษาทางการเมืองจะต้องให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง มีเจตคติที่ดีต่อการเมืองซึ่งจะส่งผลให้เขาเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง การแสดงออกในการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ชัดเจนก็คือการออกเสียงในการเลือกตั้ง การพัฒนาการเมืองนั้นจะต้องมุ่งเน้นในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในด้านการเมืองให้กับประชาชน ต้องส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจในบทบาทของตนที่มีผลต่อการพัฒนาระบบการเมืองเพราะประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ซึ่งสามารถกำหนดและถอดถอนผู้ใช้อำนาจทางการเมืองได้ ประชาชนต้องเข้าใจว่าการเมืองมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของเขาเป็นอันมากเพราะการเมืองเป็นการจัดสรรอำนาจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

ระบบการศึกษาที่ให้ความรู้ความเข้าใจและเจตคติทางการเมืองแก่คนในสังคมจะช่วยให้ในการพัฒนาการเมืองได้ตามแนวทางของกระบวนการอบรมกลุ่มเกลาทางการเมือง ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองตามสิทธิและหน้าที่ที่กำหนดโดยกฎหมาย การจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนรวมทั้งการอบรมให้ความรู้กับประชาชนทางด้านการเมืองจึงสามารถช่วยให้ระบบการเมืองพัฒนาขึ้นได้

1.2 จิตวิทยาทางการเมือง (Political Psychology)

จิตวิทยาทางการเมือง เป็นสาขาหนึ่งของจิตวิทยาที่ศึกษาถึงพฤติกรรมของบุคคลในทางการเมือง เป็นการนำเอาวิธีการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในวิชาจิตวิทยามาศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล

สุชา จันท์เอม (2531) ได้สรุปถึงสิ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ไว้ดังนี้

1. ความเชื่อ (Belief) คือ การที่บุคคลยอมรับข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งความคิดของเขาอาจจะถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามความเป็นจริงก็ได้ คนเรามีความเชื่อแตกต่างกันออกไป ความเชื่อเป็นสิ่งที่หักห้ามได้ยากและมีอิทธิพลต่อบุคคลมาก บุคคลใดมีความเชื่ออย่างใดก็จะประพฤติไปตามความเชื่อของเขา

2. ค่านิยม (Value) เป็นเครื่องชี้แนวทางในการปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ แก่บุคคลว่าอะไรที่เป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต สิ่งใดควรประพฤติปฏิบัติหรือไม่ควรประพฤติปฏิบัติค่านิยมอาจได้มาจากการอ่าน คำบอกเล่าหรือคิดขึ้นเองก็ได้ ค่านิยมของแต่ละคนจะไม่เหมือนกันแต่โดยทั่วไปแล้วค่านิยมของมนุษย์ส่วนใหญ่มักจะคล้ายคลึงกัน

3. บุคลิกภาพ (Personality) เป็นคุณลักษณะของแต่ละบุคคลซึ่งมีหลายแบบ เช่น แบบเผด็จการ แบบประชาธิปไตย บุคลิกภาพแต่ละแบบต่างก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลทั้งสิ้น

4. สิ่งที่มากระตุ้นพฤติกรรม (Stimulus Object) สิ่งที่มากระตุ้นพฤติกรรมนี้จะ เป็นอะไรก็ได้ ซึ่งจะมีความเข้มข้นแตกต่างกันไปและสิ่งที่มากระตุ้นพฤติกรรมอย่างหนึ่งก็อาจมีพลัง กระตุ้นพฤติกรรมของแต่ละบุคคลไม่เท่ากัน

5. ทศนคติ (Attitude) ทศนคติโดยทั่ว ๆ ไป หมายถึงความรู้สึกหรือท่าทีของ บุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุ สิ่งของหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ความรู้สึกหรือท่าทีนี้จะ เป็นไปในทำนอง ที่พอใจหรือไม่พึงพอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้ ทศนคติเกิดจากประสบการณ์และการ เรียนรู้ของบุคคล ด้วยเหตุนี้ทศนคติจึงเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาซึ่งขึ้นอยู่กับ การเรียนรู้และ ประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่บุคคลได้รับเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงจะเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของ ทศนคติและประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ได้รับด้วย

6. สถานการณ์ (Situation) สถานการณ์หมายถึงสภาพแวดล้อมหรือสภาวะ ที่บุคคลกำลังจะมีพฤติกรรม สถานการณ์เป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมที่สำคัญมาก ถ้าสถานการณ์ เอื้ออำนวยบุคคลก็จะมีพฤติกรรมตามลักษณะนิสัยของเขา

ณรงค์ สินสวัสดิ์ (2539) สรุปว่าสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์มี 2 ส่วน คือ ลักษณะนิสัยของมนุษย์ มีดังต่อไปนี้

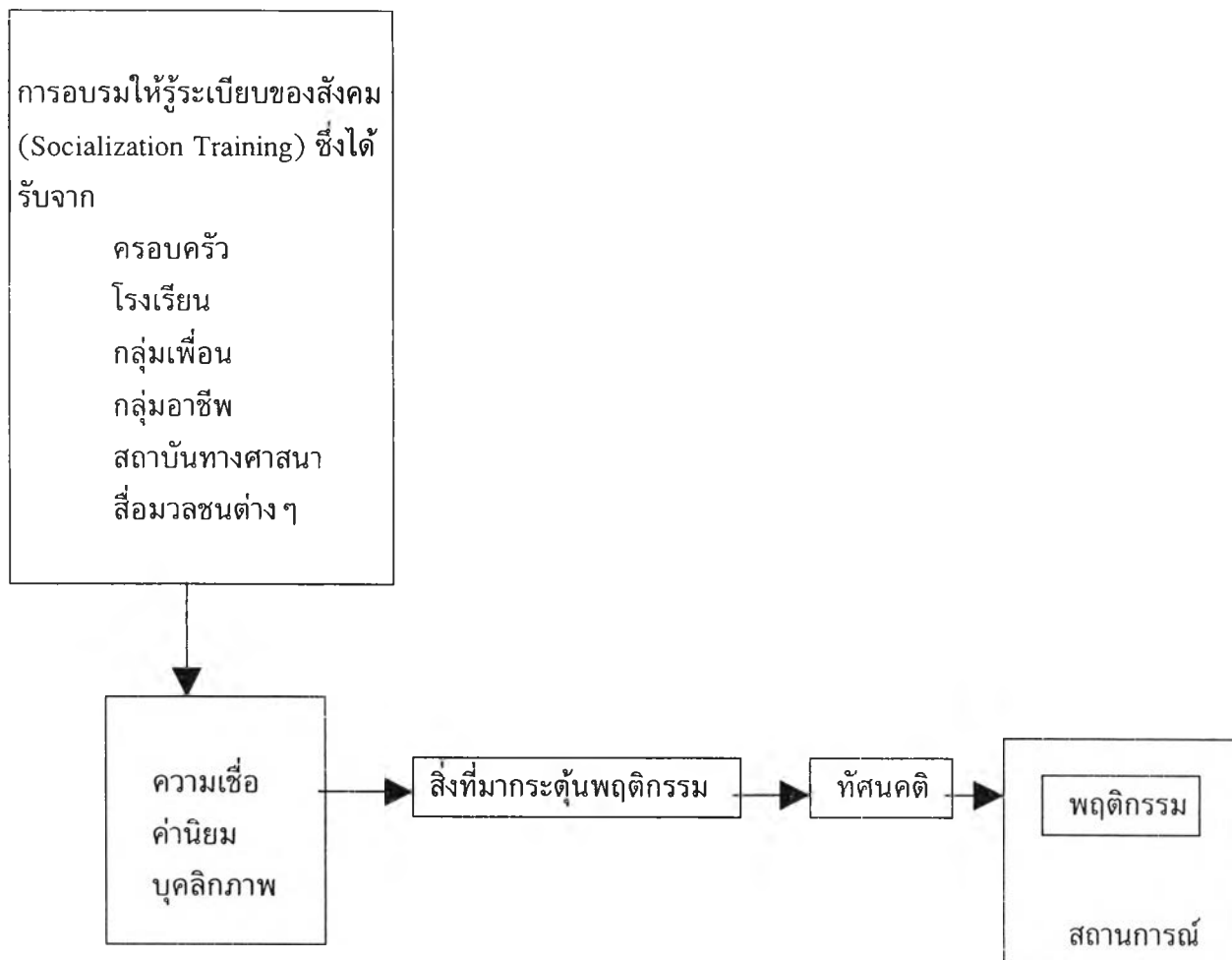
1. ความเชื่อ
2. ค่านิยม
3. บุคลิกภาพ

สิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับลักษณะนิสัยของมนุษย์ มีดังต่อไปนี้

1. สิ่งกระตุ้นพฤติกรรม
2. ทศนคติ
3. สถานการณ์

ดังนั้นจึงสรุปองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ตามหลักการ ของจิตวิทยาการเมือง ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ตามหลักของ
จิตวิทยาการเมือง (ณรงค์ ลินสวัสดิ์, 2539)

1.3 การเมืองในระบอบประชาธิปไตย

Kaltsounis (1994) กล่าวว่ารากฐานของสังคมประชาธิปไตย คือ การที่ประชาชนมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างอิสระและสามารถสื่อสารกันระหว่างบุคคลได้ดีเท่ากับระหว่างกลุ่มมุมมองของการเมืองและรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย ต้องได้มาจากความรู้ ค่านิยมและทักษะของประชาชน ซึ่งผู้ที่มีส่วนร่วม คือประชาชนมักจะละเลยเพิกเฉย จึงต้องให้ความรู้เรื่องเหล่านี้กับประชาชนและให้รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากในระบอบประชาธิปไตย

Vanhanen (1990) กล่าวว่าประชาธิปไตยหมายถึงระบบทางการเมืองซึ่งมีต้นกำเนิด ความคิดและกลุ่มสังคมที่มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของกฎหมาย อำนาจทางการเมือง ในสถาบันทางการเมืองได้มาด้วยการแข่งขันโดยให้ประชาชนคัดเลือกซึ่งเป็นการรับผิดชอบของ ประชาชนโดยตรง

McMahon (1994) ให้ความเห็นว่าประชาธิปไตยเป็นความเท่าเทียมกันในสังคม ในการตัดสินใจด้วยเหตุผลในสถานการณ์ต่าง ๆ การพิจารณาด้วยระบบประชาธิปไตยเป็นกระบวนการ แข่งขันกันด้วยการพิจารณาจากเหตุผล เพื่อระบุถึงเหตุผลที่ดีที่สุด เป็นแนวทางในการนำเอา ความสามารถที่แตกต่างกันมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่ม

สมบัติ อารังธัญวงศ์ (2538) กล่าวว่าในสังคมประชาธิปไตย ประชาชนส่วนใหญ่ จะมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอยู่บนพื้นฐานของการยินยอมของประชาชนผู้ถูกปกครอง ดังนั้น การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองที่อยู่ภายใต้ อิทธิพลการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงหมายถึง การปกครองที่ต้องส่งเสริมคุณค่าพื้นฐานของประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ เสรีภาพ ความเสมอภาคและ ความยุติธรรม

กรมล ทองธรรมชาติ และคณะ (2531 อ้างถึงใน สมบัติ อารังธัญวงศ์ 2538) ได้สรุปหลักการของระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญ ซึ่งมี 5 ประการ ดังนี้

1. หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน
2. หลักเสรีภาพ
3. หลักความเสมอภาค
4. หลักกฎหมาย
5. หลักเสียงข้างมาก

การเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ ระบบทางการเมืองที่ให้ความสำคัญกับ ประชาชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการปกครอง ให้เสรีภาพ ความเสมอภาคและความยุติธรรม กับประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ใช้หลักเสียงข้างมากในการพิจารณาตัดสินสิ่ง ต่าง ๆ แต่ต้องมีเหตุผลเพื่อประโยชน์แก่คนจำนวนมากของประเทศ ประชาชนจึงจะต้องมี ส่วนร่วมในการเมืองให้มากที่สุดเพราะการเมืองมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนโดยตรง

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2534) กล่าวว่า ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ รัฐธรรมนูญนี้มีมาทุกฉบับได้กำหนดรูปแบบการบริหารการปกครองประเทศอยู่ในรูปรัฐสภา โดยมีหลักสำคัญในการปกครองคืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ หลักการขั้นแรกของระบอบประชาธิปไตยก็คือ การยอมรับนับถือความสำคัญและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาคและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต

ลักษณะสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีดังต่อไปนี้

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย คือ ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในรัฐ
2. ประชาชนทุกคนในรัฐมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ตลอดจน

มีสิทธิเสรีภาพในขอบเขตของกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

3. การดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐนั้น ถือเอามติเสียงข้างมากเป็นเครื่องตัดสิน แต่ในเวลาเดียวกันเสียงส่วนน้อยก็จะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายมิให้ประชาชนส่วนใหญ่กดขี่ข่มเหงอย่างผิดทำนองคลองธรรม

4. กระบวนการของประชาธิปไตย คือ วิธีการปกครองซึ่งได้รับความยินยอมพร้อมใจของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงออกในรูปของการเลือกตั้ง การอภิปราย การออกเสียงประชามติ การเสนอร่างกฎหมายของประชาชน

ประชาธิปไตยมิได้อยู่ที่เครื่องมือต่าง ๆ แห่งระบอบประชาธิปไตย เช่น รัฐสภา และการเลือกตั้งเท่านั้น แต่อยู่ที่จิตใจของคนทั้งประเทศเป็นสำคัญ

หลักการที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีดังนี้

1. หลักอธิปไตยของปวงชน ประชาชนจะต้องเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เพื่อให้การปกครองเป็นของประชาชนอย่างแท้จริงและประชาชนแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยใช้อำนาจกำหนดตัวผู้ปกครองโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง อำนาจในการกำหนดตัวผู้ปกครองจะรวมทั้งอำนาจในการเลือกตั้งและถอดถอน

2. หลักเสรีภาพ ในระบอบประชาธิปไตยจะต้องเคารพในเสรีภาพของประชาชน หลักเสรีภาพจะต้องมีขอบเขตที่ชัดเจนคือการไม่ละเมิดซึ่งกันและกัน เพื่อประกันความเสมอภาคในการใช้เสรีภาพของประชาชน หลักเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยประกอบด้วยเสรีภาพทางการเมือง เสรีภาพในการชุมนุมและเคลื่อนไหวเพื่อแสดงความต้องการและการสนับสนุนหรือคัดค้านรัฐบาล เสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารการตัดสินใจของรัฐบาล เสรีภาพในการเปิดเผยพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของคนในรัฐบาลทั้งข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำ

3. หลักความเสมอภาค ระบอบประชาธิปไตยยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์ในเรื่องความสามารถเพราะความสามารถของคนขึ้นอยู่กับลักษณะทางพันธุกรรม ซึ่งเป็นธรรมชาติที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ แต่ระบอบประชาธิปไตยเชื่อมั่นว่ามนุษย์มีโอกาสที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน ถึงแม้จะมีความสามารถแตกต่างกัน มนุษย์สามารถดำรงชีวิตที่ดีร่วมกันได้อย่างเสมอภาค ความเสมอภาคในบางโอกาสหมายถึงประชาชนจะต้องมีโอกาสทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะโอกาสที่จะได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองให้สามารถป้องกันตนเองให้พ้นจากการเอารัดเอาเปรียบของผู้อื่น

4. หลักกฎหมาย ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองเพื่อประโยชน์ของประชาชนก็ต่อเมื่ออำนาจในการบัญญัติกฎหมายต้องเป็นของประชาชนเพราะประชาชนย่อมไม่บัญญัติกฎหมายเพื่อทำลายผลประโยชน์ของตน กฎหมายต้องมีที่มาอันชอบธรรมคือมาจากอำนาจอธิปไตยของประชาชน กฎหมายจะต้องใช้บังคับประชาชนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ กฎหมายจะต้องให้ความคุ้มครองภายใต้กระบวนการยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

5. หลักเสียงข้างมาก ในการตัดสินใจใดในระบอบประชาธิปไตยกำหนดให้ใช้เสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ ถ้าเป็นเรื่องสำคัญก็ใช้ในเสียงข้างมากกว่าปกติ เช่น 2 ใน 3 ถ้าเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไปก็ให้ใช้เสียงข้างมากธรรมดา การใช้เสียงข้างมากจะต้องให้ความเคารพเสียงข้างน้อยด้วยเพราะเสียงข้างน้อยจะทำหน้าที่ในการควบคุมกำกับและตรวจสอบการใช้เสียงข้างมากว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนหรือไม่ ถ้าเสียงข้างมากลงมติตัดสินใจขัดต่อประโยชน์ของประชาชนจะเข้าลักษณะเผด็จการรัฐสภา ประชาชนมีสิทธิที่จะปฏิเสธมตินั้นได้ ถ้ารัฐบาลไม่ยอมเปลี่ยนแปลงประชาชนก็มีสิทธิถอดถอนรัฐบาลได้

อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตย การแสดงซึ่งอำนาจอธิปไตยของประชาชนทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้

1. การออกเสียงเลือกตั้งคือการที่ประชาชนเลือกผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตน การเลือกตั้งเป็นกลไกที่สำคัญมากในการปกครองระบอบประชาธิปไตยและเป็นจุดเริ่มต้นของการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะการเลือกตั้งชี้ให้เห็นเจตนารมณ์ของประชาชนว่าต้องการอะไร (อาานนท์ อภาภิรม, 2528)

2. การออกเสียงประชามติ วัตถุประสงค์หลักของการออกเสียงแสดงประชามติก็คือการให้ประชาชนมาร่วมประชุมหารือเพื่อชักจูงประชาชนกับรัฐเข้าหากันจะทำให้ประชาชนมีความเข้าใจในปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและการปกครองประเทศดีขึ้น ในกรณีที่ต้องตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายก็สามารถเลือกแนวทางได้อย่างถูกต้องเพราะมาจากความต้องการหรือจากเจตนารมณ์ของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แสดงออกโดยการออกเสียงแสดงประชามติ (ทวีสิน กิรบุตรสุวรรณ, 2538)

3. ประชาชนมีสิทธิเสนอร่างกฎหมาย วัตถุประสงค์ก็เพื่อให้ประชาชนมีอำนาจในการริเริ่มหรือเสนอแนะการร่างกฎหมายต่อสภานิติบัญญัติโดยตรงภายในขอบเขตของการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ (อานนท์ อากาภิรม, 2528)

4. สิทธิในการถอดถอน ประชาชนมีสิทธิในการออกเสียงถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเข้ารับตำแหน่งโดยวิธีการเลือกตั้ง โดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คน สามารถเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภา เพื่อให้วุฒิสภาพิจารณาถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งได้ (มานิตย์ จุมปา, 2541)

5. การให้ประชาชนตัดสินปัญหาสำคัญของชาติ วิธีการนี้มักใช้ในกรณีที่มีปัญหาสำคัญและรัฐบาลไม่อาจจะตัดสินใจหรือไม่กล้าตัดสินใจก็จะให้ประชาชนออกเสียงในการตัดสินใจ (อานนท์ อากาภิรม, 2528)

อุราพร บุณยรักษ์ (2539) กล่าวว่า ทศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีทัศนคติศรัทธาและเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองและเพื่อนมนุษย์ในการใช้สติปัญญา การรู้จักใช้เหตุผลและวิจารณ์ญาณในการตัดสินปัญหา
2. มีทัศนคติต่อรัฐบาลในแง่ที่ถือเป็นเครื่องมือของสังคม ซึ่งสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของแต่ละคนได้
3. มีความเชื่อในสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ โดยอยู่ภายใต้ความมีเหตุผลและการสร้างสรรค์
4. เชื่อมั่นในประสิทธิภาพทางการเมืองของตนถึงการเรียกร้องในสิทธิอันพึงได้ของตน
5. ยอมรับในความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทั้งตามกฎหมายและในทางการเมือง
6. ยอมรับและเคารพกฎ กติกาของสังคมอย่างเคร่งครัด
7. มีทัศนคติในเชิงประนีประนอมต่อกรณีที่เกิดการขัดแย้งต่อกันขึ้น รู้จักปรับตัวยอมรับความคิดที่สมเหตุสมผลและยอมรับในเสียงข้างมาก

1.4 การเมือง เจตคติทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

ในปัจจุบันประชาชนทุกคนจะต้องมีความรู้ทางการเมือง เจตคติทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับนี้ได้ประกาศใช้มาตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม 2540 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 55 เป็นรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นโดยกระบวนการและขั้นตอนที่นับได้ว่าประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ในประวัติศาสตร์ เริ่มตั้งแต่การเรียกร้องของสังคมให้มีการปฏิรูปการเมืองผลักดันให้มีการแก้ไข รัฐธรรมนูญฉบับเดิม โดยให้ม็อบเรียกร้องให้มีการร่างรัฐธรรมนูญโดยตรง นั่นก็คือ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกทั้งหมด 99 คน ตัวแทนที่มาจาก 76 จังหวัด จำนวน 76 คน ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีประสบการณ์ทางการเมืองอีก 23 คน ร่วมกันร่างกรอบเนื้อหาสาระเพื่อการพิจารณาขั้นตอนและกระบวนการพิจารณา ตลอดจนการยกย่องมาตราต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญ โดยถามความคิดเห็นของประชาชนและนำไปทำประชาพิจารณ์ทั่วประเทศและปรับปรุงแก้ไขจนเสร็จสิ้นภายใน 240 วัน เพื่อส่งให้รัฐสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้วางกรอบกติกาพื้นฐานสังคม ซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถก้าวไปสู่สังคมที่เป็น “ธรรมรัฐ” คือ

1. มีการดำเนินการของรัฐ (ทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการ) และเอกชนที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีประสิทธิภาพและประชาชนมีส่วนร่วม
2. มีการรับรองศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของประชาชน ในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะในฐานะส่วนบุคคลหรือชุมชน
3. สร้างเงื่อนไขเบื้องต้น สำหรับความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งของประชาชน มีดังต่อไปนี้

มาตรา 5 ประชาชนชาวไทยไม่ว่าแหล่งกำเนิด เพศ หรือศาสนาใดย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชน หรือหมู่คณะอื่น

มาตรา 47 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง เพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมือง

มาตรา 68 บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

มาตรา 76 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองรวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

มาตรา 99 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งเพียงบัญชีเดียว

มาตรา 102 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เขตละหนึ่งคน

มาตรา 105 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง คือ มีสัญชาติไทย อายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์และมีชื่อในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งไม่น้อยกว่า เก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง

มาตรา 106 บุคคลต้องห้ามมิได้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ ผู้วิกลจริต ภิกษุ สามเณร นักพรต นักบวช ผู้ต้องคุมขังโดยหมายของศาลและผู้อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนเลือกตั้ง

มาตรา 107 คุณสมบัติผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คือ มีสัญชาติไทย อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือ เทียบเท่า และเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว

มาตรา 109 บุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คือ ดิตยาเสพตติ เป็นบุคคลล้มละลายมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังเคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไป

มาตรา 123 ผู้มีสิทธิการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นได้หนึ่งปี

มาตรา 124 ให้นำบทบัญญัติมาตรา 105 และ 106 มาใช้บังคับกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาด้วย

มาตรา 125 คุณสมบัติผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา คือ มีสัญชาติไทย อายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ การศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่าและมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 107 (5)

มาตรา 126 บุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา คือ เป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่นของพรรคการเมือง เป็นสมาชิกพรรคการเมือง เป็นสภาผู้แทนราษฎร เป็นสมาชิกวุฒิสภาและบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิ สมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 109

(1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) (11) (12) (13) หรือ (14)

มาตรา 190 การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยว่ามีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็ก สตรีและคนชราหรือผู้พิการทุพพลภาพ หากสภาผู้แทนราษฎรมิได้พิจารณา โดยกรรมาธิการเต็มสภา ให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการขึ้นประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนเกี่ยวกับบุคคลประเภทนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่า หนึ่งในสามของจำนวนกรรมาธิการทั้งหมด

มาตรา 214 ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นว่ากิจการในเรื่องใดอาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติหรือประชาชนนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีอาจปรึกษา ประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาเพื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้มีการออกเสียงประชามติได้

มาตรา 285 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีสภาท้องถิ่นและคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน หรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น

มาตรา 286 ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีจำนวนไม่น้อยกว่า สามในสี่ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มาลงคะแนนเสียง เห็นว่าสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นผู้ใดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไปให้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นนั้นพ้นจากตำแหน่งทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 287 ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานสภาท้องถิ่นเพื่อให้สภาท้องถิ่นพิจารณาออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้

มาตรา 303 วุฒิสภามีอำนาจ ถอดถอนนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด หรืออัยการสูงสุดที่มีพฤติการณ์ร้ายฉดปกติหรือทุจริตต่อหน้าที่

มาตรา 304 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาหนึ่งในสี่ของแต่ละสภา หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อให้วุฒิสภามีมติถอดถอนนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ประธานศาลปกครองสูงสุดหรืออัยการสูงสุดได้

นอกจากจะต้องรู้สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แล้วประชาชนทุกคนจะต้องมีเจตคติที่ดีต่อการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมือง สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรร่วมกับสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ (2540) สรุปไว้ว่า การเมืองไทย

จะดีขึ้น ถ้าประชาชนคิดว่าการเมืองคือ หน้าที่ที่เราจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถทำได้ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1. ให้ความสนใจการเมือง
2. ศึกษาหาความรู้ด้านการเมือง
3. ติดตามข่าวการเมือง โดยการอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ พูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้รู้ ฟังการอภิปราย เข้าร่วมสัมมนา ฟังการปฐกถา ฯลฯ
4. ไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกระดับ ทุกครั้ง
5. สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง (พรรคที่คิดว่าดีที่สุด)
6. อย่าสร้างกระแสความเชื่อทางการเมืองที่ไม่ถูกต้อง
7. สร้างครอบครัวให้เป็นประชาธิปไตย
8. นำวิธีการประชาธิปไตยไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การแสดงความคิดเห็น การรับฟังความคิดเห็น การรู้จักใช้เหตุผล การยึดหลักความถูกต้องและประโยชน์ส่วนรวม การรู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย
9. ให้ความร่วมมือกับราชการและกลุ่มประชาธิปไตย ช่วยกันรักษาประชาธิปไตย

2. การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี

ผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการเมือง จึงมีความจำเป็นจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญของการปฏิรูปการเมือง ผู้วิจัยขอเสนอสาระสำคัญในเรื่องนี้ดังต่อไปนี้

2.1 ผู้นำชุมชน (Community Leaders)

ความหมายของผู้นำ

Carter (อ้างถึงใน ไพฑูรย์ เจริญพันธวงศ์, 2529) กล่าวว่า ผู้นำคือ บุคคลซึ่งเป็นจุดรวมของพฤติกรรมของกลุ่ม ผู้นำเปรียบเสมือนแกนของกลุ่มล้อมรอบโดยสมาชิกของกลุ่มนั้น ๆ ผู้นำจะเป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น ได้มากกว่าทุก ๆ คนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่ม นำกลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

Manz (1989) กล่าวว่าผู้นำคือผู้ที่กำลังอำนาจ อำนาจตามสายงานหรือมีความสามารถเพียงพอที่จะบังคับบัญชาผู้อื่นได้ ผู้นำที่เหมาะสมที่สุดคือผู้ที่สามารถนำผู้อื่นให้นำตนเองได้ กล่าวคือ ผู้นำจะต้องนำตนเองอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีเสียก่อน แล้วจึงทำการสอน กระตุ้นหรือเสริมแรงให้เกิดความเป็นผู้นำตนเองอย่างมีประสิทธิภาพแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ตาม

Yukl (1989) กล่าวว่า ผู้นำมีความเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของบุคคล พฤติกรรม อิทธิพลที่เหมือนผู้อื่น รูปแบบของปฏิสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ของบทบาท การดำรงตำแหน่งด้านการบริหารและการรับรู้โดยบุคคลอื่นเกี่ยวกับอิทธิพลซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือองค์การอันจูงใจให้เกิดพฤติกรรมในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เหล่านั้น รวมทั้งมีอิทธิพลต่อการดำรงความเป็นกลุ่มและความมีวัฒนธรรมของกลุ่ม

ภิญโญ สาร (2524) ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับผู้นำโดยอาศัยการพิจารณาจากหลัก 3 ประการคือ ประการแรก ผู้นำคือบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มที่มีอำนาจ มีอิทธิพลหรือมีความสามารถในการจูงใจคน ให้ปฏิบัติตามความคิดเห็น ความต้องการหรือคำสั่งของเขาได้ผู้นำมีอิทธิพลเหนือการปฏิบัติตนหรือพฤติกรรมของผู้อื่น ประการที่สอง ผู้นำคือบุคคลซึ่งมีอำนาจเหนือการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประการสุดท้ายคือ ผู้นำอาจจะใช่หรือไม่ใช่ผู้บริหารก็ได้ แต่เขามีอำนาจ มีอิทธิพลและมีความสามารถในการจูงใจคนให้ประพฤติหรือปฏิบัติตามความคิดเห็นความต้องการของเขาได้ ทั้ง ๆ ที่บางกรณีเขาไม่มีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่งใด ๆ ทั้งสิ้น

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้นำหมายถึงบุคคลซึ่งเป็นจุดรวมของพฤติกรรม เป็นผู้ที่มีอำนาจมีอิทธิพลหรือมีความสามารถที่จะชักนำผู้อื่นไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สามารถจูงใจสมาชิกให้ปฏิบัติตามความคิดเห็นของเขาได้ ผู้นำมีทั้งผู้มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการและผู้นำโดยการยอมรับของคนในชุมชนซึ่งเขามีอิทธิพลเหนือการปฏิบัติตนหรือพฤติกรรมของผู้อื่นในสังคม

ความหมายของชุมชน

วิเชียร รักการ (2528) ให้ความหมายของชุมชนว่าเป็นอาณาบริเวณที่มีผู้คนจำนวนหนึ่งเป็นจำนวนมากพอ พวกเขาจะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีความสัมพันธ์ทางสังคมตลอดจนมีความสนใจในด้านต่าง ๆ ร่วมกัน ชุมชนแยกเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือชุมชนแบบเมืองและชุมชนแบบชนบท

ชุมชนแบบเมืองหมายถึงกลุ่มคนกลุ่มใหญ่จะอยู่รวมกันเป็นจำนวนมากในอาณาบริเวณเล็ก ๆ อาจมีการยกฐานะให้เป็นองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รวมทั้งดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางประการเพื่อประโยชน์ของตนเองตลอดจนการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ผู้คนจะมีความสนใจและมีสถาบันต่างๆเป็นแบบเดียวกัน มีอำนาจในการปกครองตนเองได้

ชุมชนแบบชนบท ประกอบด้วยผู้คนซึ่งอาศัยอยู่ตามทุ่งนาที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่กระจัดกระจายทั่วไปและอยู่กันเป็นหมู่บ้านหรือตำบลซึ่งใช้เป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน มีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดหรือแบบปฐมภูมิ

ทวี ทิมชา (2528) กล่าวว่าองค์ประกอบของชุมชนคือ กลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่ง อาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่แน่นอน การดำเนินวิถีชีวิตในสังคมอย่างเดียวกัน มีความสัมพันธ์ติดต่อกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

สุเทพ เชาวลิต (2524) กล่าวว่า ชุมชนหมายถึง กลุ่มคนที่รวมตัวอยู่โดยมีความรู้สึกผูกพันอันหนึ่งอันเดียวกัน จะโดยผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนาเดียวกันก็ตามที่ทำให้แต่ละบุคคลมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น ๆ ชุมชนจะประกอบด้วย ประชาชนความสนใจของการร่วมกัน อาณาบริเวณหรือพื้นที่ การปฏิบัติต่อกันและความสัมพันธ์ของสมาชิกที่ผูกพันให้อยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น

จากแนวความคิดดังกล่าว ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นจุดรวมของพฤติกรรมของกลุ่มคน โดยตำแหน่งทางการและโดยการยอมรับของคนในชุมชนในท้องที่ที่มีการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีความสัมพันธ์กันทางสังคมทั้งแบบเมืองและแบบชนบท ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลหรือมีความสามารถที่จะชักนำผู้อื่นในชุมชนปฏิบัติตนหรือมีพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผู้นำชุมชนที่เป็นสตรี หมายถึง สตรีที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการและสตรีที่เป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งได้แก่สตรีที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ในท้องที่ที่มีการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้นำชุมชนที่เป็นสตรีเป็นผู้ที่มีอิทธิพลที่จะชักนำให้คนในชุมชนปฏิบัติตนหรือมีพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

บทบาทของผู้นำ

Krech, Crutchfield และ Ballachy (อ้างใน ไพฑูรย์ เจริญพันธุ์, 529) ให้

ทัศนะว่าผู้นำมีบทบาทและหน้าที่หลายประการ คือ เป็นผู้บริหาร วางแผน กำหนดนโยบายผู้นำในฐานะผู้เชี่ยวชาญ เป็นตัวแทนติดต่อกับบุคคลภายนอก ควบคุมความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม ตัดสินใจ เป็นบุคคลตัวอย่าง เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม ผู้นำในฐานะตัวแทนรับผิดชอบ

Adair (1984) สรุปว่า บทบาทของผู้นำคือ พฤติกรรม คำพูด หรือการกระทำใด ๆ ที่สอดคล้องหรือตรงกับความต้องการของกลุ่ม เนื่องจากความเป็นผู้นำคือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ สมาชิกและสถานการณ์ ผู้นำมีบทบาทในการวางแผน การเริ่มงาน การควบคุม การสนับสนุน การแจ้งข่าวสารและการประเมินผล

Manz (1989) กล่าวไว้สรุปได้ว่าผู้นำที่ดีต้องอำนวยความสะดวกให้เกิดการนำตนเองและควรมีบทบาทในการเป็นแบบอย่างในการนำตนเอง เสริมแรงให้เกิดการนำตนเอง อำนวยความสะดวกให้มีการกำหนดเป้าหมายของตนเองรวมทั้งรูปแบบแนวคิดที่ก่อให้เกิดประสิทธิผลต่อไป ทำให้เกิดวัฒนธรรมการนำตนเอง ออกแบบระบบงานและทีมงานที่ใช้เทคนิคทางสังคม

เกรียงไกร จงเจริญ (2536) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้นำไว้ ดังนี้

1. ทำหน้าที่เป็นผู้แนะแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยจะต้องคอยช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา กระตุ้นให้สมาชิกเห็นความสำคัญของสิ่งที่เป็นเป้าหมาย คำแนะนำของผู้นำจะป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่ม ทั้งนี้เพราะเขาเชื่อในความสามารถของผู้นำในการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้
2. ทำหน้าที่เป็นนักหุ้มนำสิ่งใหม่ ผู้นำต้องมีบทบาทในการริเริ่มทำสิ่งใหม่ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้นำต้องเป็นคนแรกที่มองเห็นความต้องการของประชาชนรวมทั้งต้องตระหนักถึงความต้องการและริเริ่มกิจกรรมในกลุ่ม
3. ทำหน้าที่เป็นผู้จัดกิจกรรมของกลุ่ม ผู้นำจะมีหน้าที่ในการก่อตั้ง สนับสนุน และรักษาให้กลุ่มคงอยู่ถาวรตลอดไปมากกว่าสมาชิกคนอื่นในกลุ่ม เป็นผู้ประสานงานให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น
4. ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ ผู้นำจะทำตัวให้เป็นที่น่าสนใจของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ อุทิศตนให้กับงานของกลุ่มมากกว่างานส่วนตัว

บทบาทของผู้นำคือการกระตุ้นให้สมาชิกของกลุ่มปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยจะคอยอำนวยความสะดวก วางแผน วางนโยบายกระตุ้นให้

สมาชิกสามารถนำตนเองได้ด้วย ผู้นำควรมีความคิดริเริ่มและมีทักษะในการประสานงานต้องอุทิศตนให้กับงานของส่วนรวม ต้องมีความรับผิดชอบงานของกลุ่มตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการประเมินผล

คุณลักษณะของผู้นำชุมชน

สุเทพ เชาวลิต (2524) กล่าวถึงผู้นำชุมชนในประเทศไทยว่าแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ผู้นำที่เป็นทางการได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านและตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้มีอายุ ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ผู้มีความรู้ดี ข้าราชการบำนาญ ผู้มีฐานะดี ผู้นำชุมชนเหล่านี้ควรมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. มีจิตใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนา ได้แก่ ลักษณะของผู้นำที่มีความกระตือรือร้นมานะบากบั่น กล้าเสี่ยง อดทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ทำงานอย่างมีเป้าหมาย มีจิตใจและความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะได้เห็นความเปลี่ยนแปลงตนเองและสังคมในทางที่ดีขึ้น
2. มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ ได้แก่ ลักษณะผู้นำที่ตั้งใจทำงานในหน้าที่ตรงไปตรงมา ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด อุทิศเวลาให้กับงาน ไม่ทุจริตต่อหน้าที่เพื่อหาประโยชน์ให้ตนเองและผู้อื่น
3. มีจิตใจเป็นกุศล หมายถึงลักษณะผู้นำที่ขอช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน คำนึงถึงผู้อื่นอยู่เสมอ ให้ความสนใจและห่วงใย แบ่งปันและรับใช้ผู้อื่นและส่วนรวมอยู่เสมอ
4. ยอมรับวิทยาการแผนใหม่ หมายถึง ผู้นำที่มีการยอมรับความรู้ ทักษะความคิด วิธีการ เครื่องมือและผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ มาปรับปรุง วิธีการดำเนินชีวิตให้ดีกว่าเดิมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครอง
5. มีความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึงคุณลักษณะของผู้นำที่กล้ากระทำการต่าง ๆ ให้สำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ มีความคิดอิสระ พึ่งตนเอง ไม่เชื่อหรือกระทำตามผู้อื่นโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร แม้จะมีอุปสรรคเกิดขึ้นก็ไม่ย่อท้อ
6. มีทัศนคติแบบประชาธิปไตย หมายถึงลักษณะที่มีความเชื่อและมีเจตคติต่อวิถีทางดำเนินชีวิต โดยการเคารพและยอมรับในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันมีความสามัคคี ร่วมมือช่วยเหลือแบ่งปันและแบ่งงานกันทำในลักษณะการประสานงาน มีความสุขุม รอบคอบยอมรับและเคารพเหตุผลสนใจที่จะร่วมกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง
7. มีความจงรักภักดีต่อสถาบัน หมายถึงลักษณะผู้นำชุมชนที่มีความภูมิใจในหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะและบทบาทผู้นำของตน เชื้อมั่นและศรัทธาในสถาบันของตน

8. มีความเป็นผู้นำ หมายถึงลักษณะผู้นำที่รู้จักใช้ศิลปในการจูงใจให้ผู้อื่นร่วมมือปฏิบัติงานเพื่อวัตถุประสงค์ที่ต้องการ มีความสามารถในการตัดสินใจและตื่นตัวอยู่เสมอ

2.2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี

ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 จนถึงปัจจุบัน โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นรากฐานของระบบต่าง ๆ ในการปกครองประเทศซึ่งมีผลต่อประชาชนโดยตรงรัฐธรรมนูญฉบับนี้เกิดจากประชาชนเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับเก่าหลายครั้ง จนกระทั่งมีการเขียนขึ้นใหม่ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เขียนขึ้นเพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิรูปการเมืองเพื่อปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองขึ้นใหม่ ให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น เปลี่ยนแปลงการเลือกตั้งให้สุจริตและเที่ยงธรรมมากขึ้นและให้ถือว่าการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของทุกคน ทำให้ได้ ส.ส.มาจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ การปฏิรูปการเมืองเป็นภารกิจที่สำคัญมากถ้าไม่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนา สังคมไทยจะล้าหลัง การพัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษาและสังคมจะดำเนินไปอย่างไรประสิทธิภาพหากไม่มีการพัฒนาการเมือง การเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนาคือปัจจัยหลักของเรื่องอื่น ๆ แนวทางหนึ่งในการปฏิรูปการเมืองก็คือแนวทางของการปฏิรูปสถาบันทางการเมืองซึ่งเป็นองค์หลักในการปกครอง ได้แก่ ระบบรัฐสภา ระบบพรรคและระบบการเลือกตั้งซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะต้องดำเนินตามรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้จึงเป็นความหวังของทุกคนที่ต้องการให้การเมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้มีการจัดทำขึ้นโดยคาดหวังจะใช้รัฐธรรมนูญเป็นกลไกในการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ในการปกครองประเทศ ตลอดจนรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเปิดประตูไปสู่การปฏิรูปการเมืองรัฐธรรมนูญได้สร้างกฎหมายในรูปแบบใหม่คือ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการปกครองประเทศ 8 ฉบับ แต่ ณ วันนี้มีเพียง 4 ฉบับเท่านั้นที่ได้มีการดำเนินการตราและประกาศใช้แล้ว คือ

1. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2511)

2. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2541 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2541)

3. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2541)

4. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2541)

ส่วนที่เหลืออีก 4 ฉบับ กำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการอยู่ คือ

1. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
2. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (อยู่ในระหว่างการพิจารณาครั้งที่ 2 ของสภาผู้แทนราษฎร)
3. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
4. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน

มีการจัดตั้งองค์กรใหม่ขึ้นเพื่อให้ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยมีองค์กรที่สำคัญดังนี้

1. คณะกรรมการการเลือกตั้ง
2. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
3. ศาลรัฐธรรมนูญ
4. ศาลปกครอง
5. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
6. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
7. คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน (มานิตย์ จุมปา, 2542)

การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศนั้น ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในสิทธิเสรีภาพของตนตามรัฐธรรมนูญ ประชาชนทุกคนจะเป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะทำให้การปฏิรูปการเมืองได้บรรลุเป้าหมายตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเพราะประชาชนจะต้องใช้อำนาจอธิปไตยของตนในการเลือกตั้ง การเลือกตั้งเป็นกลไกที่จะทำการคัดสรรผู้แทนของประชาชน เพื่อไปปฏิบัติภารกิจในการออกกฎหมาย แต่ปัญหาสำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ความผิดปกติของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือการใช้เงินซื้อเสียง การโกงการเลือกตั้ง ผลที่ตามมาคือการได้บุคคลที่ไม่เหมาะสมเข้าสู่ตำแหน่งอำนาจ เมื่อผู้ที่ใช้เงินซื้อเสียงเข้าสู่ตำแหน่งบริหารก็จะใช้ตำแหน่งหาประโยชน์ให้กับตนเองและพรรคพวกผลที่ตามมาคือการฉ้อราษฎร์บังหลวง การใช้งบประมาณอย่างไรเหตุผล

การวางนโยบายที่ผิดหลักเศรษฐศาสตร์ ดังนั้นการเลือกตั้งที่ปราศจากการใช้เงินซื้อเสียงจึงเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (ลิขิต อีร์เวคิน , 2540) การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งอย่างสุจริตของประชาชนจะทำให้การเมืองดีขึ้น ดังนั้นในการปฏิรูปการเมือง สิ่งหนึ่งที่ต้องทำคือการให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน ทำให้ประชาชนมีเจตคติที่ดีต่อการเมืองและให้ทุกคนมีส่วนร่วมทางการเมือง

ในสมัยโบราณสตรีมีบทบาททางการเมืองน้อยเพราะถูกปลูกฝังค่านิยมของหญิงไทยว่าชายเป็นผู้นำ ทำให้ผู้หญิงสนใจการเมืองน้อย ในปัจจุบันสตรีมีบทบาทมากขึ้นในสังคมทุก ๆ ด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เป็นผู้สืบสวนค่านิยมและทัศนคติของสังคม สตรีจำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีเจตคติที่ดีต่อการเมือง รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเขียนไว้ชัดเจนว่าชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ผู้หญิงสามารถมีบทบาททางการเมืองได้ สตรีจึงต้องให้ความสนใจการเมือง หมั่นศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่สามารถจะทำได้ถ้าใครมีความสามารถก็สมควรรับเลือกตั้งเข้าเป็นผู้นำทางการเมือง สตรียังมีบทบาทในกระบวนการอบรมกล่อมเกล่าทางการเมือง สามารถถ่ายทอดแนวคิดทางการเมืองให้กับคนในครอบครัวและชุมชนได้ กลุ่มสตรีที่เข้มแข็งจะช่วยพัฒนาการเมืองให้ดีขึ้น สตรีจึงต้องมีส่วนร่วมทางการเมืองให้การปฏิรูปการเมืองประสบผลสำเร็จ

สตรีเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง มีส่วนร่วมสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชาติบ้านเมืองตลอดมา เป็นที่น่ายินดีที่สังคมไทยเป็นสังคมที่ยกย่องและยอมรับบทบาทสตรีและในปัจจุบันสังคมก็ได้ให้สิทธิแก่สตรีและเปิดโอกาสให้สตรีมีส่วนร่วมตัดสินใจในเรื่องส่วนรวมมากขึ้น โดยที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ รวมทั้งได้มีการแก้กฎหมาย เกี่ยวกับสถานภาพสตรีให้อำนวยประโยชน์แก่สตรีมากขึ้น สตรีจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในบ้านเมือง ต้องดำรงหน้าที่ของตนทั้งต่อครอบครัวและต่อสังคม (ชวน หลีกภัย, 2542) ดังนั้น สตรีจึงมีบทบาทสำคัญต่อการปฏิรูปการเมืองและมีส่วนช่วยให้การเมืองพัฒนาขึ้นจึงจำเป็นต้องให้ความรู้ทางการเมืองกับสตรีทำให้สตรีมีเจตคติที่ดีต่อการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมือง

บทบาทของสตรี

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (2537) ให้ความสำคัญว่าสตรีเป็นผู้มีบทบาทอันสำคัญต่อครอบครัว ครอบครัวจะมีความสุขหรือมีความเป็น

ปีกแผ่นมันคงเพียงใดอยู่ที่บทบาทของสตรี สตรีในปัจจุบันมิใช่กำหนดบทบาทตนเองเพียงแต่ การเลี้ยงดูบุตรและดูแลบุคคลในครัวเรือนเท่านั้น สตรีต้องไฝหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง รู้จัก สิทธิและหน้าที่ในฐานะเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติและเป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกใน ครอบครัวและสังคม

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กล่าวถึงความเสมอภาค ระหว่างชาย-หญิงไว้อย่างชัดเจนหลายมาตรา ในปัจจุบันสังคมพยายามจัดการเลือกปฏิบัติกับสตรี หลายองค์กรได้แสดงเจตนารมณ์ในการเสริมสร้างความเสมอภาคระหว่างชาย-หญิงและแสดงถึงพลัง ของสตรีในการสร้างความมั่นคงให้กับประเทศชาติ ทิศทางในการพัฒนาสตรีในปฏิญญาสตรีไทยของ คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติมีดังต่อไปนี้

1. สตรีควรได้รับการพัฒนาให้เต็มศักยภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจให้สมบูรณ์ มี โอกาสพัฒนาสติปัญญา ความถนัด ความสามารถ มีโอกาสได้รับการศึกษาภาคบังคับหรือ การศึกษาพื้นฐานเป็นอย่างน้อย พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนให้มีการศึกษาที่สูงขึ้น ได้รับการ ฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะทางอาชีพ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี พึ่งตนเองได้ มี งานทำที่เหมาะสมและยกระดับคุณภาพชีวิตรวมทั้งสิ่งแวดล้อม
2. สตรีควรได้รับการส่งเสริมให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเช่นเดียวกัน และร่วมกับบุรุษในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครอง สิ่งแวดล้อม ศาสนา และสื่อมวลชน
3. สตรีควรได้รับการแบ่งเบาภาระในครอบครัวและมีบทบาทร่วมกับบุรุษในการอ บรมเลี้ยงดูบุตรธิดาให้มีคุณธรรมและคุณภาพ การสร้างครอบครัวให้อบอุ่นมั่นคง การสร้างค่านิยมที่ เป็นคุณต่อการพัฒนาสตรีและการเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และศักยภาพของกันและกัน
5. สตรีควรได้รับการคุ้มครองสิทธิในร่างกายและจิตใจไม่ให้ถูกคุกคามหรือเป็นเหยื่อ ของความเอาเปรียบและความรุนแรงทางเพศ มีเสรีภาพในการเลือกคู่ครองและการวางแผน ครอบครัวร่วมกับบุรุษ
6. รัฐ สถาบันสังคม องค์กรเอกชน องค์กรประชาชน องค์กรธุรกิจและ สื่อมวลชน จะต้องร่วมมือกันในการพัฒนาสตรีให้เป็นไปตามทิศทางที่ได้กำหนดไว้ สนับสนุน กลไกการพัฒนาสตรีและมีส่วนร่วมในการวางนโยบาย มาตรการและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุ เป้าหมาย
7. รัฐ สถาบันสังคม องค์กรเอกชน องค์กรประชาชน องค์กรธุรกิจและสื่อมวลชน จะต้องช่วยกันในการจัดทำและให้ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนสร้างภาพลักษณ์และค่านิยมที่ถูกต้องใน เรื่องบทบาทของสตรีสำหรับสาธารณชน

8. รัฐ สถาบันสังคม องค์กรเอกชน องค์กรประชาชน องค์กรธุรกิจและสื่อมวลชน จะต้องดำเนินการสร้างค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับสตรีในเรื่องเพศ ศักยภาพและความสามารถของสตรี ศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ บทบาทของบุรุษและสตรีร่วมกันในการจรรโลงครอบครัว การทำงานและการพัฒนาประเทศ

9. รัฐจะต้องเร่งเสริมสร้างองค์กรและกลไกในการพัฒนาสตรีทั้งของรัฐและเอกชนให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้ความสำคัญโดยการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้เหมาะสมในการดำเนินการ

10. องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน องค์กรประชาชนและองค์กรธุรกิจ จะต้องดำเนินการร่วมกันแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ ที่ไม่เป็นธรรมต่อสตรีและเป็นการเลือกปฏิบัติต่อสตรี

11. องค์กรทางการเมืองและการปกครอง จะต้องให้ความสำคัญในการกำหนดการพัฒนาสตรีและให้สตรีได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองทุกระดับจากหมู่บ้าน ตำบล ถึงระดับชาติและนานาชาติ

12. รัฐ โดยคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) จะต้องประสานงานให้ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรธุรกิจ สื่อมวลชน และประชาชนร่วมมือกันในการพัฒนาสตรี รวมทั้งการพิทักษ์ผลประโยชน์ของสตรีและดำเนินการจัดการประชุมสมัชชาสตรีแห่งชาติเป็นประจำทุกสองปีอย่างต่อเนื่อง เพื่อรายงานและประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาสตรีเสนอต่อคณะรัฐมนตรีและต่อประชาชน

สถาบันผู้หญิงกับการเมือง (2540) สรุปลถึงความเสมอภาคระหว่างหญิงชายตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนซึ่งมีบทบัญญัติสำคัญเพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างหญิง ชาย ความเสมอภาคนี้จะเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งของสังคมประชาธิปไตย สาธารณคดีของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ มีดังนี้

1. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง
2. ประชาชนชาวไทยทุกคนได้รับความคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญเสมอกัน
3. หญิง ชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน
4. ห้ามเลือกปฏิบัติเพราะความแตกต่างในเรื่องเพศ
5. มาตรการพิเศษที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิง ชายไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติ
6. บุคคลในครอบครัวได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม

7. รัฐต้องมีนโยบายส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิง ชายและพัฒนาความเป็น ปึกแผ่นของครอบครัว

8. รัฐต้องมีนโยบายคุ้มครองแรงงานหญิง

9. ในการพิจารณากฎหมายที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับผู้หญิง หากมิได้พิจารณา โดยกรรมการเต็มสภา สภาผู้แทนราษฎรต้องให้มีตัวแทนองค์กรเอกชนด้านผู้หญิงร่วมเป็น กรรมการวิสามัญ ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมด

สถาบันวิจัยบทบาทหญิง ชายและการพัฒนา (2539) สรุปถึงการประกันสิทธิ ที่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชายเป็นเรื่องที่องค์การสหประชาชาติ ตลอดจนประเทศต่าง ๆ หลาย ประเทศได้ให้ความสนใจผลักดันให้เกิดขึ้นมานานแล้ว ได้มีความพยายามที่จะสร้างกลไกทางกฎหมาย ในรูปอนุสัญญาขึ้น เพื่อเป็นกรอบผูกมัดให้เกิดความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย

กรวิภา บุญเชื้อ (2537) กล่าวไว้สรุปได้ว่า มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อยกระดับ ฐานะและบทบาทของสตรีให้ดีขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและกิจกรรมทางการเมืองซึ่งมีจุดมุ่งหมาย อยู่เพื่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิง ชาย การเคลื่อนไหวของสตรีเป็น พลังทางสังคมอย่างหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการจัดการทางสังคมที่จะนำไปสู่ความไม่เสียเปรียบทางเพศ ของสตรี ดังนั้นการพัฒนาสตรีจึงเป็นอุดมการณ์และกิจกรรมทางการเมืองอย่างหนึ่งและเกี่ยวข้องกับ อำนาจในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สตรีมีบทบาทในทุก ๆ ด้านทั้งเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง สตรีมีบทบาทสำคัญใน กระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง เพราะสตรีมีหน้าที่โดยตรงในการอบรมเลี้ยงดูเยาวชน รุ่นหลัง ถ้าสตรีมีความรู้ความเข้าใจและมีเจตคติที่ดีต่อการเมือง สตรีก็จะสามารถถ่ายทอดแนวคิดที่ดี ทางการเมืองไปสู่เยาวชนได้ นอกจากนี้ปัจจุบันสตรีมีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น กลุ่มอาชีพ องค์กรเพื่อพัฒนาสตรี กลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนช่วยใน การถ่ายทอดแนวคิดต่าง ๆ ไปสู่สมาชิกได้เป็นอย่างดี ดังนั้นบทบาทของสตรีในฐานะผู้นำชุมชนซึ่งมี ความสำคัญมากในการพัฒนา ประเทศชาติของเราในทุก ๆ ด้าน

กระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต สมาชิกใหม่ของระบบการเมืองจะถูกกระบวนการนี้ให้การอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับค่านิยม ทักษะคติและ พฤติกรรมทางการเมืองเป็นการเรียนรู้ในสิ่งที่ถ่ายทอดให้กับสังคมตั้งแต่ระยะเริ่มต้นในครอบครัว โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน พรรคการเมือง รวมทั้งสถาบันของรัฐซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการสร้าง

ความสนใจทางการเมือง ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองจนทำให้มีพฤติกรรมเข้าร่วมทางการเมืองคือการออกเสียงเลือกตั้ง

สตรีมีบทบาทในฐานะผู้สืบสานค่านิยมและทัศนคติของสังคม สตรีจึงมีอิทธิพลตั้งแต่สถาบันครอบครัว กลุ่มอาชีพ รวมถึงสถาบันต่าง ๆ ดังนั้นถ้าสตรีมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมือง เข้าใจบทบาทของตนเองในสังคมก็จะเป็นกำลังสำคัญที่จะพัฒนาคนในสังคมให้เข้าใจในด้านการเมืองไปด้วย จะเกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของเยาวชนรุ่นหลังต่อไป สตรีจึงมีบทบาทที่สำคัญยิ่งในกระบวนการอบรมกล่อมเกล่าทางการเมือง

2.3. การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งในกระบวนการทางการเมืองและการปกครอง เพราะการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนในการปกครองประเทศ การเลือกตั้งคือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการออกเสียงลงคะแนนตามความเห็นชอบของตนเอง โดยอิสระว่าจะเลือกผู้ใดเป็นผู้แทนของตนเข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยบริหารกิจการของประเทศคือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ ผู้ที่จะได้รับการเลือกตั้งนั้นจะเป็นผู้ที่สมัครใจเสนอตัวเข้ามาให้ประชาชนเลือกและผู้ที่ได้รับเลือกด้วยคะแนนเสียงส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้แทนของประชาชนทั้งหมดมีสิทธิตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากประชาชนให้เข้าร่วมเป็นคณะบุคคลดำเนินการบริหารและปกครองประเทศ ประชาชนจะเลือกผู้แทนหรือพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์นโยบายและวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับตนเพื่อทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเอง การเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกในการเมืองการปกครองของประชาชนนั่นเอง

การเลือกตั้งเป็นกลไกการใช้อำนาจอธิปไตยหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนที่มีนโยบายตรงกับความต้องการของตนเองให้ไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนด้วยความชอบธรรมเพื่อลดภาวะความตึงเครียด ขจัดความขัดแย้งหรือการสืบทอดอำนาจและเป็นกลไกที่ผู้ดำรงตำแหน่งจากการเลือกตั้งจะตระหนักอยู่เสมอว่าต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนเพราะประชาชนเป็นผู้กำหนดอนาคตทางการเมืองของตน ด้วยการเลือกหรือไม่เลือกตนกลับมาทำหน้าที่ผู้แทนอีก ดังนั้นการเลือกตั้งจึงมีผลต่อการพัฒนาทางการเมือง โดยประชาชนจะสำนึกถึงความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองซึ่งต้องมีส่วนร่วมในการเลือกผู้แทน เลือกรัฐบาล เลือกรูปแบบและวิธีดำเนินการปกครอง เลือก

นโยบายสาธารณะ เลือกระบบเศรษฐกิจและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น การเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการทางการเมืองที่สำคัญยิ่งต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

วัชรา ไชยสาร (2541) ได้สรุปถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกตั้งไว้ดังต่อไปนี้

1. หลักความอิสระแห่งการเลือกตั้ง การออกเสียงเลือกตั้งจะต้องเป็นไปโดยอิสระปราศจากการบังคับหรือการกระทำใดๆ ที่เป็นเหตุให้การเลือกตั้งถูกบิดเบือนไปจากเจตจำนงของผู้ออกเสียงเลือกตั้ง
2. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา โดยต้องมีกำหนดเวลาการเลือกตั้งที่แน่นอน เช่น กำหนดให้มีการเลือกตั้งโดยปกติทุก 4 ปี เป็นต้น
3. หลักการเลือกตั้งที่ยุติธรรม รัฐบาลมีหน้าที่สำคัญจะต้องดำเนินการให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ตามตัวบทกฎหมายและจัดให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการดำเนินการเลือกตั้งให้มากที่สุด รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านการเลือกตั้งได้หากการเลือกตั้งนั้นไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม
4. หลักการออกเสียงทั่วไปเป็นการเปิดโอกาสให้มีการออกเสียงเลือกตั้งอย่างทั่วถึงเว้นแต่ที่มีข้อจำกัดอื่นเป็นที่ยอมรับทั่วไป เช่น ไม่ให้สิทธิเลือกตั้งแก่เด็กและบุคคลวิกลจริต เป็นต้น
5. หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค หมายความว่าบุคคลที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งมีสิทธิคนละหนึ่งเสียงและคะแนนเสียงทุกคะแนนมีน้ำหนักเท่ากัน

ดาร์ห์ บุรณะนนท์ (2539) ได้แบ่งประเภทของการเลือกตั้งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การเลือกตั้งทั่วไป (General Election) คือ การเลือกตั้งใหญ่พร้อมกันทั่วประเทศ เช่น ในโอกาสการเลือกตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติของรัฐ หรือการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาทั้ง 2 สภาของรัฐ ซึ่งจะต้องกำหนดการเลือกตั้งให้ราษฎรได้ไปออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งโดยประกาศกำหนดวันและเวลาทำการเลือกตั้งพร้อมกัน
2. การเลือกตั้งซ่อม (By Election) คือ การเลือกตั้งสมาชิกสภาแทนสมาชิกสภาบางคนที่ขาดสมาชิกภาพไปในโดยการตาย ลาออก หรือขาดจากสมาชิกภาพเพราะเหตุอื่น อาทิ ขาดคุณสมบัติของการเป็นสมาชิกสภาเพราะถูกคำพิพากษาให้จำคุก หรือให้เป็นบุคคลล้มละลาย หรือตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เมื่อเกิดกรณีเช่นนั้นขึ้น ทำให้ต้องมีการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาแทนตำแหน่งที่ว่างลง สมาชิกสภาผู้ที่ได้รับเลือกมาดำรงตำแหน่งแทนตำแหน่งที่ว่างนั้นจะอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าเวลาที่ยังเหลืออยู่ของสมาชิกสภาคนเก่าซึ่งตนเข้าไปแทนเท่านั้น

3. การเลือกตั้งซ้ำ (Re Election) คือการเลือกตั้งใหม่อีกครั้งหนึ่งเกิดขึ้นในกรณี ที่ศาล สภานิติบัญญัติ หรือตุลาการรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยว่าการเลือกตั้งเดิมนั้นเป็นการไม่ถูกต้อง เพราะการเลือกตั้งครั้งนั้นอาจเป็นเพราะว่าขาดความบริสุทธิ์ยุติธรรม ซึ่งสมควรให้การเลือกตั้ง ครั้งนั้นเป็นโมฆะ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นต้องจัดการเลือกตั้งขึ้นใหม่ในลักษณะเดียวกับการเลือกตั้ง ซ่อม แต่อาจจะแตกต่างกันที่ ศาลหรือผู้มีอำนาจพิจารณาดัดสินในกรณีนั้น อาจจะทำให้เลือกตั้ง ใหม่แทนเฉพาะผู้ที่ เป็นเหตุให้การเลือกตั้งโมฆะหรือเลือกตั้งใหม่จำนวนทั้งหมดของเขตเลือกตั้งนั้น ก็ได้ ดังนั้นกรณีการเลือกตั้งซ้ำนี้จะเกิดต่อเมื่อมีการฟ้องร้องคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งไม่ถูกต้อง ไม่ บริสุทธิ์หรือยุติธรรมขึ้นและมีคำพิพากษาดัดสินออกมาเท่านั้น อนึ่ง การชี้ขาดว่าการเลือกตั้งเป็นไป โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่มีผลย้อนหลังไปกระทบกระทั่งกิจการที่สมาชิก ซึ่งได้รับเลือกตั้งมาโดย การเลือกตั้งที่เป็นโมฆะนั้นได้ปฏิบัติไปแล้วในสภานิติบัญญัติ

การเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดให้มีพระราช บัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือที่เรียกว่ากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญทั้งหมด 8 ฉบับ ในจำนวนนี้ มี 3 ฉบับ ที่แล้วเสร็จภายใน 240 วัน คือ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการ การเลือกตั้ง พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการ เมือง พ.ศ. 2541 ซึ่งกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวทั้งสามฉบับได้ตราขึ้นใน พ.ศ. 2541 ซึ่งมีความสำคัญต่อการปฏิรูปการเมืองและการดำเนินการในการเลือกตั้งเป็นอันมาก

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สภาท้องถิ่นและผู้บริหาร ท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนจะอยู่ในความควบคุมและการดำเนินการของคณะกรรมการ การเลือกตั้ง ซึ่งมีชื่อย่อว่า กกต. ซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการจัดการเลือกตั้งเนื้อหาสาระสำคัญ ของการเลือกตั้ง ปรากฏในพระราชบัญญัติ 3 ฉบับ ซึ่งประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 115 ตอนที่ 35 ก ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2541

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2541) ได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินการ การเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติ

ประกอบรัฐธรรมนูญทั้ง 3 ฉบับ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ไว้ดังต่อไปนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ส่วนที่ 4 (มาตรา 136) ได้กำหนดให้มี “คณะกรรมการการเลือกตั้ง” ที่มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ตามคำแนะนำของวุฒิสภาโดยผ่านกระบวนการสรรหา คณะกรรมการการเลือกตั้ง ประกอบด้วย ประธานกรรมการการเลือกตั้ง 1 คนและกรรมการการเลือกตั้ง 4 คน (มาตรา 136) และมีวาระการดำรงตำแหน่ง 7 ปี (มาตรา 140) แต่ในวาระแรกเริ่ม มีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี 6 เดือน (มาตรา 322)

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

1. ควบคุมและดำเนินการจัด หรือจัดให้มีการเลือกตั้ง
  - 1.1 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (มาตรา 144)
  - 1.2 การเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งจะต้องดำเนินการภายในไม่เกินสิบปี (มาตรา 327 (9))
    - 1.3 การออกเสียงประชามติ (มาตรา 144) ซึ่งจะต้องดำเนินการภายในสองปี (มาตรา 329 (5))
2. ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง (มาตรา 144)
3. ออกประกาศกำหนดทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติตามกฎหมาย (มาตรา 145 (1))
4. มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือข้าราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ปฏิบัติการทั้งหลาย อันจำเป็นตามกฎหมาย (มาตรา 145 (2))
5. สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหา หรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นตามกฎหมาย (มาตรา 145 (3))
6. สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือออกเสียงประชามติใหม่ในหน่วยเลือกตั้งใดหน่วยเลือกตั้งหนึ่งหรือทุกหน่วยเลือกตั้ง เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติในหน่วยเลือกตั้งนั้น ๆ มิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม (มาตรา 145 (4))
7. ประกาศผลการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ (มาตรา 145 (5))
8. เรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้

ถ้อยคำตลอดจนขอให้ศาล พนักงาน อัยการ พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งการปฏิบัติหน้าที่ การสืบสวนสอบสวน หรือวินิจฉัยชี้ขาด (มาตรา 145 วรรคสอง)

9. แต่งตั้งบุคคล คณะบุคคลหรือผู้แทนองค์การเอกชน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย (มาตรา 145 วรรคสาม)

10. ดำเนินการแบ่งเขตเลือกตั้ง (มาตรา 327 (2))

11. รับรองและแต่งตั้งผู้แทนองค์การเอกชนเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการเลือกตั้ง (มาตรา 327 (9))

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ.2541

1. จัดให้มีบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (มาตรา 10 (5))

2. ดำเนินการ หรือประสานงานกับหน่วยราชการ ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ หรือสนับสนุนองค์การเอกชนในการให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (มาตรา 10 (8))

3. จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีและข้อสังเกตเสนอต่อรัฐสภา (มาตรา 10 (10))

4. แจ้งพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการสอบสวนและให้มีอำนาจดำเนินการฟ้องคดีต่อศาล เมื่อเห็นว่าผู้ใดกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง การออกเสียงประชามติ หรือพรรคการเมือง (มาตรา 16)

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำจังหวัด

คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำจังหวัด (มาตรา 11) และคณะอนุกรรมการ (มาตรา 14) เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จว.) มีจำนวนจังหวัดละไม่เกิน สิบเอ็ดคน ซึ่งแต่งตั้งโดยวิธีสรรหาจากผู้ที่มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 137 (1) (2) (3) (4) (5) (6) และ (7) ของรัฐธรรมนูญโดยสรรหาจากผู้มีภูมิลำเนาในจังหวัดเป็นหลัก กกต.จว.ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว (มาตรา 12)

หลักเกณฑ์วิธีการเลือกตั้ง การพ้นจากตำแหน่งและค่าตอบแทน รวมทั้งวิธีการปฏิบัติงานของ กกต.จว. ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด (มาตรา 11)

ในการปฏิบัติหน้าที่ ให้บุคคลดังกล่าวข้างต้น เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 22)

ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งและคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง มีหนึ่งคน มีหน้าที่เกี่ยวกับการรับสมัครเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและดำเนินการที่จำเป็นเกี่ยวกับการเลือกตั้ง กรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมีจำนวนไม่น้อยกว่าเก้าคน มีหน้าที่เกี่ยวกับการกำหนดหน่วยเลือกตั้งและสถานที่นับคะแนนในเขตเลือกตั้ง การจัดทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การเพิ่มชื่อและการถอนชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้ง รวมทั้งมีหน้าที่ในการกำกับดูแลการลงคะแนนเลือกตั้ง การนับคะแนนเลือกตั้ง และการประกาศผลคะแนนเลือกตั้ง

ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งและกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมาจากการแต่งตั้งของคณะกรรมการการเลือกตั้งโดยวิธีการสรรหา

คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำหน่วยเลือกตั้ง

จะมีหน่วยเลือกตั้งประมาณ 84,000 หน่วยทั่วราชอาณาจักร กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งมีไม่น้อยกว่า 7 คน ประกอบด้วยประธานกรรมการหนึ่งคนและกรรมการสองคน ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งและผู้แทนพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น หรือที่ส่งผู้สมัครแบบบัญชีรายชื่อ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการเลือกตั้ง

การเลือกตั้ง ส.ส. ส.ว. สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น เป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ของประชาชน การเลือกตั้งจะบรรลุเป้าหมายของการคัดเลือกตัวแทนของประชาชนเข้าไปออกกฎหมายหรือข้อบัญญัติท้องถิ่นและเข้าไปบริหารประเทศหรือบริหารท้องถิ่นได้ ก็ต่อเมื่อประชาชนเข้าใจการเมืองและประจักษ์แจ้งว่าการเลือกตั้งที่ทุจริต คือบ่อเกิดแห่งคอร์รัปชันและความระส่ำระสายในวงราชการ เพื่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านการเมืองเศรษฐกิจและสังคมประชาชน

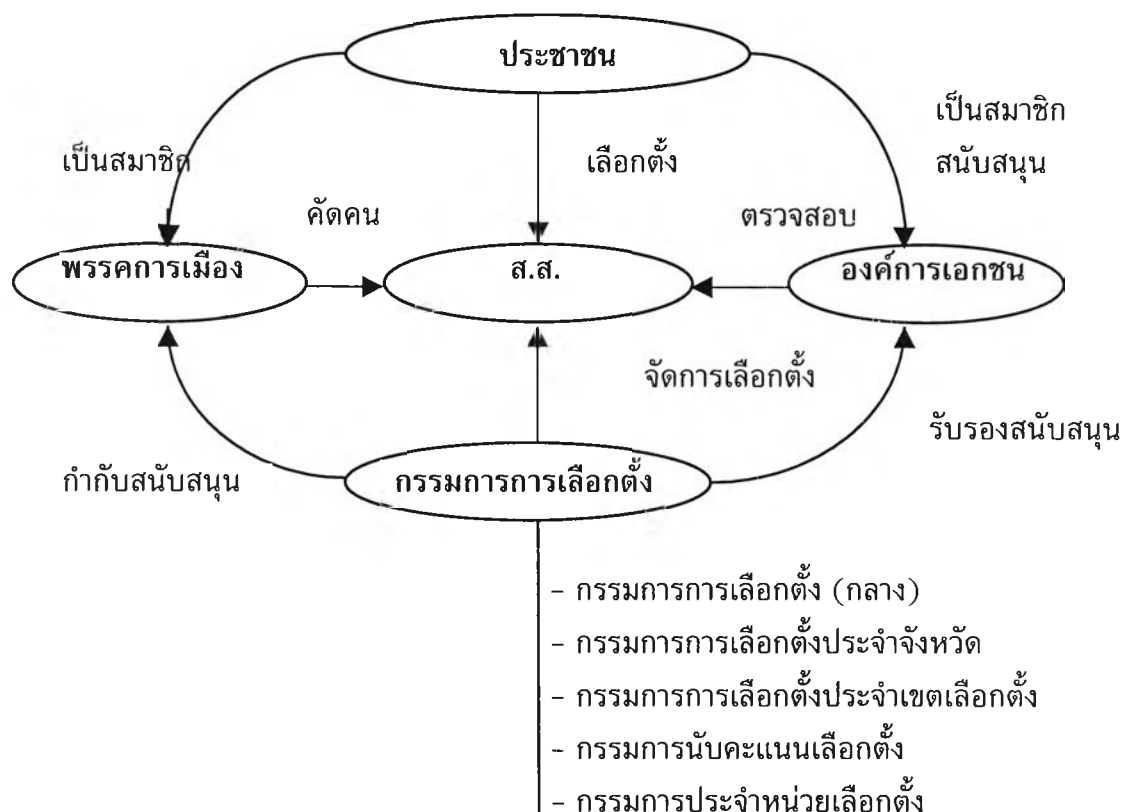
จะต้องมีส่วนร่วมทางการเมืองและถือเป็นหน้าที่ว่าจะต้องช่วยกันทำให้การเลือกตั้งสุจริตและเที่ยงธรรม

ประชาชนมีส่วนร่วมได้ดังนี้

1. สมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง
2. สอดส่องดูแลการเลือกตั้ง คอยแจ้งให้คณะกรรมการการเลือกตั้งทราบเมื่อพบเบาะแสการทุจริตและการซื้อสิทธิขายเสียง
3. ไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยพร้อมเพียง
4. สำหรับผู้ที่ต้องการตรวจสอบการเลือกตั้ง สามารถทำได้โดยการเข้าไปเป็นสมาชิกหรืออาสาสมัครขององค์การเอกชนที่คณะกรรมการการเลือกตั้งรับรองและสนับสนุนให้ตรวจสอบการเลือกตั้ง
5. สำหรับผู้ที่ต้องการช่วยจัดการเลือกตั้ง อาจจะเข้ามามีส่วนร่วมโดยการเป็นกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด กรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง กรรมการนับคะแนนเลือกตั้ง หรือกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง ทั้งนี้ต้องตามเกณฑ์ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับการเลือกตั้ง และคณะกรรมการการเลือกตั้ง
แสดงไว้ในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการเลือกตั้ง
(สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง, 2541)

การเลือกตั้งแบบใหม่มี ส.ส. 2 ประเภทคือ ส.ส.แบบแบ่งเขตเลือกตั้งมีจำนวน 400 คน เขตเลือกตั้งหนึ่งมี ส.ส.ได้ 1 คนและ ส.ส.แบบบัญชีรายชื่อ มีจำนวน 100 คน รวมทั้งสิ้น 500 คน การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ ประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง แบบแบ่งเขตเลือกตั้งมีเขตเลือกตั้ง 400 คน มีวาระ 4 ปี ถ้าได้เป็นรัฐมนตรีต้องลาออกจาก ส.ส. รัฐธรรมนูญกำหนดให้คนไทย มีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้คนไทยมีความรับผิดชอบร่วมกันในการเลือกผู้แทนไปทำหน้าที่ออกกฎหมาย การไปใช้สิทธิเลือกตั้งจะเลือกใคร เลือกพรรคใด หรือกากบาทช่องไม่ลงคะแนนก็เป็นสิทธิของแต่ละคน หากไปใช้สิทธิเลือกตั้งไม่ได้ต้องแจ้ง กกต.เขต ล่วงหน้า 7 วัน และหลังวันเลือกตั้ง 30 วัน กกต.เขตจะประกาศรายชื่อผู้ไม่ไปใช้สิทธิ เพื่อให้โอกาสแจ้งเหตุผลหลังประกาศรายชื่ออีก 60 วัน ถ้าไม่มีเหตุอันควรก็จะต้องเสียสิทธิตามกฎหมายบัญญัติ

เกณฑ์ในการพิจารณาเลือกผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2541) ได้กำหนดเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกผู้สมัคร ส.ส.หรือการพิจารณานักการเมืองที่ดีมีดังนี้

1. พิจารณาพรรคการเมืองที่ผู้สมัครสังกัด โดยดูจากนโยบายของพรรค พรรคการเมืองคือการรวมตัวของกลุ่มนักการเมืองหรือกลุ่มประชาชนที่มีความคิดทางการเมืองและมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการทางการเมือง พรรคการเมืองที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. เป็นพรรคที่ประชาชนมีส่วนร่วม
2. เป็นพรรคที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แน่นอน มีนโยบายดี
3. ประชาชนให้การสนับสนุน พิจารณาเลือกเป็นจำนวนมาก
4. เปิดโอกาสให้สาธารณชนตรวจสอบพรรค
5. มีประวัติความเป็นมาดีและคนในพรรคมีพฤติกรรมที่ผ่านมาดี

2. พิจารณาตัวผู้สมัคร การพิจารณาตัวผู้สมัครต้องพิจารณาถึงจุดยืนหรือความตั้งใจจริงของผู้สมัคร พิจารณานโยบาย แนวคิด วิสัยทัศน์ ผลงานที่ผ่านมา ประวัติการทำงานด้านการเมือง พฤติกรรม อาชีพและครอบครัวต้องสุจริต รวมถึงการเป็นผู้เชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย

การมีส่วนร่วมในการป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้ง

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2541) สรุปไว้ว่าประชาชนสามารถช่วยตรวจสอบการเลือกตั้งโดยสมัครเป็นสมาชิกองค์กรเอกชนที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการการเลือกตั้งช่วยดูแลให้การเลือกตั้งเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่มีการทุจริตการเลือกตั้ง พฤติกรรมที่แสดงว่ามีการทุจริตในการเลือกตั้งมีดังนี้

1. การจ้างวานไม่ให้ลงสมัครโดยเฉพาะบุคคลที่ได้รับความนิยมมากเพื่อไม่ให้มาตัดคะแนนของตน
2. จ้างวานบุคคลให้ลงสมัครเพื่อตัดคะแนนของคู่แข่ง
3. โจมตีหรือทำลายคู่แข่ง เช่น การปล่อยข่าวลือว่าคู่แข่งซื้อเสียง หรือซื้อเสียง

ในนามคู่แข่ง

4. ซื้อหัวคะแนน
5. ซื้อกรรมการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง
6. ซื้อเจ้าหน้าที่ราชการ เช่น ให้พิมพ์ชื่อตกหล่น พิมพ์ชื่อเพิ่ม ย้ายบุคคลนอกเขตที่มาขายเสียงให้พวกพ้องของตนเข้าในเขตเลือกตั้ง
7. จ้างวานให้ลงคะแนนโดยการแจกเงิน สิ่งของ

8. มอบสาธารณประโยชน์ในระหว่างการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง
9. จ้างวานไม่ให้ลงคะแนน เช่น ชื้อบัตรประชาชน จ้างไม่ให้ไปลงคะแนน
10. ชื้อเสียงด้วยการเล่นพนันขั้นต่อ
11. อำนาจความสะดวกในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เช่น จัดหาพาหนะให้โดยไม่เก็บค่า

โดยสาร

12. ชื้อเสียงโดยทางอ้อม เช่น ขายนินค้ำราคาถูก จ้างทำงานน้อยค่าแรงสูง
13. จัดให้ไปเที่ยว ไปดูงาน ไปสัมมนา
14. จัดเลี้ยง
15. จัดให้มิมหรสพ งานรื่นเริง
16. ชื้อคะแนนจากผู้สมัครที่ยอมขายฐานเสียงของตนเอง

3. การพัฒนาความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การพัฒนาความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง นับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมาก Renshon (1977) กล่าวไว้สรุปได้ว่า การศึกษาทางการเมืองที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนเกี่ยวกับการเมืองนั้นมีแนวคิดว่าการเรียนรู้ทางการเมืองจะเกิดขึ้นโดยการเรียนรู้ที่ได้รับประสบการณ์ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ในสิ่งแวดล้อมการสอนก็คือการที่ผู้สอนเข้าไปจัดการเงื่อนไขให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้รวมทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสามารถอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาทางการเมือง ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ในโรงเรียนทำให้เกิดเจตคติทางการเมือง ความเชื่อทางการเมือง และพฤติกรรมทางการเมืองทั้งการเรียนรู้อย่างเป็นทางการและอย่างไม่เป็นทางการ โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนและผ่านประสบการณ์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รายวิชาในการเรียนประวัติศาสตร์ ประชากรศาสตร์และการปกครองจะออกแบบให้เกิดความรู้ทางการเมือง เจตคติและทักษะทางการเมือง ผู้เรียนจะเรียนรู้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการอภิปรายการทำโครงการในรูปแบบคณะกรรมการ สภานักเรียนและกิจกรรมของชมรมต่าง ๆ ครูและผู้บริหารโรงเรียนจะสอนการเมืองอย่างไม่เป็นทางการโดยพฤติกรรมของแต่ละคนและขึ้นอยู่กับการจัดการชั้นเรียนและเจตคติของผู้สอนซึ่งมีผลต่อผู้เรียนทุกคน

การจัดการศึกษาทางการเมือง จะเกี่ยวข้องกับกระบวนการอบรมกล่อมเกล่าทางการเมือง กระบวนการอบรมกล่อมเกล่าทางการเมืองเป็นกระบวนการที่ประชาชนจะเรียนรู้บรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม เจตคติและพฤติกรรมที่ได้รับการยอมรับจากสังคมและฝึกปฏิบัติ

โดยระบบทางสังคมเกี่ยวกับความรู้และพฤติกรรมที่เหมาะสม ดังนั้นกระบวนการอบรม
 กลุ่มกลางทางการเมืองจึงเป็นวิธีการเรียนรู้ทางการเมืองทั้งหมดโดยเรียนรู้อย่างเป็นทางการและ
 อย่างไม่เป็นทางการและเป็นทางการเรียนที่เตรียมการไว้ล่วงหน้าและไม่ได้เตรียมการไว้ นักพัฒนา
 หลักสูตรให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาทางการเมืองเช่นเดียวกับกระบวนการอบรมกลุ่มกลาง
 ทางการเมืองเกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ ซึ่งในการสอนจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและใช้
 เทคนิควิธีสอนให้เหมาะสมเพื่อพัฒนาความสามารถทางการเมืองของผู้เรียนแต่ละบุคคล

สำหรับวิธีการที่ทำให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 นั้นมีนวัตกรรมหลายอย่างที่สามารถใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น ในด้านการพัฒนาความรู้
 ทางการเมือง จะใช้โครงการศึกษาทางการเมืองหลาย ๆ โครงการตามวัตถุประสงค์ทางการเรียนรู้
 เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการเรียนรู้ระบบการเมืองและเป้าหมายของการเมือง ความรู้ทางการเมือง
 เมืองจะต้องเป็นความรู้ที่อยู่บนพื้นฐานของสังคม การวิเคราะห์ประเด็นสำคัญที่เป็นนโยบายสาธารณะ
 และสัมพันธ์กับระบบของกฎหมาย วิธีการสอนทางการเมืองนั้นจะต้องให้ผู้เรียนเกิดประสิทธิภาพ
 ทางด้านการคิดเกี่ยวกับประชาชน สถานที่และเหตุการณ์เมืองในโลก ต้องใช้สื่อต่าง ๆ ในโครงการ
 ของการศึกษาทางการเมืองในการสอนและการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนกระตือรือร้นที่จะใช้ความรู้
 มากกว่าการรับสาระสำคัญจากการสอนเพียงอย่างเดียว สื่อที่ใช้จะช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถ
 ที่จะใช้แนวคิด สารสนเทศและทักษะที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ การเล่นเกมการศึกษาทาง
 การเมือง การแปลข้อมูล การทดสอบสมมติฐานหรือทฤษฎีทำให้ผู้เรียนคาดหวังที่จะเรียนรู้ทักษะของ
 การใช้ความรู้เพื่อตัดสินใจและแก้ปัญหา โดยการคิดอย่างอิสระและเพิ่มความสามารถที่จะเรียนรู้ถึง
 วิธีการเรียนรู้

ในด้านการพัฒนาเจตคติทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น สามารถ
 ใช้วิธีการเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์นอกห้องเรียนด้วยการสอนให้ประยุกต์ความรู้ไปใช้ในชุมชนใน
 โครงการทางสังคม ประสบการณ์ในชุมชนทำให้ผู้เรียนใช้ความรู้และทักษะ เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนซึ่ง
 เป็นการขยายความรู้และทักษะที่ได้เรียนรู้ในห้องเรียน โครงการการศึกษาทางการเมืองจะมีสื่อที่ใช้กับ
 ผู้เรียนหลายอย่าง เช่น ข้อมูลความรู้ทางการเมือง กิจกรรมฝึกทักษะและเจตคติของการศึกษาทางการเมือง
 เมือง ในการพัฒนากระบวนการอบรมกลุ่มกลางทางการเมืองให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เจตคติและการมี
 ส่วนร่วมหรือทักษะทางการเมืองนั้นต้องให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ว่าใครเป็นผู้ที่จะให้ความรู้
 ทักษะและเจตคติจะให้เรียนรู้โดยวิธีใด เมื่อไรและมีลำดับขั้นตอนอย่างไร นักพัฒนาหลักสูตรทางการเมือง
 เมืองต้องให้ความสนใจกับวัตถุประสงค์ของการสอนและการออกแบบการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดผล
 สัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป้าหมายก็คือการพัฒนาสื่อการสอนและวิธีสอนที่มีประสิทธิภาพ
 สำหรับผู้เรียนส่วนใหญ่

Thomson (1995) กล่าวถึงการอบรมทางการเมืองโดยวิธีที่ผู้ให้การอบรมเป็นผู้จัดการการอบรมไว้สรุปได้ว่าผู้ให้การอบรมจะใช้กระบวนการเรียนรู้โดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหลาย ๆ แบบผสมกัน เช่น การใช้สถานการณ์จำลอง การใช้กลุ่มย่อย การใช้เกมและการอภิปรายกลุ่ม ผู้เข้าอบรมจะต้องเข้ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ วิธีการนี้ผู้ให้การอบรมจะทำงานเป็นทีม ซึ่งจะมีบทบาทแตกต่างกัน เช่น ผู้คิดสถานการณ์ ผู้จัดการอบรม ผู้สังเกตการณ์ ผู้ประสานงาน เป็นต้น

การพัฒนาความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นจะต้องให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางการเมืองโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ผู้เรียนจะได้ประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมทำให้มีความรู้ เจตคติและทักษะทางการเมืองเพิ่มขึ้น ในที่นี้จะขอกล่าวถึงวิธีการพัฒนาความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังต่อไปนี้

3.1. กระบวนการอบรม

Jucius (อ้างถึงใน วิจิตร อวาทะกุล, 2537) กล่าวว่า การอบรม หมายถึง กระบวนการที่จะช่วยเพิ่มพูนความถนัด (Aptitude) ทักษะ (Skills) ความสามารถ (Ability) ของบุคคลเพื่อให้ปฏิบัติงานดีขึ้น

สมคิด บางโม (2538) กล่าวว่า การอบรมหมายถึง กระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคคลโดยมุ่งเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และเจตคติ (Attitude) อันจะนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานการทำงานให้สูงขึ้น ทำให้บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ การอบรมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคคล

อ้อม ประนอม (2540) สรุปว่าการอบรมเป็นวิธีการพัฒนาบุคลากรที่ต้องมีการวางแผน มีการจัดลำดับกิจกรรมและมีกระบวนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บุคลากรมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยมีความรู้ความเข้าใจ มีความชำนาญการเกี่ยวกับงานในหน้าที่หรือในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ภายในเวลาที่กำหนดและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในทางที่จะส่งเสริมให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

สนทยา พลศรี (2537) ได้กล่าวถึงลักษณะของกระบวนการไว้ดังต่อไปนี้

1. เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือมนุษย์กำหนดขึ้นเอง
2. เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบและเป็นระบบคือ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับ นับตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงการสิ้นสุด
3. เป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ กล่าวถึงขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้
4. ขั้นตอนต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดช่วงขาดตอนและไม่เกิดขึ้นข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง
5. มีจุดสิ้นสุดคือ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจะต้องมีขั้นตอนสิ้นสุดเสมอเมื่อบรรลุถึงจุด ๆ หนึ่ง

กระบวนการอบรมจึงหมายถึงกระบวนการพัฒนาให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ทักษะและเจตคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีระบบเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน มีการวางแผนในการจัดลำดับกิจกรรมและมีกระบวนการดำเนินการอย่างมีระบบเพื่อให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

สมคิด บางโม (2538) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอบรมไว้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ เพราะความรู้เป็นพื้นฐานในการนำไปสู่ความเข้าใจเพื่อให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะได้ดี
2. เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ความชำนาญหรือทักษะในการทำงานคือความคล่องแคล่วในการปฏิบัติงานโดยอัตโนมัติ
3. เพื่อเปลี่ยนแปลงเจตคติ การอบรมสามารถเปลี่ยนแปลงเจตคติไปในทางที่พึงปรารถนา ซึ่งเป็นพื้นฐานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล

วิจิตร อวระกุล (2537) กล่าวว่า การอบรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล ดังนี้

1. ด้านทักษะ คือความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
2. ด้านความรู้ ทำให้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น
3. ด้านเจตคติ คือทำให้ความรู้อีกหนึ่งสิ่งที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

สรุปได้ว่าวัตถุประสงค์ของการอบรมคือต้องการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะและเจตคติของบุคคล

ขั้นตอนของการอบรม

Castling (1996) กล่าวว่าวงจรของการอบรมมีดังนี้

1. การวิเคราะห์ความจำเป็นในการอบรม
2. การวางแผนและออกแบบการอบรม
3. การดำเนินการอบรม
4. การวัดผลการอบรม
5. การประเมินผลการอบรม

Stewart (1996) กล่าวว่าวงจรของการอบรม มีดังนี้

1. การหาความจำเป็นในการอบรม
2. การออกแบบการอบรม
3. การดำเนินการอบรม
4. การประเมินผลการอบรม

จันทรานี สงวนนาม (2537อ้างถึงใน อ้อม ประนอม, 2540) กล่าวว่ากระบวนการหรือขั้นตอนในการอบรมอาจแบ่งได้เป็นหลายขั้นตอนขึ้นอยู่กับจะต้องการให้ละเอียดมากน้อยเพียงใด โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การหาความจำเป็นในการอบรม
2. การกำหนดหลักสูตรและโครงการอบรม
3. การดำเนินการอบรม
4. การประเมินผลการอบรม
5. การติดตามผลการอบรม

สมคิด บางโม (2538) กล่าวว่าขั้นตอนในการอบรม มีดังนี้

1. การหาความจำเป็นในการอบรม
2. การสร้างหลักสูตร
3. การเลือกเทคนิคต่าง ๆ ในการอบรม
4. การดำเนินการอบรม
5. การติดตามประเมินผล

สรุปได้ว่าขั้นตอนในการอบรม มีดังนี้

1. การหาความจำเป็นในการอบรม
2. การวางแผนและออกแบบการอบรม
3. การดำเนินการอบรม
4. การประเมินผลการอบรม
5. การติดตามผลการอบรม

3.2 กระบวนการอบรมกลุ่มเยาวชนทางการเมือง (Political Socialization)

ความหมายของกระบวนการอบรมกลุ่มเยาวชนทางการเมือง

Dawson และ Prewitt (1969) กล่าวว่ากระบวนการอบรมกลุ่มเยาวชนทางการเมืองคือ องค์ประกอบหนึ่งของความสัมพันธ์ของระหว่างแต่ละบุคคลกับสังคมของเขา จากมุมมองของสังคม กระบวนการอบรมกลุ่มเยาวชนทางการเมืองจะเกี่ยวข้องกับค่านิยมและรูปแบบของพฤติกรรมซึ่งมีผลต่อแต่ละบุคคล กระบวนการอบรมกลุ่มเยาวชนทางการเมืองเหมือนกับรูปแบบการเรียนรู้ทางสังคมเป็นลำดับขั้นของสังคมและกระบวนการทางจิตวิทยาซึ่งบุคคลจะพบและผสมผสานกับบุคคลอื่น ๆ และโต้ตอบกับสถาบันทางสังคมเป็นประสบการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง

Coleman (1965) กล่าวว่ากระบวนการอบรมกลุ่มเยาวชนทางการเมืองคือ กระบวนการซึ่งบุคคลได้มาซึ่งเจตคติและความรู้สึกโดยผ่านระบบการเมืองและบทบาทของเขาในระบบการเมืองรวมถึงความรู้ ความรู้สึกต่ออำนาจทางการเมือง กระบวนการอบรมกลุ่มเยาวชนทางการเมืองเป็นกระบวนการของการสังเกตข้อเท็จจริงในวัฒนธรรมทางการเมืองระบบการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการนี้ซึ่งเริ่มตั้งแต่เกิดจนเป็นผู้ใหญ่

Rush และ Althaff (1971) กล่าวว่ากระบวนการอบรมกลุ่มเยาวชนทางการเมืองคือ ความคิดหลักของสังคมการเมืองซึ่งหมายถึงการมีส่วนร่วม การฝึกสมาชิกใหม่และการสื่อสาร กระบวนการอบรมกลุ่มเยาวชนทางการเมืองแสดงปฏิสัมพันธ์และความเกี่ยวข้องภายในของสังคมและพฤติกรรมทางการเมือง รวมทั้งศาสตร์ทางการเมืองโดยเฉพาะ

Baron และ Graziano (1991) ได้กล่าวถึงกระบวนการอบรมกลุ่มเยาวชนทางการเมืองว่าเป็นกระบวนการทางสังคมซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่เกิดและก่อตัวขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อบทบาทที่แตกต่างกันของคนในสังคมซึ่งอยู่ในระบบสังคมที่เขาเติบโตขึ้นมาหรือในสภาพแวดล้อมที่เขาถูกพัฒนาขึ้นมา

Zanden (1993) กล่าวว่ากระบวนการอบรมกล่อมเกลາทางการเมืองเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมโดยประชาชนได้รับพฤติกรรมต่าง ๆ มาจากการมีส่วนร่วมในสังคม สภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นรากฐานของสติปัญญาความรู้และวัฒนธรรมของคนในสังคมการสื่อสารทำให้มนุษย์รู้จักการปรับตัวและได้รับความคิด เจตคติรวมทั้งความรู้สึกซึ่งได้จากการส่งและการรับสาร

Maciouis (1994) กล่าวว่ากระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นประสบการณ์ทางสังคมตลอดชีวิตโดยมนุษย์จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองและเรียนรู้รูปแบบของวัฒนธรรม ประสบการณ์ทางสังคมเป็นรากฐานของบุคลิกภาพซึ่งผ่านกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองตลอดชีวิตของบุคคล

สถิตย์ นิยมญาติ (2524) กล่าวว่ากระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองคือการเรียนรู้ทั้งหมดเกี่ยวกับการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะการเรียนรู้จะเป็นแบบทางการหรือไม่ทางการจะมีเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม รวมไปถึงการเรียนรู้ที่มีใช้การเมือง แต่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองด้วย

พฤทธิสาณ ชุมพล (2531) กล่าวว่ากระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมคือการทำให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้วิถีทางการดำเนินชีวิตในสังคมนั้น ๆ เพื่อที่จะสามารถมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของกลุ่ม ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง

กระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองคือกระบวนการทางสังคมตลอดชีวิตของมนุษย์ เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมจนเกิดการเรียนรู้รูปแบบพฤติกรรมทางการเมืองทำให้เกิดเจตคติและค่านิยมทางการเมือง ประสบการณ์ทางสังคมจะเป็นรากฐานของบุคลิกภาพทางการเมืองของแต่ละบุคคลซึ่งประสบการณ์ต่าง ๆ นั้นจะผ่านกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองทั้งสิ้นซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล

ขั้นตอนของกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง

Pye (1968) ได้แบ่งขั้นตอนของกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองไว้ 4 ขั้น ดังต่อไปนี้

1. ขั้นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ เป็นขั้นที่บุคคลจะได้รับการฝึกฝนให้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งจะเรียนรู้เจตคติ ค่านิยม เทคนิคและทักษะ รูปแบบและบทบาทความสัมพันธ์ของบุคคล ความรู้พื้นฐานและวัฒนธรรมรวมทั้งลักษณะของสังคม

2. ชั้นสะสมความรู้เป็นขั้นที่บุคคลได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ จนเกิดจิตสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม บุคคลจะพัฒนาเอกลักษณ์และวุฒิภาวะ ในขั้นนี้การพัฒนาของแต่ละบุคคลจะพัฒนาโดยการรับรู้ความรู้ต่าง ๆ และการเรียนรู้ด้านจิตสำนึก

3. ชั้นการได้รับการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง บุคคลจะเปลี่ยนแปลงจากบทบาทของผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองเป็นผู้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและมีบทบาทในการจัดการกระบวนการทางการเมือง บุคคลจะมีความรู้และเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางการเมืองมากขึ้นสามารถวิเคราะห์ลักษณะและเอกภาพของสถาบันการเมืองได้ ทำให้มีเจตคติและบุคลิกภาพทางการเมืองที่ชัดเจนขึ้น สามารถปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคม

Dawson และ Prewitt (1969) กล่าวว่ากระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองของบุคคลเกิดได้ 2 ทาง คือ การเรียนรู้โดยไม่เป็นทางการซึ่งบุคคลได้รับความรู้ โดยไม่ได้ตั้งใจจากผลของความสัมพันธ์กับพ่อแม่ ครูและบุคคลที่ไม่ได้เกี่ยวข้องทางการเมืองคือเป็นบุคคลที่มีอำนาจโดยทั่ว ๆ ไป การเรียนรู้การเมืองทางอ้อมนี้มี 2 ขั้นตอนคือ การได้มาซึ่งความรู้โดยทั่ว ๆ ไป แล้วถ่ายโอนความรู้นั้นไปสู่เรื่องราวทางการเมือง การเรียนรู้อีกทางหนึ่งคือ การเรียนรู้ที่เกิดจากการสอนโดยตรงซึ่งมีการกำหนดหลักสูตร เวลาไว้แน่นอนมีการวางแผนการสอนรวมทั้งกำหนดวิธีสอนไว้ด้วย Dawson และ Prewitt ได้แบ่งกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองเป็น 4 ชั้น ดังต่อไปนี้

1. ชั้นการเลียนแบบ (Imitation) เป็นขั้นการรับเอาสิ่งต่าง ๆ มายึดถือ เช่น ค่านิยม พฤติกรรม ทักษะ ความคาดหวังและเจตคติ บุคคลจะเลียนแบบจากการเห็นและการได้ยินจากบุคคลที่ใกล้ชิดรวมทั้งการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น การเรียนรู้โดยการเลียนแบบจะเปลี่ยนเป็นจิตสำนึกรวมถึงจิตใต้สำนึกเกี่ยวกับค่านิยมและรูปแบบพฤติกรรมจากผู้อื่น บุคคลจะนำส่วนสำคัญของสังคม วัฒนธรรมและศาสนาจากผู้ใหญ่มายึดถือเป็นของตนเอง

2. ชั้นการอบรมกล่อมเกลาตามที่คาดหวัง (Anticipatory Socialization) ในขั้นนี้บุคคลซึ่งต้องการงานที่ดีหรือสังคมในระดับสูงจึงต้องการการเรียนรู้ ค่านิยมและพฤติกรรมที่จะนำไปสู่บทบาทที่เขาต้องการ ในการนี้จะเป็นการเตรียมคนเพื่อการเป็นพลเมืองดี ก่อนที่เขาจะมีสิทธิในการเลือกตั้งในอนาคต ในขั้นนี้บุคคลจะเริ่มสนใจ นโยบายสาธารณะและกิจการบ้านเมือง

3. ชั้นการศึกษาทางการเมือง (Political Education) ในขั้นนี้ถูกประยุกต์ไปสู่การสอนโดยตรง การสอนทางการเมืองกระทำโดยครอบครัว โรงเรียน องค์กรทางการเมืองและกลุ่มต่าง ๆ โดยได้รับความรู้จากตัวผู้สอนโดยตรงมากกว่าการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการสอนค่านิยม เจตคติและพฤติกรรมทางการเมือง สิทธิหน้าที่และการเป็นพลเมืองดีของสังคม

4. ชั้นประสบการณ์ทางการเมือง (Political Experience) เป็นขั้นสุดท้ายของการสอนการเมืองโดยตรงซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ทางการเมืองซึ่งเราถูกเสนอแนะเกี่ยวกับ

การเมืองโดยการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในด้านการเมืองในเหตุการณ์ต่าง ๆ จนเกิดการสังเกตและสร้างประสบการณ์ต่าง ๆ ในกระบวนการการเมืองจนกล้าที่จะตัดสินใจเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและคิดว่าการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

Schwartz และ Schwartz (1975) กล่าวว่ากระบวนการอบรมกลุ่มกลาทางการเมืองให้ความสำคัญกับวิธีการเรียนรู้ เวลาในการเรียนรู้และเงื่อนไขของการเรียนรู้ เจตคติทางการเมืองและมีความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อเจตคติ กระบวนการอบรมกลุ่มกลาทางการเมืองต้องเข้าใจถึงสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในหลายแง่มุมนอกจากนี้ต้องเข้าใจถึงเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง เจตคติที่ได้รับมาภายใต้สิ่งแวดล้อมและผลกระทบเป็นผลของกระบวนการอบรมกลุ่มกลาทางการเมือง

กระบวนการอบรมกลุ่มกลาทางการเมืองเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนที่จะทำให้สมาชิกในสังคมเกิดการเรียนรู้ เจตคติ ค่านิยมและความเชื่อทางการเมืองโดยสร้างสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ โดยสรุปแล้วมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการเป็นสมาชิกของสังคม
2. ขั้นพัฒนาเอกลักษณ์และวุฒิภาวะ
3. ขั้นได้รับการอบรมกลุ่มกลาทางการเมือง
4. ขั้นการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

องค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอบรมกลุ่มกลาทางการเมือง

Dawson และ Prewitt (1969) กล่าวว่ากระบวนการอบรมกลุ่มกลาทางการเมืองเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือรักษาไว้ซึ่งพฤติกรรมทางการเมือง ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ทุกสังคมจะมีสถาบันต่าง ๆ ที่จะพัฒนาและให้ความรู้ทางการเมือง เจตคติและค่านิยมกับสมาชิกในสังคม ซึ่งในยุคแรก ๆ ระบบต่าง ๆ และบทบาทของสถาบันเหล่านี้ยังไม่มีความสามารถมากนัก องค์กรต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอบรมกลุ่มกลาทางการเมืองในสังคม บางองค์กรจะมีสถาบันที่จัดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะที่จะถ่ายทอดค่านิยมทางการเมืองและพัฒนาให้เกิดความตระหนักถึงการจัดการทางการเมือง กลุ่มนักรณรงค์การเมืองรุ่นเยาว์ พรรคการเมือง สมาชิกการเมืองและการให้การศึกษาทางการเมืองในโรงเรียนรวมทั้งการเผยแพร่ข่าวสารของรัฐบาลเป็นองค์กรเฉพาะกิจทางการเมือง องค์กรที่ไม่มีได้เกี่ยวข้องกับการเมืองมักจะถ่ายทอดบรรทัดฐานทางการเมืองผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ครอบครัวเป็น

สถาบันที่จะมีส่วนในการถ่ายทอดค่านิยมทางการเมือง ครอบครัวจึงเปรียบเสมือนองค์กรหนึ่งของกระบวนการอบรมกล่อมเกลາทางการเมือง กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ ศาสนา องค์กรทางสังคมและสถาบันการศึกษาทั่ว ๆ ไปก็ทำหน้าที่เช่นเดียวกัน

Renshon (1977) กล่าวว่าครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง โรงเรียน กลุ่มเพื่อน ประสบการณ์ในชีวิตและสื่อต่าง ๆ ก็เป็นองค์กรหรือสถาบันของกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองเช่นกัน

Schofield (1972) กล่าวว่าความรู้ความเข้าใจทางการเมืองหรือโลกทัศน์เกี่ยวกับระบบการเมือง เรียนรู้ได้จากสถาบันครอบครัว สถานการศึกษา กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน ตลอดจนสิ่งแวดล้อมรอบตัวรวมทั้งสภาพโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม

พฤทธิสถาน ชุมพล (2531) กล่าวว่าองค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองคือ ครอบครัวและสถาบันต่าง ๆ เช่น โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน การเข้าร่วมทางการเมืองโดยตรงในทุกระดับ

สุพัตรา สุภาพ (2534) กล่าวว่าองค์กรในการขัดเกลาทางสังคมมีหลายกลุ่มคือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ ตัวแทนทางศาสนา สื่อมวลชน

ดังนั้นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองจึงมี 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ อิทธิพลจากสภาพแวดล้อมในชุมชนและอิทธิพลจากสถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ ศาสนา สื่อมวลชน สถาบันทางการเมืองที่สมาชิกเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง อิทธิพลดังกล่าวจะมีผลต่อการสร้างความรู้ ความคิด เจตคติและพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล

การอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองของผู้ใหญ่

พฤทธิสถาน ชุมพล (2531) กล่าวว่ากระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองมิได้มีอยู่แต่ในวัยเด็ก หากสืบเนื่องต่อไปในวัยผู้ใหญ่ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองในวัยผู้ใหญ่อาจแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. การเข้ากลุ่มสังคม (Social Groupings) คือ คนที่มีชนชั้นเดียวกัน เช่น วรรณะ รายได้ ระดับการศึกษา อาชีพ เชื้อชาติ ศาสนา มาจากภูมิภาคเดียวกัน เป็นต้น ในวัยผู้ใหญ่ฐานะ

ทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นตัวกำหนดการเรียนรู้ทางการเมืองเป็นอันมากเพราะบุคคลมักจะคบหาสมาคมกับคนที่มีฐานะเดียวกันหรือพื้นฐานคล้ายคลึงกัน จึงขอทัศนคติทางการเมืองจากคนที่เขาคบหาด้วย การศึกษาก็มีส่วนในการอบรมกล่อมเกลາทางการเมือง การศึกษาทำให้คนมีความสนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง รู้สึกมั่นใจว่าตนจะสามารถเข้าไปมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางการเมือง มีความสนใจการเมืองและมีความกระตือรือร้นทางการเมืองมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย เพราะผู้มีการศึกษาสูงมีการรู้สึกว่าเขามีบทบาททางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

2. กลุ่มทุติยภูมิที่เขาสังกัด กลุ่มทุติยภูมิเป็นกลุ่มที่มีโครงสร้างและกระบวนการที่แน่ชัด เช่น สภาพแรงงาน สมาคมต่าง ๆ กลุ่มทุติยภูมิจะเป็นปากเสียงแทนสมาชิก กลุ่มทุติยภูมิมิมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองมาก กลุ่มทุติยภูมิแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทตามลักษณะบทบาทที่มีในการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง ดังนี้

1. กลุ่มที่ตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ทางการเมืองโดยเฉพาะ เช่น พรรคการเมือง ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อปลุกฝังค่านิยมทางการเมืองเพื่อระดมกำลังสู่การกระทำทางการเมือง

2. กลุ่มที่ตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่การเมืองแต่มีการให้การศึกษาทางการเมือง ตลอดจนการกิจกรรมทางการเมืองควบคู่ไปกับกิจกรรมอื่น ๆ ด้วย เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มศาสนา

3. กลุ่มที่ตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่การเมืองและไม่ทำการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองอย่างเป็นทางการ แต่บางครั้งทำโดยไม่รู้ตัว เช่น สมาคมต่าง ๆ

การมีส่วนร่วมในกลุ่มทุติยภูมิมิมีผลในการสร้างเจตคติและให้ประสบการณ์ซึ่งมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทางการเมือง ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมืองมาก

3. ประสบการณ์ทางการเมือง การที่ได้สัมผัสกับการเมืองโดยตรงย่อมมีผลต่อการสร้างทัศนคติและค่านิยมทางการเมืองของบุคคล ความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองของผู้ใหญ่จะได้รับการเรียนรู้การเมืองจากประสบการณ์โดยตรง เหตุการณ์ต่าง ๆ ทางการเมืองจะมีผลต่อค่านิยมความเชื่อทางการเมืองโดยตรง นอกจากประสบการณ์ทางการเมืองโดยตรง ประสบการณ์ในการทำงาน การร่วมกิจกรรมทางสังคม การเลื่อนฐานะทางสังคมและในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีผลต่อความคิดทางการเมืองด้วยเช่นกัน

4. สื่อมวลชน ปัจจุบันสื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองมากขึ้น เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นสื่อที่ทำให้เกิดการสื่อสารเกี่ยวกับเหตุการณ์และปรากฏการณ์ทางการเมือง สื่อมวลชนจะถ่ายทอดข่าวสารทางการเมืองจากตัวแทนในการอบรมกล่อมเกลาทางการเมือง สื่อมวลชนมิได้มีอิทธิพลต่อมวลชนโดยตรงแต่ผ่านผู้นำในสังคม

เช่น ครู ผู้นำชุมชน ซึ่งจะเป็นผู้ถ่ายทอดความคิดไปให้แก่ผู้อื่น ผู้นำความคิดจะมีอิทธิพลต่อกลุ่มเป็นอันมาก สื่อมวลชนมีแนวโน้มจะตอกย้ำความคิดทางการเมืองที่มีอยู่เดิมมากกว่าที่จะสร้างความคิดใหม่ ๆ เพราะคนจะสนใจกับสิ่งที่เขาเห็นด้วยมากกว่าสิ่งที่ไม่เห็นด้วย

การอบรมกล่อมเกลາทางการเมืองของผู้ใหญ่เกิดจากการเข้ากลุ่มในสังคม การเข้าสังกัดในกลุ่มทุติยภูมิ ประสบการณ์ทางการเมือง สื่อมวลชน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อความรู้ทางการเมือง เจตคติทางการเมือง ความคิดทางการเมือง ค่านิยมทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองของผู้ใหญ่

3.3 กระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

Knowles (1962) กล่าวไว้สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาของผู้ใหญ่แตกต่างจากเด็ก ซึ่งมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนมาก สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการจัดการเรียนการสอนผู้ใหญ่ มีดังนี้

1. ความเข้าใจตนเอง (Self-Concept) ผู้ใหญ่จะช่วยตัวเอง นำตัวเองได้ รู้จักเหตุและผล จึงสามารถตัดสินใจด้วยตนเอง ต้องการให้คนอื่นยอมรับมิใช่มองว่าเขาเป็นเด็กคอยรับคำสั่งให้ปฏิบัติตามผู้ใหญ่ต้องการเป็นตัวของตัวเองและมีอิสระเสรี
2. ประสบการณ์ (Experiences) สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นได้ จึงเป็นแหล่งวิชาการสำคัญในการเรียนรู้ มีประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐาน แล้วนำไปเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ใหม่ได้
2. ความพร้อมในการเรียน (Readiness to learn) มีวุฒิภาวะและเกิดความพร้อมมากกว่าเด็ก จะเรียนรู้ได้ดีถ้าเรื่องที่เรียนเป็นประโยชน์และมีความจำเป็นต่อรู้ ตรงกับความต้องการ
4. การเห็นคุณค่าของเวลา (Time Perspectives) ต้องการเรียนรู้เพื่อนำความรู้ไปใช้ทันที จึงมองเห็นคุณค่าของเวลาซึ่งแตกต่างจากเด็กมาก ผู้ใหญ่เรียนโดยอาศัยปัญหาเป็นศูนย์กลาง

Rogers (1951 อ้างถึงในอุ๋นตา นพคุณ, 2527) นักจิตวิทยาและนักการศึกษาผู้ใหญ่ ได้บุกเบิกทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ได้เสนอข้อสมมุติฐานเกี่ยวกับการศึกษาโดยยึดหลักการศึกษาคอนโซโรครจิตด้วยการให้คนไข้เป็นศูนย์กลางการบำบัด (Client-centered therapy) มาดัดแปลงใช้กับการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student - centered teaching) ข้อสมมุติฐานของ Rogers มีดังต่อไปนี้

1. เราไม่สามารถจะสอนผู้อื่นโดยตรงเราสามารถเพียงแต่ช่วยอำนวยความสะดวก (facilitate) ให้เขาเรียนรู้เพราะบุคคลทุกคนจะอยู่ในโลกแห่งประสบการณ์ของตน สิ่งที่มีชีวิตนั้นจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อมที่แต่ละคนประสบและรับรู้อยู่

2. บุคคลจะเรียนรู้ได้ดีในสิ่งที่เขาเรียนรู้และคิดว่าสิ่งนั้น ๆ จะมีส่วนช่วยส่งเสริมหรือช่วยให้เขาสามารถรักษาโครงสร้างภายในของตนเองได้ (Organization of self)
3. บุคคลจะต่อต้านและปฏิเสธประสบการณ์ที่เขาคิดว่าเป็นประสบการณ์ที่จะต้องให้เขาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในของตนเอง
4. ถ้าบุคคลอยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่เขาคิดว่าปลอดภัย ไม่ตึงเครียด เขาจะปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้
5. ประสบการณ์ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้คือ ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้วิเคราะห์ประกอบของสถานการณ์ที่เขากำลังประสบและเรียนรู้อยู่

เชียร์ศรี วิวิสิริ (2530) ได้กล่าวถึงความต้องการหลัก 3 ประการ จากการเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาของผู้ใหญ่ไว้ ดังนี้

1. ความต้องการที่จะรู้จักหรือตระหนักในตนเองและพัฒนาตนเองเพื่อการปรับตัวและปรับอาชีพให้ทันต่อความเจริญและความเปลี่ยนแปลงของสังคม
2. ความต้องการที่ประสบความสำเร็จ ได้รับการพัฒนาในทุก ๆ ด้านอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
3. ความต้องการที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นและรู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่าต่อสังคม

ผู้ใหญ่ที่มาร่วมกิจกรรมนั้นมาด้วยเหตุผลพื้นฐานอย่างน้อย 3 ประเภท คือ

1. มีเป้าหมายเฉพาะบางอย่างอยู่ในใจ (Goal Oriented)
2. ต้องการเข้าร่วมสังคมมีกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น (Activity Oriented)
3. ต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ (Learning Oriented)

การจัดการศึกษาหรือกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้ใหญ่แตกต่างจากการจัดการศึกษาให้กับเด็กมากเพราะผู้ใหญ่มีประสบการณ์ มีความพร้อมในการเรียน เข้าใจความต้องการของตนเอง และเห็นคุณค่าของเวลา การจัดกิจกรรมการสอนผู้ใหญ่ต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ ผู้สอนเพียงแต่เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เขาได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยการให้ผู้ใหญ่ได้รับประสบการณ์ที่สอดคล้องกับโครงสร้างความรู้ที่เขามีอยู่ด้วยความรู้สึกปลอดภัย ทำให้เขาได้วิเคราะห์สถานการณ์การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง โดยทำให้เขารู้สึกประสบความสำเร็จและรู้สึกว่า ตัวเองมีคุณค่าต่อสังคม ต้องให้เขารู้เป้าหมายในการเรียนรู้ทุกครั้งจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ควรคำนึงถึงส่วนประกอบของการเรียนรู้ ดังนี้

1. การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Practice Experience) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการกระทำสิ่งที่นำไปหาจากตามลำดับเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ให้มากขึ้น

2. การเรียนรู้ในการสร้างความคิดรวบยอด (Conceptual Knowledge) เป็นการเรียนรู้ที่สามารถสรุปความคิดรวบยอดเรื่องที่เป็นนามธรรมต่าง ๆ รวมถึงความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุผลและวิธีการต่าง ๆ

3. การพัฒนาตนเอง (Self-development) เป็นการเรียนรู้ด้วยการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ความสามารถต่าง ๆ ด้วยตนเอง

4. การบูรณาการเพื่อนำไปใช้ (Student's Integration) เป็นการประสานสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบทั้งสามข้อที่กล่าวมาแล้วด้วยการวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ควรยึดหลัก ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ ซึ่งแรงจูงใจของผู้ใหญ่มีอยู่แล้วเพียงผู้จัดกิจกรรมรู้จักย่วยุ้ให้อยากเรียนรู้เพิ่มขึ้น

2. การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเรียนรู้ซึ่งบุคคลมีความสามารถต่างกัน

3. การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนกับการเชื่อมต่อกับประสบการณ์ใหม่

4. การเรียนรู้ขึ้นอยู่กับมีส่วนร่วมของผู้เรียน ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีเมื่อมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติจริง จะก่อให้เกิดความสนใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่

5. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีเมื่อเขาสนใจและมีความต้องการที่จะเรียน

6. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีเมื่อสิ่งที่จะเรียนนั้นมีความจำเป็นและเป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้ได้ทันที

7. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีเมื่อบทเรียนนั้นสัมพันธ์กับสภาพปัญหาที่มีอยู่จริงในสังคม การได้มีโอกาสฝึกแก้ปัญหาจะทำให้การเรียนรู้เพิ่มขึ้น

8. ผู้ใหญ่จะเรียนได้ดีเมื่อได้ใช้ความรู้ ความสามารถและมีอิสระเสรีในการกระทำ

9. ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีในบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมที่เป็นกันเองและมีอิสระเสรีในการทำกิจกรรม

10. การสอนที่สอดคล้องกับลักษณะที่สำคัญเฉพาะของผู้ใหญ่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูงขึ้น

11. ประสิทธิภาพของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับประเมินผลการเรียนสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบความก้าวหน้าของตนเองและรู้ว่าควรปรับปรุงตนเองอย่างไร

12. ผู้ใหญ่ต้องการแนะนำ มิใช่การสอนบอกให้จำหรือทำแบบทดสอบ

13. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่สามารถเพิ่มพูนขึ้น จากความรู้ความคิดใหม่ ๆ ความหลากหลาย ความท้าทายและการให้โอกาสศึกษาด้วยตนเอง สิ่งเหล่านี้ช่วยกระตุ้นให้ผู้ใหญ่อยากเรียนมากขึ้น

14. การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ควรใช้วิธีการหลายรูปแบบตามความเหมาะสมและตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และควรเป็นการสร้างความสำเร็จในการเรียนบทเรียนต้น ๆ ให้กับผู้เรียนที่มีพื้นฐานความรู้น้อย เพื่อสร้างความภูมิใจ มั่นใจในการเรียนบทเรียนที่ยากต่อไป

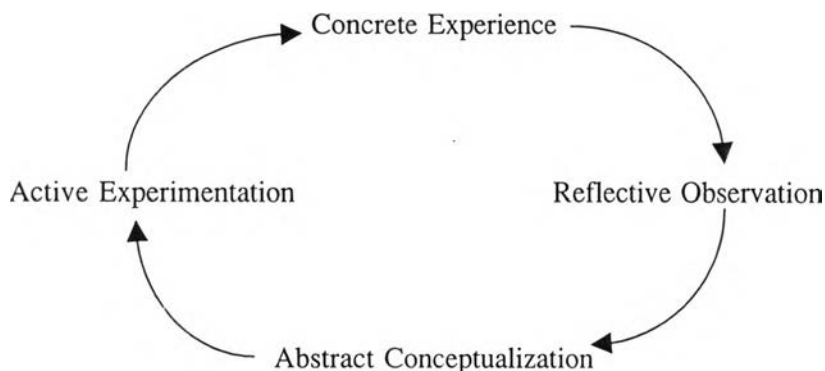
ในการจัดอบรมให้กับผู้ใหญ่ ถ้าคำนึงถึงหลักการดังกล่าวนี้ก็จะส่งผลให้ผู้ใหญ่เกิดความรู้ เจตคติ ทักษะต่อสิ่งที่เรียน ซึ่งจะส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลในการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนว่าจะให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับสิ่งใด มีกระบวนการเรียนอย่างไร ประเมินผลอย่างไร ผู้เรียนต้องเกิดการเรียนรู้มากขึ้นเพียงใด

3.4 การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning)

รูปแบบการเรียนรู้ในสมัยก่อนคือ ลักษณะการสอนโดยครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนจำสิ่งที่เรียนรู้จากครู ต่อมา John Dewey ได้เริ่มต้นแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยใช้วิธีสอนที่เน้นการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing) ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีความเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการกระทำจริง ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ใหม่โดยเริ่มจากการรับรู้ปัญหา คิดหาแนวทางแก้ไข ลงมือปฏิบัติจนเกิดประสบการณ์จากการปฏิบัติผู้เรียนจะเป็นผู้สร้างความรู้ของตนเอง เกิดการปรับเปลี่ยนความรู้เดิมให้เป็นความรู้ใหม่ ซึ่งจะเป็นความรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการคิดและการกระทำจนก่อให้เกิดการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Lewis and Williams, 1994)

Kolb (1984) เป็นนักจิตวิทยาการศึกษาที่เริ่มใช้คำว่า Experiential Learning ซึ่งต่อมาเป็นที่ยอมรับและนำมาใช้ในการศึกษาซึ่งเรียกว่า Kolb Process Learning ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งแตกต่างจากการเรียนการสอนแบบเดิมที่ครูเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ครูเป็นผู้กำหนดและถ่ายทอดเนื้อหาที่เชื่อว่าเป็นความรู้ให้แก่ผู้เรียนผู้เรียนเป็นผู้รับรู้ แต่การเรียนรู้แบบประสบการณ์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมแล้วสะท้อนความคิดจากประสบการณ์จากมุมมองที่หลากหลาย จากการสังเกตและการสะท้อนความคิดผู้เรียนจะสรุปความรู้เป็นความคิดรวบยอดซึ่งเป็นนามธรรมและสรุปเป็นหลักการ ซึ่งได้จากการบูรณาการการสังเกตกับทฤษฎี ผู้เรียนจะนำหลักการณ์นั้นไปประยุกต์ใช้หรือทดลองใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ดังแสดงไว้ในแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Kolb, 1984)

แนวความคิดของ Kolb ถูกนำมาใช้ในอุดมศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ การฝึกหัดครู และการจัดการศึกษาทั่ว ๆ ไป

Evans (1994) ได้ให้คำนิยามปฏิบัติการของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) หมายถึง ความรู้และทักษะที่ได้รับโดยผ่านประสบการณ์ชีวิตและการทำงาน และเป็นการศึกษาที่ไม่จำเป็นต้องได้รับการทดสอบอย่างเป็นทางการโดยผ่านการออกไปประกาศนียบัตรรับรองทางการศึกษาหรือทางวิชาชีพใด ๆ แนวความคิดของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์จึงถือเป็นพัฒนาการต่อยอดแนวคิดปรัชญาการเรียนรู้จากการลงมือทำ (Learning by doing) ของ John Dewey ซึ่งนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาของสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1979 ที่มุ่งสู่รูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งความรู้และทักษะที่ผู้เรียนได้รับนอกระบบโรงเรียน อาจมีความสำคัญเท่า ๆ กับการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน อันนำไปสู่การยอมรับว่า ปัจเจกบุคคลสามารถเรียนรู้จากการลงมือทำได้เท่า ๆ กับการเรียนรู้โดยผ่านการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนจึงมีสมมุติฐานที่สำคัญที่สุด คือ เมื่อผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากการลงมือทำด้วยตนเองได้ ผู้เรียนจำนวนมากก็อาจจะเรียนรู้ได้โดยไม่ต้องถูกสอนแต่อย่างใด แต่ก็มีคนโต้แย้งข้อสมมุติฐานนี้ว่า ปัจเจกบุคคลที่มีประสบการณ์มานานก็อาจจะไม่ได้เรียนรู้สิ่งใดจากประสบการณ์เลยก็มีเช่นกัน ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ประสบการณ์สามารถเป็นแหล่งที่มาของการเรียนรู้ (source of learning) แหล่งหนึ่งได้เท่านั้น Evans ได้ศึกษาการประเมินการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ที่ใช้กับการศึกษาของปัจเจกบุคคล การอุดมศึกษา การศึกษาต่อเนื่องของอาชีวศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ การฝึกหัดครู แล้วมีข้อสรุปว่า การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์เปิดโอกาสให้แก่ปัจเจกชนที่จะเป็นผู้เรียนรู้จากความสำเร็จของประสบการณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้โดยไม่รู้ตัว

ตนเองได้เรียนรู้สิ่งนั้น อันนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) เนื่องจากการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ช่วยให้การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ในสถานที่หลายแห่งที่แตกต่างหลากหลายได้ บางครั้งสิ่งที่เรียนรู้ในระบบโรงเรียนมีคุณค่าเท่ากันหรือมากกว่าสิ่งที่เรียนรู้โดยตรงจากการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน

Lewis และ Williams (1994) ได้นิยาม การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) ว่าหมายถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์หรือการเรียนรู้โดยการลงมือทำ (Learning by doing) โดยการดึงเอาประสบการณ์ออกมาจากตัวผู้เรียน แล้วกระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์นั้นออกมาเพื่อพัฒนาความคิดใหม่ ทักษะใหม่และทักษะใหม่ อันนำไปสู่ความรู้ใหม่ นั่นเอง แนวความคิดของ Lewis และ Williams ถูกนำไปใช้กับการศึกษาผู้ใหญ่ การอุดมศึกษาและการศึกษาในสถานที่ทำงาน สรุปได้ดังนี้

1. การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์กับการศึกษาผู้ใหญ่ Lewis และ Williams ได้ศึกษารูปแบบการศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งจะต้องใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีตของผู้เรียนมาใช้เสริมสร้างเพิ่มพูนการเรียนรู้ในปัจจุบันและอนาคตของผู้เรียน ครูผู้สอนจะเป็นคนกระตุ้นผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ให้กระตือรือร้นที่จะนำเอาประสบการณ์ดั้งเดิมก่อนการเรียนรู้ของผู้เรียนมาเป็นปัจจัยกระตุ้นหรือเป็นสื่อส่งเสริมการเรียนรู้ใหม่ (catalyst for new learning) โดยใช้เทคนิควิธีการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์และมาตรการเสริมสร้างการเรียนรู้แบบอิงสมรรถนะของผู้เรียน (competency-based measures of learning) เป็นสำคัญ

2. การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์กับการอุดมศึกษา Lewis และ Williams ได้ศึกษาพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ในการปฏิบัติภาคสนาม (Field-Based Experiential Learning) ควบคู่กับการเรียนรู้ในห้องเรียน (Classroom-Based Learning) ในการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายวิชาที่จะต้องมีการฝึกปฏิบัติงาน (Internships) และการฝึกปฏิบัติภาคสนาม (Practicum) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเตรียมตัวและเพิ่มพูนทักษะในการประกอบวิชาชีพทางด้านสุขภาพ จิตวิทยาคลินิก การศึกษาและงานสังคมสงเคราะห์ก่อนที่จะเรียนจบหลักสูตรและสำเร็จการศึกษาแล้วไปประกอบวิชาชีพนั้น ๆ ต่อไป

3. การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์กับการศึกษาในสถานที่ทำงาน Lewis และ Williams ได้ศึกษาพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์กับการศึกษาฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรซึ่งเป็นลูกจ้างในสถานที่ทำงาน โดยประยุกต์ใช้รูปแบบของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ 3 แบบดังนี้

3.1 การเรียนรู้แบบปฏิบัติการ (Action Learning) โดยให้ผู้เรียนสามารถสะท้อนความคิดเห็นเชิงวิจารณ์ญาณ (Critical Reflection) จากการปฏิบัติงานจริง

3.2 การแสวงหาความรู้อนาคต (Future Search) โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบ

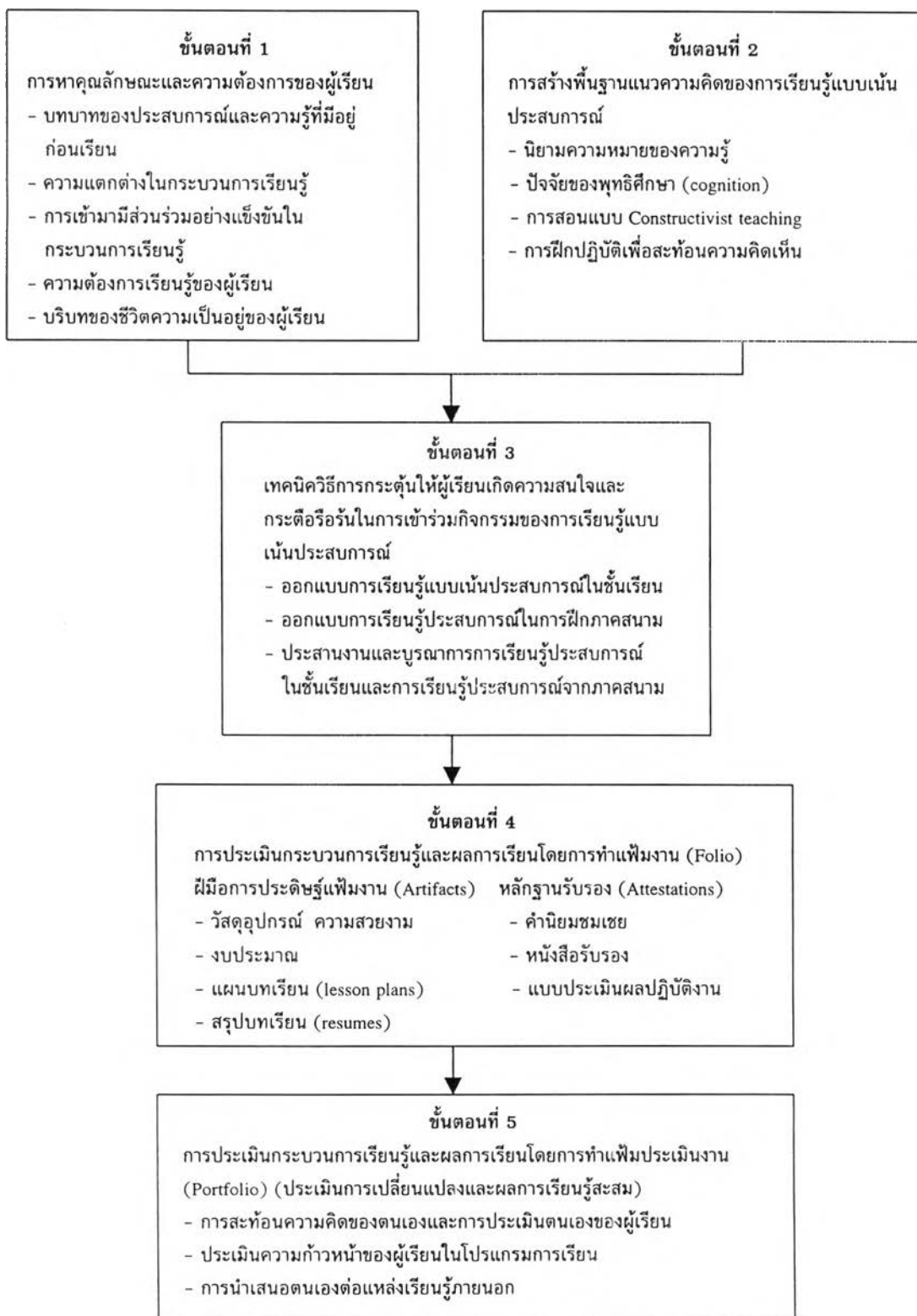

มีส่วนร่วม ให้ผู้เรียนซึ่งเป็นลูกจ้างของบริษัทและองค์กรบริหารของบริษัท สามารถพัฒนาศักยภาพ และทักษะของการตอบสนองต่อสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

3.3 การศึกษาโดยการฝึกปฏิบัติภาคสนาม (Outdoor Education) ซึ่งมุ่งเน้นการเรียนรู้จากการทำงานเป็นทีมและปรับปรุงส่งเสริมทักษะการสื่อสารตลอดจนพัฒนาสมรรถนะของการตัดสินใจในภาวะเสี่ยงเชิงธุรกิจและเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการทำงานเป็นกลุ่มของทีมงาน

Jackson และ MacIsaac (1994) ได้ศึกษาพัฒนารูปแบบกระบวนการ (Process Model) ของการประยุกต์ใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์กับกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผลของการศึกษาผู้ใหญ่ โดยเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้งห้าของกระบวนการเรียนการสอนที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ได้อย่างสมบูรณ์แบบครบวงจร โดยกระบวนการเรียนการสอนจะเริ่มต้นจากองค์ประกอบ 2 ขั้นตอนแรกคือ ขั้นตอนที่ 1 การหาคุณลักษณะและความต้องการของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่และขั้นตอนที่ 2 การสร้างพื้นฐานแนวความคิดของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ให้ผู้เรียนเข้าใจร่วมกับผู้สอนเสียก่อน แล้วจึงค่อยใช้ขั้นตอนที่ 3 เทคนิควิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ โดยใช้สื่อการเรียนการสอนที่ออกแบบมาใช้สำหรับการศึกษาผู้ใหญ่โดยเฉพาะ ในขั้นสุดท้ายเป็นองค์ประกอบของการประเมินกระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนการสอน 2 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 4 การประเมินกระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนการสอนโดยการทำแฟ้มงาน (Folio) ขั้นตอนที่ 5 การประเมินกระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนการสอน โดยการทำแฟ้มประเมินงาน (Portfolio) ดังปรากฏรายละเอียดที่แสดงในแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 รูปแบบกระบวนการประยุกต์ใช้การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์
กับการเรียนการสอนและการประเมินผล (Jackson and
MacIsaac, 1994)

Jackson และ Caffarella (1994) ได้ศึกษาปัญหาและทิศทางของการวิจัยเกี่ยวกับการใช้กระบวนการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) กับการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) แล้วมีข้อสรุปสำคัญดังนี้

1. การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความเข้าใจในธรรมชาติของความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์ (Human Diversity) ในทุกระดับของผู้เรียนที่เป็นปัจเจกบุคคลและเคารพรักษาบุรณภาพของผู้เรียน ซึ่งมีภูมิหลังประสบการณ์ที่แตกต่างกันที่สามารถนำมาเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้

2. รูปแบบความต้องการผูกพันทางสังคมของผู้เรียน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และโปรแกรมการเรียนการสอน เนื่องจากมนุษย์ทุกคนที่เป็นผู้เรียนมีความต้องการที่จะได้รับการยอมรับทางสังคมและเป็นสมาชิกของกลุ่มเป็นพื้นฐาน ซึ่งบ่อยครั้งอาจจะต้องการความผูกพันทางสังคมมากกว่าความต้องการประสบการณ์แห่งความสำเร็จ

3. การถ่ายทอดการเรียนรู้ (transfer of learning) มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผลการเรียน เนื่องจากการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ช่วยเสริมสร้างเพิ่มพูนการถ่ายทอดทักษะของการเรียนรู้ที่เกี่ยวพันกับโลกแห่งความเป็นจริง (relevance learning for real world settings)

4. การประเมินที่แท้จริง (Authentic Assessment) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ ที่จะต้องอาศัยเครื่องมือของการประเมินกระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนของผู้เรียนโดยใช้ทั้งการทำแฟ้มงาน (Folio) และการทำแฟ้มประเมินงาน (Portfolio) ของผู้เรียนมาเป็นเครื่องมือในการประเมินอย่างแท้จริง

Torkington (1996) ได้คำนิยามของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) ว่าหมายถึง กระบวนการที่ความรู้ได้ถูกสร้างขึ้นโดยผ่านการแปรเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้เรียน ซึ่งอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เขาได้ประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีของการเรียนรู้จากประสบการณ์กับการศึกษาผู้ใหญ่และการฝึกอบรม ซึ่งมีลักษณะเป็นการเรียนรู้ที่ให้คงอยู่กับผู้เรียนตลอดไป (self-perpetuating learning) ผู้จัดการฝึกอบรมซึ่งต้องการออกแบบหลักสูตรการฝึกอบรมโดยใช้วิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ ควรตัดสินใจว่าหลักสูตรจะต้องเน้นการฝึกปฏิบัติโดยวิธีการวินิจฉัยปัญหาและหลีกเลี่ยงการเริ่มต้นหลักสูตรการสอนด้วยทฤษฎี การใช้วิธีวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติในช่วงเวลาฝึกอบรมกลุ่มและสนับสนุนการเรียนการสอนที่เน้นกลุ่มเพื่อน (peer support) รวมทั้งมุ่งใช้เวลาในการเรียนการสอนส่วนใหญ่ไปกับสถานการณ์ฝึกปฏิบัติและพัฒนาสื่อการเรียน กิจกรรมการเรียนรู้และวิธีการประเมินผลการเรียนรู้

สรุปได้ว่าการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์หมายถึงการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเข้าไปมีประสบการณ์ในเรื่องที่ต้องการเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญคือเป็นผู้คิดและปฏิบัติ

กิจกรรมการเรียนรู้โดยผ่านขั้นตอนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอนคือการได้รับประสบการณ์ การสะท้อนความคิดจากประสบการณ์และอภิปราย การสรุปแนวคิดหรือความคิดรวบยอดและการนำแนวคิดไปประยุกต์ใช้การเรียนรู้ด้วยประสบการณ์มีหลักสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน
2. เป็นการเรียนรู้ด้วยการกระทำจนทำให้เกิดความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่องซึ่งเกิดจากความสนใจของผู้เรียน
3. ปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่อย่างกว้างขวาง
4. มีการสื่อสารด้วยการพูดหรือการเขียนเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้

องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์มี 4 ประการ ดังนี้

1. ประสบการณ์ (Experience) โดยครูเป็นผู้ช่วยให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้
2. การสะท้อนความคิดและอภิปราย (Reflection and Discussion) โดยครูช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง
3. ความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด (Understanding and Conceptualization) ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด อาจเกิดขึ้นโดยผู้เรียนเป็นฝ่ายริเริ่มแล้วครูช่วยเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ หรือครูเป็นผู้นำทางและผู้เรียนเป็นผู้สานต่อจนความคิดนั้นสมบูรณ์เป็นความคิดรวบยอด
4. การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด (Experiment or Application) ผู้เรียนได้นำเอาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะหรือสถานการณ์อื่น ๆ จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติของนักเรียนเอง

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ประการจะเป็นไปอย่างพลวัตรโดยอาจเริ่มต้นจากจุดใดจุดหนึ่งและเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนั้นในการสอนสามารถเริ่มต้นที่จุดใดก่อนก็ได้ ที่สำคัญคือต้องจัดกระบวนการให้ครบทุกองค์ประกอบ

Nicol (1994) ได้ศึกษาต่อจากแนวความคิดของ Kolb และเป็นผู้เริ่มใช้คำว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) อาศัยหลักการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งได้รับแนวคิดมาจากการเรียนรู้จากการกระทำและพัฒนาจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยมีพื้นฐานที่สำคัญสองประการคือ เป็นการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์และการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีหลักสำคัญประการหนึ่งคือต้องให้เกิดการเรียนรู้สูงสุด โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมให้มากที่สุดในทุก ๆ องค์ประกอบ คือ การแบ่งปันประสบการณ์ การได้สะท้อนความคิดและอภิปราย การสรุปความคิดรวบยอด ตลอดจนได้ทดลองหรือประยุกต์แนวคิดและในทุก ๆ องค์ประกอบนั้นจะต้องเกิดการเรียนรู้สูงสุด หรืออาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้สูงสุด (Maximum Learning) เกิดจากการมีส่วนร่วมสูงสุด (Maximum Participation) และการบรรลุงานสูงสุด (Maximum Performance) ของทั้ง 4 องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

เขียนเป็นสัญลักษณ์ได้ดังนี้

$$L = (Par + Per) \times 4$$

การมีส่วนร่วมสูงสุดเกิดจากการออกแบบกลุ่มที่เหมาะสมในแต่ละองค์ประกอบของการเรียนรู้ กลุ่มแต่ละประเภทจะมีข้อดีและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ในแต่ละครั้งของการสอนจึงต้องออกแบบกลุ่มให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้สูงสุดและตรงกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรมให้มากที่สุด สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจบทเรียนอยู่ตลอดเวลา..

การบรรลุงานสูงสุดอยู่ที่การกำหนดงานให้กับกลุ่ม ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญของการกำหนดงานสามประการดังต่อไปนี้

1. กำหนดกิจกรรมให้ชัดเจนว่าจะให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มอย่างไร เพื่อทำกิจกรรมอะไร ใช้เวลาเท่าไร เป้าหมายของงานคืออะไร
2. กำหนดบทบาทของสมาชิกในกลุ่มให้ชัดเจน โดยปกติการกำหนดบทบาทในกลุ่มย่อยควรให้แต่ละกลุ่มมีบทบาทที่แตกต่างกัน ซึ่งเมื่อนำมารวมเสนอในกลุ่มใหญ่จะทำให้เกิดการขยายเครือข่ายการเรียนรู้โดยผู้เรียนจะไม่เบื่อ
3. ต้องมีโครงสร้างของงานที่ชัดเจน ซึ่งบอกรายละเอียดของกิจกรรมและบทบาท ซึ่งอาจทำเป็นใบงานหรือใบชี้แจงก็ได้

ในปี 1996 Kim และ Parks ได้ศึกษาผลของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่จัดขึ้นตามโครงการพลเมืองศึกษา (civic education) ในโรงเรียนมัธยมศึกษาและเตรียมอุดมศึกษา โดยให้นักเรียนเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นทั้งในชั้นเรียนและการทำโครงการรับใช้ชุมชน หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประชาธิปไตยของชุมชน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ดีจะช่วยให้นักเรียนสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ ปรับปรุงทักษะการสื่อสารของตน และสามารถดำเนินงานโครงการได้สำเร็จ นอกจากนี้ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมยังช่วยให้นักเรียน

สามารถวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาจากมุมมองที่แตกต่างกันโดยมุ่งเน้นปัญหาที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะในการอภิปรายถกเถียงกัน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเป็นพลเมืองดี การศึกษาประเด็นกฎหมายและการทำโครงการรับใช้สังคมช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ถึงสิทธิของตนในฐานะปัจเจกบุคคลและความรับผิดชอบต่อชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ดังนั้นนักเรียนจึงสามารถประพฤติตนเป็นพลเมืองดี โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนและครูผู้สอนสามารถประเมินผลการเรียนการสอนได้จากความสามารถของนักเรียนในการอภิปรายปัญหาและการเสริมสร้างเพิ่มพูนความรู้โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมโครงการรับใช้สังคม

สำนัก Citizenship Education Clearing House (CECH) แห่งมหาวิทยาลัยมิสซูรี ในเมืองเซนส์หลุยส์ ได้พัฒนาโครงการร่วมกับโรงเรียนรัฐบาลในการปรับปรุงการศึกษาพลเมือง (civic education) โดยส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการของรัฐบาลและชุมชน เป้าหมายโครงการ CECH คือ เพื่อบูรณาการการศึกษาพลเมืองแบบมีส่วนร่วมเข้ากับหลักสูตรโรงเรียนและอำนวยความสะดวกการพัฒนาและการดำเนินกิจกรรมโครงการที่ริเริ่มโดยนักเรียน ในช่วงมีการศึกษา ค.ศ. 1994 - 1995 สำนัก CECH ได้พัฒนาโครงการเพื่อการศึกษาพลเมือง 3 โครงการ คือ

1. โครงการเลือกตั้งที่มุ่งเน้นการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งและกระบวนการเลือกตั้ง ในปี ค.ศ. 1994 ซึ่งสำนัก CECH ได้จัดทำหนังสือคู่มือครูและสื่อสารการสอนให้กับครูผู้สอน นักเรียนเป็นผู้จัดทำโครงการเลือกตั้งและจัดเวทีหาเสียงให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งสภาซีเนตและสภาผู้แทนราษฎรมาใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งจากการประเมินผลโครงการและพบว่า นักเรียนร้อยละ 60 เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าโครงการเลือกตั้งช่วยให้นักเรียนมีความตระหนักในปัญหาการเลือกตั้งและขั้นตอนกระบวนการเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้น ซึ่งนักเรียนได้ประโยชน์จากการรับฟังการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งและมีโอกาสในการซักถามผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยตรง

2. โครงการรัฐบาลแห่งรัฐมิสซูรี ได้มุ่งเน้นปัญหาอาชญากรรมทั่วไปและปัญหาเยาวชนก่ออาชญากรรมและความรุนแรงในปี ค.ศ. 1994 - 1995 โดยให้นักเรียนจัดทำโครงการแนะนำชักชวนสมาชิกรัฐสภา โดยการเขียนคำร้องเรียนและรวบรวมรายชื่อเสนอต่อรัฐสภาเพื่อให้ออกกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว นอกจากการเรียนในห้องเรียนแล้ว โครงการนี้ยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้พบปะพูดคุยกับสมาชิกรัฐสภาเพื่อแสดงความคิดเห็นให้รัฐสภาได้รับทราบ จากการประเมินผลโครงการ พบว่า นักเรียนร้อยละ 72 เชื่อว่า โครงการนี้ได้ช่วยเพิ่มพูนความตระหนักถึงปัญหาอาชญากรรมและการก่อความรุนแรงของเยาวชน และนักเรียนร้อยละ 69 เห็นว่า โครงการได้ช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจของตนเกี่ยวกับกระบวนการนิติบัญญัติในการออกกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาอาชญากรรม

3. โครงการปัญหาของเทศบาลเมือง ซึ่งเปิดให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการรับใช้ชุมชน โดยให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาพร้อมกับนักเรียนชั้นอนุบาลจัดตั้งสโมสรการรับใช้สังคมขึ้นภายในโรงเรียนเพื่อศึกษาวิจัยปัญหาสิ่งแวดล้อมและหาทางช่วยแก้ไขปัญหานี้

Teresa (1996) ได้ให้ทฤษฎีและวิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการศึกษาอบรมนักเรียนพัฒนาชุมชนให้มีความสามารถในการร่วมกับประชาชนเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับโภชนาการ การศึกษาอบรมแบบมีส่วนร่วมได้ใช้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแม่บ้านมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องอาหารและโภชนาการทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนมีลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนมากยิ่งขึ้น และเพิ่มขีดความสามารถของผู้เรียนที่เป็นแม่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้านโภชนาการได้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งช่วยให้แม่บ้านที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและอุปนิสัยด้านอาหารและโภชนาการ

ต่อมา Byrnes (1997) ได้นำเสนอการประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับการศึกษาโลก (Global Education) ซึ่งประกอบด้วยวิชาประวัติศาสตร์โลก ภูมิศาสตร์โลก เศรษฐศาสตร์โลก การเมืองโลก นิเวศวิทยาโลก ตลอดจนการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยผ่านนิชาวรรณคดี ศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและภาษาต่างประเทศ ดังนั้นการศึกษาโลก (Global Education) จึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาที่ข้ามพรมแดนแห่งชาติ เกี่ยวโยงกับระบบเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเมืองและเทคโนโลยี และการปลุกฝังความเข้าใจข้ามวัฒนธรรมด้วยมุมมองโลกทัศน์ที่กว้างขวาง การศึกษาโลกจึงมีลักษณะเป็นสหวิทยาการที่มุ่งศึกษาการพึ่งพาอาศัยในระดับโลก การใช้โลกทัศน์ในการอภิปรายโต้เถียงและการสร้างความเข้าใจพหุลักษณะทางวัฒนธรรม จึงต้องใช้วิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ครูผู้สอนจะช่วยกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น (inquisitiveness) และการตั้งข้อสงสัย (skeptism) ของนักเรียนโดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและครูผู้สอนจำเป็นต้องพัฒนาความเชี่ยวชาญด้านวิธีการสอนอย่างกว้างขวางที่จะเสริมสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในการพัฒนาความเชี่ยวชาญดังกล่าว ครูผู้สอนควรจะศึกษาเกินกว่าหนังสือเรียนในการวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้และหน่วยการเรียนการสอนที่เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เป็นศูนย์กลาง โดยครูผู้สอนควรจะรับฟังมากขึ้นและพูดให้น้อยลงเพื่อส่งเสริมสนับสนุนปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้ระหว่างนักเรียนกับนักเรียนด้วยกันเองให้มากที่สุด

3.5 การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม (Service Learning)

Seidel และ Zlotkowski (1993 อ้างถึงใน Rhoads and Howard, 1998) สรุปว่าการเรียนรู้ทางสังคมหรือการเรียนรู้โดยใช้สังคมเป็นพื้นฐานก็คือการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม การเรียนรู้นบนพื้นฐานของสังคมก็เพื่อให้เกิดการพัฒนาโดยใช้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมในการสร้างความรู้โดยผ่านการให้บริการสังคมซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทุกฝ่ายได้เตรียมการร่วมกัน

Kendall (1990 อ้างถึงใน Rhoads and Howard, 1998) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมไว้ว่า องค์ประกอบของการรับใช้สังคมต้องตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของสังคมเท่า ๆ กับพื้นฐานของโรงเรียนคือผู้เรียนจะต้องจัดเตรียมงานรับใช้สังคมตามเป้าหมายของสังคมและจะต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิชาที่เรียน ซึ่งจะต้องบูรณาการให้สอดคล้องกันเพื่อกำหนดงานที่จะต้องมอบหมายให้ผู้เรียนและจะต้องประเมินผลร่วมกัน

Howard(1998) กล่าวไว้สรุปได้ว่าการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเป็นการบูรณาการการรับใช้สังคมกับการเรียนรู้ ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์จากการรับใช้สังคมที่ตรงกับจุดมุ่งหมายของรายวิชาที่เรียนและได้ประสบการณ์ตรงกับสิ่งที่กำหนดไว้ในรายวิชานั้น ๆ สิ่งที่ผู้เรียนสังเกตได้จากประสบการณ์ในสังคมเปรียบได้เช่นเดียวกับการเรียนด้วยการบรรยายในชั้นเรียนและการอ่านงานวิจัยในห้องสมุด การรับใช้สังคมกับการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กัน ประสบการณ์การรับใช้สังคมสามารถให้รายละเอียดและเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ได้ ในขณะเดียวกันการเรียนรู้ทางวิชาการก็สามารถให้รายละเอียดและเปลี่ยนแปลงประสบการณ์การรับใช้สังคมได้

Harkavy และ Benson (1998) สรุปว่าการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีของ จอห์น ดิวอี้ ซึ่งมาแทนที่ทฤษฎีของเพลโต ซึ่งเกี่ยวกับการศึกษาและสังคม ทฤษฎีนี้สนับสนุนการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมคือเป็นการสะท้อนความคิดที่ตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม แต่ละบุคคลจะเรียนได้ดีเมื่อเขามีส่วนร่วมในการสร้างจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ที่ครอบคลุมกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนทุกคนสามารถสร้างความรู้ได้และจุดมุ่งหมายพื้นฐานคือการพัฒนาความสุขของมนุษย์

Mittlefehldt(1997) กล่าวไว้สรุปได้ว่าการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมคือวิธีการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาผ่านประสบการณ์จากกิจกรรมการมีส่วนร่วมในสังคม การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมสามารถจัดกิจกรรมโดยโรงเรียนหรือชุมชน

Erickson และ Anderson (1997) กล่าวถึงการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมว่าเป็นวิธีการเชื่อมโยงการรับใช้ชุมชนกับการบูรณาการการเรียนรู้ทางวิชาการ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาโดยการเข้าไปช่วยเหลือสังคมตามที่สังคมต้องการ การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเกิดมาจากทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ซึ่งจะให้ผู้เรียนได้สังเคราะห์ความรู้ใหม่จากการฝึกปฏิบัติในชีวิตจริงของผู้เรียน ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม สะท้อนความคิดจากการสังเกต สรุปเป็นความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรมและนำไปทดลองใช้คือทำให้ประสบการณ์ที่ได้รับเป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมการเรียนรู้และนำไปเป็นแนวทางในการประเมินผลด้วย

จากแนวคิดของการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมดังกล่าวสรุปได้ว่า การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเป็นการเรียนรู้จากกิจกรรมการรับใช้สังคมบูรณาการกับจุดมุ่งหมายของรายวิชาที่เรียน การรับใช้สังคมจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิชาที่เรียน ผู้เรียนจะได้สะท้อนความคิดจากประสบการณ์การรับใช้สังคมซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทุกฝ่ายได้เตรียมการร่วมกันและประเมินผลร่วมกัน ผู้เรียนทุกคนจะร่วมกันสร้างความรู้จากประสบการณ์ที่เขามีส่วนร่วมในสิ่งแวดล้อมในสังคมเพื่อพัฒนาศักยภาพของทุกคน

องค์ประกอบของการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม

Weigert (1998) ได้สรุปถึงองค์ประกอบของการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมที่สำคัญไว้ดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนเป็นผู้จัดการรับใช้สังคมอย่างมีความหมาย หมายถึงกิจกรรมรับใช้สังคมที่ทำนั้นต้องสอดคล้องกับความต้องการของสังคม กิจกรรมนั้นมีคุณค่าต่อผู้เรียนและชุมชน กิจกรรมจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของชุมชนจึงไม่สามารถกำหนดเวลาที่แน่นอนได้
  1. การรับใช้สังคมต้องเป็นความต้องการที่จำเป็นของชุมชนที่แท้จริง ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ผู้เรียนไปสร้างความต้องการขึ้นมาเอง
  3. การรับใช้สังคมต้องเป็นความต้องการจากสมาชิกของชุมชน ชุมชนเป็นผู้แสดงความต้องการให้เกิดกิจกรรมการรับใช้สังคมในรูปแบบที่ชุมชนต้องการ โดยคำนึงถึงความสามารถทักษะ เจตคติและการเตรียมการของผู้เรียน
  4. กิจกรรมรับใช้สังคมมาจากจุดประสงค์ของรายวิชาที่เรียนของผู้เรียนผู้สอน จะต้องตั้งจุดประสงค์ของรายวิชาและบูรณาการกิจกรรมการรับใช้สังคมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของสิ่งที่เรียน ในการตั้งจุดมุ่งหมายของรายวิชาจึงต้องสำรวจสภาพชุมชนก่อน เพื่อนำมาออกแบบหลักสูตรรายวิชาให้เหมาะสมกับชุมชน
  5. กิจกรรมการรับใช้สังคมบูรณาการอยู่ในงานตามจุดประสงค์ของรายวิชา ต้องให้โอกาสผู้เรียนได้สะท้อนความคิดจากกิจกรรมการรับใช้สังคมว่าได้ผลตามจุดประสงค์ของรายวิชาหรือไม่ อย่างไร เช่น ให้เขียนรายงาน การอภิปราย การนำเสนอผลงาน การรับใช้สังคม จึงเป็นส่วนหนึ่งของงานในรายวิชา
  6. การวัดผลในการรับใช้สังคมต้องวัดและประเมินผลอย่างเหมาะสมกับจุดประสงค์ของรายวิชา คือ ต้องวัดผลการเรียนรู้ไม่ใช่วัดการรับใช้สังคม วัดผลการแสดงออกถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งเป็นผลมาจากการทำกิจกรรมรับใช้สังคม การวัดผลและการประเมินผลผู้สอนกับชุมชนจะร่วมมือกัน

Wade (1995) กล่าวไว้สรุปได้ว่า การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเป็นการบูรณาการ การบริการที่มีความหมายระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจนเกิดเป็นความรู้ทางวิชาการจากการสะท้อน ความคิดจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการรับใช้ชุมชนและจะทำให้พลเมืองมีความกระตือรือร้น ซึ่งเป็นผลที่ได้ทำกิจกรรมรับใช้ชุมชน กิจกรรม การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมมีศักยภาพในการพัฒนา ผู้เรียนทุกระดับอายุ จะเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นในตนเองและความสามารถในตนเองให้กับผู้เรียน ซึ่งทางโรงเรียนจะต้องสร้างแรงจูงใจและทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและทำให้เกิดประสิทธิภาพโดยการตอบสนองสังคม ผู้เรียนจะใช้ความสามารถในตนเองช่วยแก้ปัญหาในสังคม ประสบการณ์จากการเรียนรู้โดยการรับใช้ชุมชนเกิดจากการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกประสบการณ์และสะท้อนความคิด จากประสบการณ์การรับใช้สังคมจากชุมชน โครงการการรับใช้สังคมต้องจัดการให้ผู้เรียนมีโอกาส พัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติและสามารถประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ในชีวิตจริงได้ กิจกรรมของชุมชนจะทำให้ผู้เรียนได้ติดต่อกับประชาชนที่หลากหลายและได้ทำงานจนเกิดการพัฒนาสังคมและพัฒนาตนเอง

Mittlefehldt (1997) กล่าวไว้สรุปได้ว่าการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม มีความหมาย เช่นเดียวกับการเรียนรู้โดยการกระทำ ในโครงการรับใช้สังคมที่ตั้นั้นผู้เรียนจะเรียนรู้โดยการกระทำสิ่งที่สังคมต้องการซึ่งเป็นการเชื่อมโยงระหว่างห้องเรียนกับชุมชน นักเรียนจะมีความรู้สึกที่ลึกซึ้งต่อการเอาใจใส่สิ่งต่าง ๆ และคนอื่น ๆ เช่นเดียวกับได้ฝึกฝนความสามารถของตนเองด้วย ผู้เรียนจะเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์จากการทำกิจกรรมโดยมีหลักการดังต่อไปนี้

1. ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน
2. เป็นความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
3. บูรณาการกับหลักสูตรทางสังคม
4. จัดเวลาให้ผู้เรียนได้คิด พูดและเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้พบเห็นระหว่างการทำ

กิจกรรมรับใช้สังคม

5. จัดให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ทักษะทางวิชาการและความรู้ในสถานการณ์จริง

ในชุมชนของเขาเอง

6. ให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที้นอกเหนือจากการเรียนรู้ในห้องเรียน
7. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาความรู้สึกในการเอาใจใส่ผู้อื่น

Melchior (2000) กล่าวไว้สรุปได้ว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ในสหรัฐอเมริกาได้ บูรณาการผสมผสานการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมเข้ากับหลักสูตรของโรงเรียนและในบางชุมชน การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมได้กลายเป็นส่วนสำคัญของการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยรับใช้สังคม ที่ครอบคลุมทั้งอำเภอ (districtwide service-learning) โดยได้สรุปลักษณะและแนวทางจัดการเรียนรู้ โดยการรับใช้สังคมไว้ ดังนี้

1. การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมสามารถจัดดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียนและชุมชนและเสียค่าใช้จ่ายต่ำได้โดยอาศัยกลวิธีบูรณาการเข้ากับชั้นเรียนและหลักสูตรที่มีอยู่ในโรงเรียน
2. การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมจะต้องใช้ทรัพยากรเพิ่มเติม เมื่อมีการบูรณาการโดยผ่านทางโรงเรียนและสำนักงานอำเภอที่จะต้องมีการลงทุนในการพัฒนาวิชาชีพและการสนับสนุนครูให้พัฒนาสื่อการสอนและกิจกรรมในห้องเรียนเสียใหม่
3. การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมจะต้องให้นักเรียนออกไปจัดทำกิจกรรมนอกโรงเรียน จึงเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ เช่น การประกันความปลอดภัยและการรับผิดชอบความเสียหาย เป็นต้น
4. โรงเรียนและสำนักงานอำเภอจำเป็นต้องตัดสินใจว่าจะว่าจ้างผู้ประสานงานกิจกรรมการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมแบบเต็มเวลาหรือบางเวลาหรือไม่
5. การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมจะปันประโยชน์ไม่แต่เฉพาะกับนักเรียนเท่านั้น ยังเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชนด้วย
6. การปฏิบัติงานของนักเรียนตามกระบวนการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมมีคุณค่าต่อหน่วยงานของชุมชนที่นักเรียนเข้าร่วมทำงานด้วย
7. การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และช่วยส่งเสริมทัศนคติทางบวกต่อเยาวชนและโรงเรียนในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

การเตรียมการในการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม

- ขั้นตอนที่ 1 กำหนดขอบเขตของชุมชน ผู้เรียนต้องกำหนดขอบเขตของชุมชนให้ชัดเจน แล้ววาดภาพของชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถกำหนดองค์ประกอบ ทั้งหมดของชุมชนได้และสามารถร่วมมือกับสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ได้อย่างดีและเพื่อความชัดเจนในการรับรู้เกี่ยวกับชุมชนนั้น
- ขั้นตอนที่ 2 หาความต้องการจำเป็นหรือปัญหาที่สำคัญของชุมชนโดยการสำรวจอภิปรายกับคนในชุมชนและศึกษาจากวิธีต่าง ๆ แล้วเลือกปัญหาที่สำคัญ
- ขั้นตอนที่ 3 กำหนดนโยบายสาธารณะที่จะส่งผลต่อคนส่วนใหญ่และจะเกิดผลในทางที่เกิดประโยชน์
- ขั้นตอนที่ 4 วางแผนปฏิบัติการสำหรับการรับใช้สังคม
- ขั้นตอนที่ 5 สะท้อนความคิดและประเมินผล ผู้เรียนต้องประเมินผลโครงการและประเมินการเรียนรู้ของตนเองด้วย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม งานวิจัยเกี่ยวกับผู้นำชุมชนและสตรี ดังต่อไปนี้

4.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ชวนะ ภวภานันท์ (2525) ได้ศึกษาความสำนึกทางการเมืองกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ในเขตเทศบาลตำบลโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาโดยศึกษาความสำคัญของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความสำนึกทางการเมือง เช่น อายุ ระดับการศึกษาและรายได้ เพศรวมทั้งได้ศึกษาถึงบทบาทและความสนใจของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในเขตเทศบาลตำบลโนนสูง จำนวน 300 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามเกี่ยวกับความสำนึกทางการเมืองซึ่งประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง ความสนใจทางการเมืองและทัศนคติทางการเมือง ตลอดจนการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ มีความสำนึกทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ในกลุ่มประชาชนที่มีความสำนึกทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงนั้นพบว่า อายุระดับการศึกษาและรายได้ ไม่มีอิทธิพลกำหนดการเปลี่ยนแปลงของทัศนคติและการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพศมีอิทธิพลในการกำหนดความแตกต่างของระดับความสำนึกทางการเมืองกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เพศชายมีความสำนึกทางการเมืองและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงมากกว่าเพศหญิง บุคคลที่มีความสำนึกทางการเมืองอยู่ในระดับสูงย่อมจะมีแนวโน้มเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงด้วย

คึกฤทธิ์ สวัสดิผล (2536) ได้ศึกษาความสำนึกและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือนักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จำนวน 483 นาย คิดเป็นร้อยละ 50 ของนักเรียนนายร้อยทั้งหมด ประกอบด้วยชั้นปีที่หนึ่ง 97 นาย ชั้นปีที่สอง 98 นาย ชั้นปีที่สาม 100 นาย และชั้นปีที่ห้า 90 นาย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปและแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลการเรียนรู้และจิตสำนึกทางการเมือง ผลการศึกษาพบว่านักเรียนนายร้อยโรงเรียนพระจุลจอมเกล้ามีจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตยในระดับปานกลางและนักเรียนที่เรียนในชั้นปีสูงกว่า

มีความสำนึกเป็นประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนชั้นต่ำกว่าเล็กน้อย ส่วนนักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนค่อนข้างสูงมีระดับความสำนึกในความเป็นประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ

นิลบล จลวยศรี (2536) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบจิตสำนึกในด้านผลสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน เจตคติและการวิพากษ์วิจารณ์ด้านวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยระหว่างการใช้อธิบายแบบบรรยายและการใช้อธิบายการสอนโดยผสมผสานระหว่างการสอนแบบคิดเป็นกับการสอนของเปาโล แพร์ กลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่มีอายุระหว่าง 25-40 ปีที่อยู่ในหมู่บ้านท่าซ้องเหล็กและหมู่บ้านค่านางรวไร อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแผนการสอนโดยผสมผสานระหว่างการสอนแบบคิดเป็นกับการสอนของเปาโล แพร์ จำนวน 7 แผน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบทดสอบวัดเจตคติแบบวัดการคิดเป็นและแบบบันทึกพฤติกรรม การวิพากษ์วิจารณ์ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ผล การเรียน คะแนนเจตคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคะแนนเจตคติสูงกว่ากลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองมีความถี่ของพฤติกรรม การวิพากษ์วิจารณ์สูงกว่ากลุ่มควบคุมและยังพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนการคิดเป็นด้านวิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยสูงกว่ากลุ่มควบคุม 6 เรื่องจาก 7 เรื่อง

อุราพร บุญรักษ์ (2539) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของครูสตรีเพื่อค้นหาปัจจัยสำคัญทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของครูสตรีระดับประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตยกับความสนใจและการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีอิทธิพลในเชิงบวกกับระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ในขณะที่ปัจจัยด้านอายุ ภูมิลำเนาเดิม ภูมิหลังทางการศึกษา ระดับการศึกษาของบิดาและมารดา ระดับการศึกษาของสามี ฐานะทางเศรษฐกิจไม่มีผลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของครูสตรีระดับประถมศึกษากรุงเทพมหานคร

สุทธิพงษ์ จุลเจริญ (2533) ได้ศึกษาบทบาทของปลัดอำเภอกับการอบรม กลุ่มเยาวชนทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดลำปาง วัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาถึงบทบาทของปลัดอำเภอในฐานะกลไกของรัฐในการนำเอานโยบายการอบรม กลุ่มเยาวชนทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยไปปฏิบัติ ความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมือง การมองเห็นความสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนหรือไม่ จากการศึกษาพบว่าปลัดอำเภอส่วนใหญ่ในจังหวัดลำปางเป็นผู้ที่มีทัศนคติทาง

การเมืองแบบประชาธิปไตย ตลอดจนเห็นความสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยว่ามีความเหมาะสมกับประเทศไทยมากที่สุดและปลัดอำเภอมีความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชน แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้มีส่วนสัมพันธ์ในทางบวกหรือส่งเสริมให้ปลัดอำเภอมิบทบาทในการอบรมกลุ่มกล่อมห่างการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างจริงจัง กล่าวคือ ปลัดอำเภอจะมีบทบาทในการอบรมกลุ่มกล่อมห่างการเมืองเพียงบางโอกาส เช่น เมื่อมีการอบรมมวลชน ซึ่งการมีบทบาทในลักษณะนี้ย่อมประสบความสำเร็จได้ยากในการอบรมกลุ่มกล่อมห่างการเมือง เพราะการอบรมกลุ่มกล่อมห่างการเมืองนั้นเป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

ฉลองโชค ประดิษฐ์สาร (2539) ได้ศึกษานโยบาย หลักสูตรและการอบรมกลุ่มกล่อมห่างการเมือง ศึกษากรณีระดับมัธยมศึกษา พ.ศ. 2520 - 2537 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวนโยบายของรัฐทางการศึกษาและหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 - 2537 เพื่ออบรมกลุ่มกล่อมห่างการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนจุดเน้นในการอบรมกลุ่มกล่อมห่างการเมืองและรวมทั้งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการศึกษา จากการศึกษาพบว่าตลอดระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2520 - 2537 แนวทางการอบรมกลุ่มกล่อมห่างการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยนั้น รัฐให้ความสำคัญกับความรู้ทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจตามลำดับ ในส่วนของความรู้ทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยรัฐให้ความสำคัญกับรูปแบบมากกว่าเนื้อหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยตั้งแต่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบันแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยการรัฐประหารหลายครั้งแต่แนวนโยบายการศึกษาและหลักสูตรนั้นยังคงอยู่ในการควบคุมดูแลของระบอบราชการมาโดยตลอด

รัฐระ สิริธรรังศรี (2530) ได้ศึกษาผลกระทบของภูมิหลัง ทักษะคติทางการเมืองและแรงจูงใจทางการเมืองที่มีต่อบทบาททางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดภาคกลาง วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือเพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยบางประการที่มีต่อบทบาทหรือพฤติกรรมทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น ได้แก่ ภูมิหลัง ทักษะคติทางการเมืองและความกระตือรือร้นทางการเมือง จากการศึกษาพบว่า ภูมิหลังของสมาชิกสภาจังหวัด ได้แก่ อายุ การศึกษาและระยะเวลาดำรงตำแหน่งมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติแบบประชาธิปไตย โดยสมาชิกสภาจังหวัดที่มีอายุมากหรือมีการศึกษาดำเนินการจะมีทัศนคติไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ส่วนสมาชิกที่มีอายุน้อยหรือมีการศึกษาสูงจะมีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยและสมาชิกสภาจังหวัดที่มีระยะเวลาดำรงตำแหน่งนานจะมีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยมากกว่าผู้ที่มีเวลาดำรงตำแหน่งน้อยกว่า ส่วนในด้านทัศนคติทางการเมืองกับความกระตือรือร้นทางการเมืองของสมาชิกสภาจังหวัดพบว่ามีความสัมพันธ์กันในทางบวก

แสดงว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีทัศนคติทางการเมืองเชิงบวกจะมีความกระตือรือร้นทางการเมืองสูงกว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีทัศนคติทางการเมืองเชิงลบ

ภูมิหลังของสมาชิกสภาเทศบาล ได้แก่ อายุและการศึกษามีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติแบบประชาธิปไตย ผู้ที่มีอายุน้อยหรือมีการศึกษาสูงจะมีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ส่วนผู้ที่มีอายุมากหรือมีการศึกษาต่ำจะมีทัศนคติไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ส่วนทัศนคติทางการเมืองกับความกระตือรือร้นทางการเมืองของสมาชิกเทศบาลมีความสัมพันธ์กันในทางบวก แสดงว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีทัศนคติเชิงบวกจะมีความกระตือรือร้นทางการเมืองสูงกว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีทัศนคติการเมืองเชิงลบ

วรทัศน์ วานิชองกร (2534) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นไทยมุสลิม ศึกษาเฉพาะกรณี 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบถึงการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นไทยมุสลิม จากการศึกษาพบว่าผู้นำท้องถิ่นไทยมุสลิมที่มีอายุมาก มีการศึกษาสูง มีรายได้สูง จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้นำท้องถิ่นไทยมุสลิมที่มีอายุน้อย การศึกษาต่ำและรายได้ต่ำ ผู้นำท้องถิ่นไทยมุสลิมที่ดำรงตำแหน่งกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านมาเป็นเวลานานจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ดำรงตำแหน่งในเวลาอันน้อยกว่า

เอนก จงวัฒนบัณฑิตย์ (2537) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับประสิทธิภาพในงานของพนักงานธนาคารออมสิน มีจุดมุ่งหมายในการค้นหาคุณลักษณะของความตระหนักทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานธนาคารออมสินและความสัมพันธ์ของความตระหนักทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับประสิทธิภาพในงาน จากการศึกษาพบว่าพนักงานธนาคารออมสินโดยภาพรวมมีความตระหนักทางการเมืองในระดับสูงแต่มีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำ คุณลักษณะของความตระหนักทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานแต่อย่างใด ผลการวิจัยยังพบว่าพนักงานธนาคารออมสินส่วนมากมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบระดม การเมืองยังไม่ใช่วิถีชีวิตที่แท้จริงของคนเหล่านี้ การเมืองเป็นสิ่งที่แยกออกจากการโครงการทางด้านการเมืองการปกครองควรจะพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคลากรในองค์กรนี้เพื่อนำบุคคลกลุ่มนี้เข้าสู่กระบวนการทางการเมืองที่เหมาะสมของชาติต่อไป

เฉลิมพล มิ่งเมือง (2539) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นรูปแบบสุขาภิบาล ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสุขาภิบาลในเขตจังหวัดนนทบุรี เป็นการศึกษาระดับปฏิบัติการและระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน

เขตสุขาภิบาลที่ประธานสุขาภิบาลมาจากการเลือกตั้งกับสุขาภิบาลที่ประธานกรรมการมาโดยตำแหน่ง และศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่อยู่ในเขตสุขาภิบาลทั้ง 2 รูปแบบ จากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตสุขาภิบาลทั้งสองแห่งอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลางและมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยประชาชนในเขตสุขาภิบาลที่ประธานคณะกรรมการมาจากการเลือกตั้งจะมีแนวโน้มการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตสุขาภิบาลทั้งสองรูปแบบ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ได้แก่ ระดับการศึกษาและระยะเวลาที่อยู่ในเขตสุขาภิบาล ข้อเสนอแนะคือควรปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานของสุขาภิบาลให้มีการบริหารงานในรูปคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งทั้งหมดโดยให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของสุขาภิบาลมากขึ้น

พงษ์ธร จันทร์สวัสดิ์ (2540) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น ศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน จากการศึกษาพบว่าปัจจัยทางด้านรูปแบบการนำของผู้นำในชุมชนเป็นเหตุให้เกิดการมีส่วนร่วมแบบอิสระแตกต่างกัน ส่วนปัจจัยทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนแต่ไม่เป็นเหตุให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมแบบอิสระ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างเห็นคุณค่าของประชาธิปไตยและเป็นการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งจะเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

สุวิทย์ รุ่งวิสัย (2532) ได้ศึกษาทัศนคติและการมีส่วนร่วมของประชาชนกรณีศึกษาผู้มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของเมืองเชียงใหม่ วันที่ 20 กรกฎาคม 2531 จากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าฟังการรณรงค์หาเสียงของผู้สมัครมีร้อยละ 46.0 มีโอกาสสนทนากับผู้สมัครรับเลือกตั้งร้อยละ 25.64 ประชาชนที่เคยไปใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาร้อยละ 72.6 และในการเลือกตั้งครั้งนี้ประชาชนจะไปเลือกตั้งได้ร้อยละ 65.8 ประชาชนจะเลือกพรรคร้อยละ 29 เลือกบุคคลร้อยละ 23.6 พิจารณาทั้งบุคคลและพรรคร้อยละ 36.4 ประชาชนเห็นว่าการซื้อขาคะแนนเสียงเป็นสิ่งที่ผิดร้อยละ 87.8 เกี่ยวกับวุฒิสภา ประชาชนร้อยละ 63.4 เห็นว่าควรมาจากการเลือกตั้ง เกี่ยวกับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีประชาชนร้อยละ 56.8 เห็นว่าควรมาจากหัวหน้าพรรคที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับเลือกตั้งมากที่สุด ร้อยละ 25.2 เห็นว่าเป็นใครก็ได้ที่สมาชิก

สภาผู้แทนราษฎรสนับสนุน ประชาชนส่วนมากเห็นว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังทำหน้าที่ของตน ในรัฐสภาไม่ดีนักและยังแสดงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและกลุ่มของตนเองอยู่มาก ระดับความเป็น ประชาธิปไตยอยู่ในระดับต่ำ ประชาชนและกลุ่มการเมือง สถาบันการศึกษา หน่วยราชการและสื่อมวลชนจะต้องร่วมมือกันปลูกฝังและเสริมสร้างความสำนึกถึงศักดิ์ศรี ความเป็นอิสระเสรีและคุณธรรมปรับเปลี่ยนทัศนคติในการซื้อขายเสียงและกำหนดโทษให้รุนแรงเพื่อเป็นการยกระดับสังคมไทย ในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมให้พัฒนาดีขึ้น

สุวัฒน์ ศิริโกคาภิรมย์ (2540) ได้ศึกษาถึงอิทธิพลของผู้นำชุมชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ศึกษากรณีผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหัวหิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่า การที่ผู้นำชุมชนเข้าไปชี้แนะ ชักจูงและเข้าไปมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสมาชิกในชุมชนโดยเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชุมชนที่มีอิสระความเป็นชนบทและชุมชนที่มีลักษณะความเป็นเมือง จากการศึกษาพบว่าไม่มีความแตกต่างกันในด้านอิทธิพลของผู้นำชุมชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสมาชิกในชุมชนและการแก้ไขมีส่วนร่วมทางการเมืองของสมาชิกในชุมชนและการยอมรับในตัวผู้นำชุมชนโดยสมาชิกทั้งสองชุมชนมีความเห็นในเรื่องดังกล่าวในระดับสูง สมาชิกในชุมชนมีความยอมรับในตัวผู้นำชุมชนและผู้นำชุมชนมีอิทธิพลต่อการชักจูง โน้มน้าวให้สมาชิกในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วย

อัคนีวุธ ศรีสวัสดิ์ (2535) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเมืองท้องถิ่น สุขาภิบาลเพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่เป็นปัญหาในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นรูปแบบสุขาภิบาล โดยศึกษาเชิงเปรียบเทียบถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่อยู่ในเขตสุขาภิบาลที่ประธานกรรมการมาจากการเลือกตั้งและมาจากการแต่งตั้ง จากการศึกษาพบว่าเหตุที่ประชาชนไม่ได้เข้ามีส่วนร่วมในการปกครองนั้นเนื่องจากความไม่รู้ไม่เข้าใจและไม่สนใจต่อกิจกรรมทางการเมือง สรุปได้ว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระดับต่ำ ประชาชนให้ความสำคัญในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้งกรรมการสุขาภิบาล การบริหารงานสุขาภิบาลให้ไปสู่ความสำเร็จจะต้องได้รับการพัฒนาทั้งรูปแบบและองค์กรที่เหมาะสม ความร่วมมือของคณะกรรมการสุขาภิบาลที่มาจากการเลือกตั้งและแต่งตั้งนั้นประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าความร่วมมืออยู่ในระดับต่ำ ทำให้งานสุขาภิบาลขาดประสิทธิภาพ ปัญหาที่ต้องแก้ไขอยู่ที่การพัฒนาความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนก่อนและหามาตรการทำให้ประชาชนสนใจ เลื่อมใสศรัทธา ในงานสุขาภิบาลแล้วจึงพิจารณาแก้ไขรูปแบบให้เหมาะสมต่อไป

Blankenship (1990) ได้ศึกษาบรรยากาศในห้องเรียน ความรู้และเจตคติ

ยุคโลกาภิวัตน์กับเจตคติทางการเมืองเพื่อศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมการศึกษาโดยใช้หลักสูตรการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ด้วยการให้ผู้เรียนอยู่ในบรรยากาศที่เป็นอิสระที่จะเพิ่มพูนความรู้และเจตคติทางการเมือง ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามกับนักเรียน 202 คน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของระดับเจตคติกับระดับของความรู้ จากการศึกษาพบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ของบรรยากาศที่เป็นอิสระกับเจตคติในทางบวก ความสามารถทางการเมืองความเชื่อมั่นทางการเมืองและความสนใจทางการเมือง

4.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์

Allen (1985) ได้ศึกษาเกี่ยวกับนักศึกษาและผู้ปฏิบัติงานด้านการสันทนาการเพื่อการบำบัด (Therapeutic recreation) ในด้านประสบการณ์ที่เหมาะสมกับการสร้างสมรรถภาพของตนเอง ในการสันทนาการด้วยวิธีการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ด้านการพัฒนาหลักสูตร การวิจัยนี้มุ่งศึกษาประสบการณ์ด้านการศึกษาที่เหมาะสมที่สุดในการสร้างสมรรถภาพด้านการจัดสันทนาการ เพื่อการบำบัดที่มุ่งเน้นความชำนาญสองระดับ การวิจัยนี้จะศึกษาความแตกต่างด้านประสบการณ์การศึกษา ซึ่งเหมาะกับการสร้างสมรรถภาพของตนเองด้านการจัดสันทนาการเพื่อการบำบัดระหว่างนักการศึกษา กับผู้ปฏิบัติการด้านการจัดสันทนาการเพื่อการบำบัด นอกจากนี้ยังศึกษาด้านหน้าที่และขั้นตอนของการปฏิบัติงาน ปรัชญาสูงสุดด้านสันทนาการที่สถาบันของนักการศึกษาจัดขึ้น สภาพแวดล้อมด้านการจัดบริการ จำนวนประสบการณ์ด้านการจัดสันทนาการเพื่อการบำบัด สถานภาพการรับรองของผลการดำเนินงาน พื้นฐานและระดับการศึกษา เพศและอายุ

แบบสำรวจการได้รับสมรรถภาพการจัดสันทนาการเพื่อการบำบัดมี 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 เป็นการระบุเนื้อหาของสมรรถภาพการจัดสันทนาการเพื่อการบำบัด ซึ่งมีความสามารถ 2 ระดับต่อสมรรถภาพ 1 ข้อและรายการของศักยภาพของประสบการณ์การศึกษาที่ได้รับแต่ละข้อ ส่วนที่ 2 ประกอบด้วยคำถามด้านประชากรศาสตร์ ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังผู้ปฏิบัติการด้านการจัดสันทนาการเพื่อการบำบัด 300 คนจากสมาชิกสมาคมการจัดสันทนาการเพื่อการบำบัดแห่งชาติ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น และส่งไปยังนักการศึกษาด้านการจัดสันทนาการเพื่อการบำบัดซึ่งเลือกจากทำเนียบนักการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการจัดสมรรถภาพทั้ง 50 ข้อเป็น 12 กลุ่มและมีกลุ่มหัวข้ออีก 7 กลุ่มแล้วหาค่าความถี่และวิเคราะห์ข้อมูลด้วย Chi-square เพื่อศึกษาความแตกต่างที่มีนัยสำคัญเพื่อจำแนกประสบการณ์การศึกษาที่เหมาะสมมากที่สุดต่อการสร้างและเพิ่มพูนสมรรถภาพการจัดสันทนาการเพื่อการบำบัดตามการจัดกลุ่ม 12 กลุ่มและกลุ่มหัวข้อ 7 กลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ระดับความ

สามารถในเชิงทฤษฎีและภาคปฏิบัติ สำหรับกลุ่มสมรรถภาพ 12 กลุ่ม คำตอบโดยรวมคิดเป็นร้อยละ แสดงให้เห็นรูปแบบที่มีลักษณะรวมกันของความสามารถทั้ง 2 ระดับ ในด้านความรู้เชิงทฤษฎี กลุ่มตัวอย่างเน้นประสบการณ์การศึกษาในระบบโดยเฉพาะระดับปริญญาตรีถือว่าเป็นประสบการณ์ที่เหมาะสมมากที่สุดที่จะสร้างและเพิ่มพูนสมรรถภาพส่วนใหญ่ ในด้านการนำไปใช้นั้นประสบการณ์ในการทำงาน การอบรมครูประจำการ การฝึกวิชาชีพเฉพาะสาขาเป็นประสบการณ์ที่เหมาะสมที่สุด สำหรับการสร้างและเพิ่มพูนสมรรถภาพ

ความแตกต่างซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่พบในการศึกษามากที่สุดคือประสบการณ์ในงานที่รับผิดชอบ หน้าที่ของงานด้านความรู้ ระดับการศึกษาและอายุ สำหรับกลุ่มสมรรถภาพส่วนใหญ่และความสามารถทั้ง 2 ระดับ พบว่ามีประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มสมรรถภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเปรียบเทียบเพศและจำนวนประสบการณ์มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3 ด้านหรือน้อยกว่า สำหรับกลุ่มสมรรถภาพทั้งสองระดับความสามารถเมื่อพิจารณาจากระดับการจัดสรรงานเพื่อการบำบัด สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง สภาพแวดล้อมของการจัดบริการและระดับปริญญาสูงสุดที่สถาบันของกลุ่มตัวอย่างจัดการเรียนการสอน

Wheeler (1998) ได้ศึกษาผลของการฝึกอบรมนอกสถานที่ในด้านการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์การศึกษาเฉพาะกรณีในบริษัทของอเมริกาสองแห่งพบว่าวงการธุรกิจของอเมริกาจำนวนมากใช้เงิน 55 ล้านล้านเหรียญสหรัฐต่อปีในการฝึกอบรมบุคลากร จากจำนวนดังกล่าวนี้มีการใช้เงิน 277 ล้านเหรียญสหรัฐในการฝึกอบรมนอกสถานที่ เกี่ยวกับการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์นอกสถานที่ อย่างไรก็ตามการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวพบว่าน้อยกว่าร้อยละ 30 มีการนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้จริงในสภาพแวดล้อมของงานที่ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติ จุดประสงค์การวิจัยครั้งนี้คือการศึกษว่าการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการฝึกอบรมนอกสถานที่ด้วยการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์นั้น ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ใช้ความรู้จากการฝึกอบรมดังกล่าวไปใช้ในการปฏิบัติ ในหน่วยงานของตนและคุ้มค่ากับการที่หน่วยงานเสียค่าใช้จ่ายให้พนักงานไปรับการฝึกอบรมดังกล่าวหรือไม่ อีกนัยหนึ่งคือการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาว่ามีการใช้ผลจากการฝึกอบรมนอกสถานที่ในหนึ่งวันนั้น พนักงานของบริษัททั้งสองได้นำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ในองค์กรทั้งสองหรือไม่ เพียงใด ผู้วิจัยได้เสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ว่าการฝึกอบรมนอกสถานที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความคิดและความคิดรวบยอด โดยจะนำไปปฏิบัติในหน่วยงานของตน ข้อค้นพบจากการวิจัยในด้านนี้ ซึ่งมีผู้ดำเนินการวิจัยมาแล้วพบว่าผลการอบรมไปใช้ มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในองค์กร สำหรับหน่วยงานเป็นอย่างยิ่ง ข้อค้นพบจากการวิจัยเป็นไปตามที่คาดหวังไว้และควรมีการวิจัยเกี่ยวกับสมรรถภาพการสื่อสารระหว่างบุคคลกับการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ให้มากขึ้น

Richard (1998) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการสื่อสารระหว่างบุคคลและการฝึกอบรมด้านการจัดการซึ่งใช้หลักและวิธีการของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ พบว่าเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในขณะที่ยุคข้อมูลข่าวสารรุดหน้าไปอย่างเต็มที่ องค์กรทั้งหลายจึงใช้การฝึกอบรมเป็นมาตรการในการเสริมสร้างวงจรปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง การจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการอบรมจึงต้องมีการพิจารณาให้ละเอียดรอบคอบว่าต้องทำให้เกิดความคิดรวบยอดและจะใช้วิธีสื่อสารกันในด้านอบรมอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้การใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์จึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและแนวทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ จึงกล่าวได้ว่าสมรรถภาพการสื่อสารมีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางการศึกษา เมื่อผู้ใหญ่ได้รับการชี้แนะด้วยวงจรการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ เขาจะต้องใช้วิธีการสื่อสารภายในกลุ่มบุคคล ระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม การใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์มุ่งศึกษากิจกรรมการปฏิบัติงานด้านการจัดการซึ่งผู้เข้ารับการอบรมมีส่วนร่วม ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบโดยมีผู้เข้ารับการอบรมด้านการจัดการ 116 คน ผลการวิจัยคือผู้ที่มีสมรรถภาพในการสื่อสารระหว่างบุคคลในระดับสูงจะพอใจมากขึ้นเมื่อได้เรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์สามารถปรับปรุงสมรรถภาพการสื่อสารระหว่างบุคคลและผู้ที่มีสมรรถภาพในการสื่อสารระหว่างบุคคลจะเรียนรู้ได้มากจากวิธีการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์

Soon (1999) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมของประเทศเกาหลี ซึ่งเป็นประเทศหนึ่งที่มีความเป็นเอกภาพเชิงเผ่าพันธุ์ (Homogeneous Country) มากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก ในขณะที่ต้องเผชิญหน้ากับการท้าทายด้านโลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ 21 การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม (Cross-cultural education) จะช่วยให้เกิดการหยั่งรู้ซึ่งจะช่วยให้ชาวเกาหลีและชาวอเมริกันเชื้อสายเกาหลีได้ทราบถึงความคิดในด้านความเป็นศูนย์กลางของเผ่าพันธุ์ อย่างไรก็ตามการใช้วิธีการบรรยายแบบดั้งเดิมเป็นรูปแบบของการสอนซึ่งใช้กันโดยทั่วไปที่เน้นการรับรู้ภาคความรู้ทำให้ไม่สามารถศึกษาองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมได้ ผู้วิจัยจึงใช้รูปแบบของ Kolb คือการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ เพื่อศึกษาการอบรมผู้ฝึกสอนศาสนาระดับหัวหน้าด้วยวิธีการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ทั้งนี้เพราะความเชื่อที่ว่าครอบครัวเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรม ครอบครัวฝึกสอนศาสนาระดับผู้นำจึงต้องเรียนรู้ด้านความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมซึ่งจะช่วยให้เข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมส่วนบุคคลสำหรับสมาชิกในครอบครัวแต่ละคน การใช้วิธีสอนแบบเน้นประสบการณ์จึงเป็นวิธีการเรียนรู้ซึ่งมีประสิทธิภาพมากกว่าวิธีอื่นเพราะเป็นการเน้นกระบวนการมากกว่าผลที่เกิดขึ้น เน้นที่ผู้เรียนมากกว่าครูและเน้นการสะท้อนความคิดเห็นของผู้เรียนมากกว่าข้อมูลที่กำหนดไว้แล้วโดยผู้สอน นอกจากนี้การเรียนรู้อบรมแบบเน้นประสบการณ์ยังช่วยให้สมาชิกในครอบครัวทุกระดับอายุได้รวมกันเป็นเอกภาพของโอกาสที่จะเรียนรู้คือมีโอกาสได้เรียนรู้เท่าเทียมกัน

ผู้วิจัยต้องการศึกษากลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักสอนศาสนาในระดับผู้นำ 6 กลุ่ม ซึ่งรับการอบรมขององค์กรที่มีชื่อว่า HOME ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลจากการทดสอบยืนยันสมมุติฐานคือ บทบาทของครูผู้ที่มีพื้นฐานของประเพณีของขงจื้อแบบเกาหลีพบว่าอคติเชิงวัฒนธรรมที่ต่อต้านการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์จะหมดไปเมื่อเกิดความไว้วางใจมากขึ้นระหว่างครูกับนักเรียน รูปแบบการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์เป็นวิธีการสอนที่มีประสิทธิผลต่อสมรรถภาพด้านความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและมีส่วนช่วยเสริมการบรรยายแบบเดิมซึ่งครูได้ใช้ด้วย การเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ทำให้สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้วยการพูดคุยกัน ส่งเสริมการสะท้อนความคิด การประเมินตนเองและการเปิดเผยตนเอง ช่วยให้เกิดปฏิกิริยาตอบรับด้านอารมณ์และพฤติกรรมซึ่งแตกต่างจากรูปแบบของการสอนแบบเดิม เมื่อชาวเกาหลีมีประสบการณ์ของการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ เขาเหล่านั้นต้องการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้มากขึ้น ผลการวิจัยยืนยันความจำเป็นที่จะต้องสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างครูกับนักเรียนและเสนอแนะว่าการเรียนที่มีสมาชิกจำนวนมากมีประสิทธิผลเช่นเดียวกับการเรียนที่มีสมาชิกจำนวนน้อยตามที่อ้างอิงไว้ในตำราและเอกสารเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์

Teresa (1996) ได้ศึกษาผลของการอบรมแม่บ้านในชุมชนด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาความสามารถในการเรียนรู้เกี่ยวกับโภชนาการโดยศึกษาเป็นรายกรณีและศึกษาเชิงคุณภาพใช้ประเมินพฤติกรรมการสอน กิจกรรมและปฏิสัมพันธ์กับแม่บ้านเกี่ยวกับเรื่องโภชนาการเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะด้วยวิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่าการอบรมแบบมีส่วนร่วมทำให้แม่บ้านมีความรู้เพิ่มขึ้นและได้ฝึกปฏิบัติด้วย หลังการอบรมแม่บ้านมีความรู้ เจตคติ และทักษะ รวมทั้งทำให้แม่บ้านเพิ่มความสามารถมากขึ้น

Hargrove (1997) ได้ศึกษาถึงการปรับปรุงความสามารถในการเขียนและการยอมรับตนเองของนักโทษสตรีโดยการวิจัยเชิงคุณภาพโดยตั้งจุดมุ่งหมายด้วยคำถามสามข้อคือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะสามารถพัฒนาความสามารถในการเขียนได้หรือไม่ ข้อสอง คือการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะสามารถพัฒนาการยอมรับตนเองของนักโทษสตรีได้หรือไม่และข้อสามคือ จะสามารถนำผลการศึกษาไปขยายต่อทฤษฎีและความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้วิถีชีวิตของผู้หญิงได้อย่างไร สตรีที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจะใช้การเรียนรู้ด้วยกระบวนการนี้ 3 - 4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เป็นเวลา 18 สัปดาห์ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการใช้แบบสอบถามและการสังเกต ผลการศึกษพบว่านักโทษหญิงสนุกสนานกับการมีส่วนร่วมและการร่วมมือกันในชั้นเรียน ผลปรากฏว่าความสามารถทางการเขียนของกลุ่มตัวอย่างสูงขึ้นและมีการยอมรับตนเองเพิ่มขึ้น ผลการศึกษานี้จะนำไปขยายต่อความรู้เกี่ยวกับการจัดโปรแกรมการศึกษาของผู้ใหญ่ต่อไป

Esther (1995) ได้ศึกษาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยศึกษา วิทยานิพนธ์พบว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่เกิดขึ้นจากผลของการแก้ปัญหาและเขาไม่ได้เรียนรู้จาก หนังสือ แต่เกิดจากการเรียนรู้โดยร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ จากการสังเกตและการสัมภาษณ์พบว่าผู้ใหญ่ เกิดการเรียนรู้จากการเข้าไปมีส่วนร่วมในความสำเร็จของชุมชนและพบว่ากลุ่มสามารถสร้างประชากร ที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ กลุ่มจะได้รับการสนับสนุนจากการเมืองและชุมชนรวมทั้งการใช้สื่อ ต่าง ๆ จนสามารถประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง

4.3 งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม

Wade (1995) ได้ศึกษาถึงการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคมของนักศึกษาฝึกสอน ระดับประถมศึกษา โดยให้ทำกิจกรรมรับใช้สังคมในการฝึกงานหนึ่งหน่วยกิจ ในรายวิชาผู้เรียนจะ ปฏิสัมพันธ์แบบประชาธิปไตยในห้องเรียนและในชุมชน นักศึกษาทุกคนจะต้องทำโครงการรับใช้สังคม ของตนเองอย่างสมบูรณ์คนละหนึ่งโครงการ นักศึกษาจะทำงานกับครูและนักเรียนในโรงเรียนประถม ศึกษาในโครงการรับใช้สังคม นักศึกษาจะเตรียมการทบทวนการฝึกงานกับทฤษฎี องค์ประกอบของ การรับใช้สังคมในการศึกษารายวิชานี้ นักศึกษาจะดูวิดีโอเกี่ยวกับโรงเรียนประถมศึกษาแล้วระดม สมมติเกี่ยวกับกิจกรรมรับใช้สังคมที่หลากหลาย เขาจะสะท้อนความคิดในประสบการณ์จากการรับใช้ สังคมด้วยการอภิปราย ทุกโครงการจะตั้งจุดมุ่งหมายที่ความต้องการของโรงเรียนหรือชุมชนและ บูรณาการกับโครงสร้างของทักษะทางวิชาการและเนื้อหา นักศึกษาจะสังเกตห้องเรียนคิดแผนป้าย สำหรับการแจ้งข่าวสารสำคัญของโครงการ รับใช้สังคมและแนะนำนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่เขากำลังเรียน นักศึกษา 41 คน ทำโครงการตั้งแต่ต้นภาคเรียน นักศึกษาเป็นผู้ชายเพียงคนเดียวทุกคนเป็น คนผิวขาวอายุระหว่าง 20 - 42 ปี การเก็บรวบรวมข้อมูลทำโดยรวบรวมแบบสอบถามจาก นักศึกษาและการเขียนอนุทินเกี่ยวกับการทำกิจกรรมในชุมชนในปลายภาคเรียนและสัมภาษณ์ด้วย คำถามปลายเปิดกับนักเรียน 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์ด้วยการอ่านจากข้อมูลทั้งหมด และจัดหมวดหมู่ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์จากการศึกษาพบว่า นักศึกษาเห็นว่า การรับใช้สังคม มีผลต่อความสามารถ การยอมรับตนเอง การเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดความรู้สึกที่ดีและทำให้มี ความรู้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ นักศึกษายังมีเจตคติต่อการรับใช้สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

Meconnell (1997) ได้ศึกษาถึงการใช้โปรแกรมการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม ในชุมชนด้วยกิจกรรมประสบการณ์ในการรับใช้สังคมโดยจัดโปรแกรมการรับใช้สังคมบูรณาการ กับหลักสูตรในโรงเรียนมัธยมศึกษา จุดมุ่งหมายของการศึกษาคือการประเมินประสบการณ์ของ นักเรียนซึ่งมีส่วนร่วมในโปรแกรมการรับใช้สังคมและผลของการรับใช้สังคมที่มีต่อนักเรียน ผลการ ศึกษาพบว่านักเรียนที่ได้รับประสบการณ์จากการรับใช้สังคมแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมการวางแผน

และการสำรวจ มีเจตคติที่ดีต่อการรับผิดชอบผู้อื่น มีความสามารถและความรู้สึกต่อการเอาใจใส่ผู้อื่น รู้สึกยอมรับตนเอง มีความพร้อมส่วนบุคคลในการเผชิญสถานการณ์ในสังคมและการเข้าร่วมกับกิจกรรมของโรงเรียน รวมทั้งมีพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับของโรงเรียน

Albert (1996) ได้ศึกษาด้วยการวิจัยแบบบรรยายถึงโปรแกรมการรับใช้สังคม ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในรัฐแคลิฟอร์เนียเนื่องจากในสังคมปัจจุบัน เด็กวัยรุ่นถูกรุมล้อมด้วยปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทำให้เด็กขาดวินัย เกิดความขัดแย้งทางอารมณ์และการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมลดลง สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อสังคมอเมริกาในอนาคต ในการศึกษาใช้การรับใช้สังคมในการแก้ปัญหาเหล่านี้ โดยใช้โปรแกรมการรับใช้สังคมกับโรงเรียนมัธยมศึกษาเก้าโรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาโปรแกรมการรับใช้สังคมและศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการรับใช้สังคม ผลการศึกษาพบว่าโปรแกรมการรับใช้สังคมทำให้นักเรียนมีสติปัญญาเพิ่มขึ้น มีพัฒนาการทางสังคมและด้านจิตใจเพิ่มขึ้น มีความรู้สึกต่อการรับผิดชอบสังคมสูงขึ้น มีเจตคติในทางบวกต่อผู้ใหญ่และผู้อื่นมากขึ้น เสริมสร้างการยอมรับตนเองมีจริยธรรมดีขึ้นและพัฒนาทักษะในการช่วยให้นักเรียนมีชีวิตอย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ วัยรุ่นที่เข้าโครงการรับใช้สังคมเกิดความตระหนักในความต้องการของสังคมและใช้เวลาเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนของตน

Joseph (1996) ได้ศึกษารายกรณีถึงการพัฒนาของความสำเร็จในความร่วมมือของชุมชนที่ก่อให้เกิดโปรแกรมการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัย ซึ่งการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่การเมืองและภาวะผู้นำโดยใช้ดึงดูดความสนใจของสมาชิกให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับคนเพื่อนำไปสู่ความร่วมมือในโครงการ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เป็นกลุ่มและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากการศึกษาพบว่าได้รับความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนในระดับต่าง ๆ เป็นอย่างดี การมีส่วนร่วมในชุมชนคือการสร้างชุมชนและการสร้างชุมชนก็คือพฤติกรรมการเมือง เหตุผลทางการเมืองหรือยุทธศาสตร์ในการนำเสนอทางการเมืองนั้นมีความจำเป็นสำหรับการวางโครงสร้างของชุมชน ภาวะผู้นำก็เป็นองค์ประกอบที่จำเป็นในความสำเร็จของการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน ผู้เรียนจะแลกเปลี่ยนนิสัยทัศนคติ ความคิด ความรับผิดชอบและภาวะผู้นำซึ่งกันและกัน การศึกษายังสรุปได้ว่ามหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการร่วมมือพัฒนาชุมชนและส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยการให้บริการชุมชน

Lynn (1997) ได้ศึกษาอิทธิพลของการรับใช้สังคมต่อเจตคติในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยใช้เวลา 75 ชั่วโมง ให้นักเรียนฝึกทักษะ ความรับผิดชอบ ในโครงการเพื่อให้เกิดเจตคติในการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยเลือกกลุ่มที่จะเข้ามีส่วนร่วม โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพคือการสัมภาษณ์และให้นักเรียนเขียนบรรยายจำนวน 24 คน ผู้วิจัยใช้การสังเกต

ในการเตรียมตัว พฤติกรรมและการสะท้อนความคิดในกิจกรรมของนักเรียนและสัมภาษณ์นักเรียนที่เรียนสังคมวิทยา ภาษาอังกฤษและวิทยาศาสตร์ด้วยการเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม ผู้วิจัยเสนอแนะว่านักเรียนได้เรียนรู้โดยการแก้ปัญหาของชุมชนรวมทั้งการเรียนรู้ค่านิยมต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงความต้องการของชุมชนทำให้ไม่เห็นแก่ตัวและมีความ รู้สึกที่จะช่วยเหลือผู้อื่น งานวิจัยนี้เสนอแนะอีกว่ารัฐควรให้การศึกษาดังกล่าวโดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบทางการเมืองโดยกระตุ้นให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยใช้การเรียนรู้ด้วยประสบการณ์การรับใช้สังคมโดยบูรณาการในหลักสูตรของนักเรียน

4.4 งานวิจัยเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

ประเสริฐ กิติรัตน์ตระการ (2533) ได้ศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท รูปแบบที่สร้างขึ้นมีจุดหมายเพื่อให้ผู้นำชุมชนนำไปใช้ในการพัฒนาคนในชุมชนชนบทให้มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่เพิ่มมากขึ้นและมีแนวคิดที่เป็นหลักการในการสร้างรูปแบบคือการทำกิจกรรมพัฒนาที่จะส่งผลต่อการพัฒนาจิตสำนึกของคนในชุมชนจะต้องเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชน คนในชุมชนมีบทบาทและเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่การใช้รูปแบบมี 3 ตอน คือ การกระตุ้นให้ผู้นำชุมชนเห็นความจำเป็นและความสำคัญของการสร้างจิตสำนึก ศึกษาความรู้และกระบวนการสร้างจิตสำนึก และดำเนินกิจกรรมสร้างจิตสำนึกโดยใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมทั้งสิ้นประมาณ 80 ชั่วโมง ใน 16 สัปดาห์ต่อเนื่องกัน

ผลการศึกษาพบว่าหลังการทดลองใช้รูปแบบคนในชุมชนมีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น แสดงออกโดยมีความรู้ เจตคติและพฤติกรรมสอดคล้องกับหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชนมากขึ้น กระบวนการของรูปแบบมีส่วนทำให้กลุ่มเป้าหมายมีความกล้าคิดและคิดเป็นและได้ข้อค้นพบว่าชาวบ้านสนใจและต้องการกิจกรรมพัฒนาที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยกิจกรรมนั้นจะต้องไม่ทำลายวิถีชีวิตของชุมชน

เกรียงไกร จงเจริญ (2536) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้นำชุมชนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาถึงอิทธิพลของผู้นำชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชนต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลในชุมชนและการชักจูงของผู้นำชุมชนให้ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง โดยศึกษาจากเอกสารการวิจัยเชิงสำรวจและการวิจัยภาคสนาม ซึ่งได้ใช้แบบสอบถามเป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนในพื้นที่เขตบางคอแหลม จากการ

ศึกษาพบว่าผู้นำชุมชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลในชุมชน โดยเป็นผู้ที่ชุมชนให้ความเชื่อถือและมอบความไว้วางใจให้เป็นตัวแทนของชุมชนในการที่จะมีสิทธิมีเสียงในเรื่องต่าง ๆ และเป็นผู้ที่จูงใจให้บุคคลในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเพื่อส่วนรวม รวมทั้งเป็นผู้มีส่วนในการชักจูงโน้มน้าวให้บุคคลในชุมชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

4.5 งานวิจัยเกี่ยวกับสตรี

เศวตฉัตร สุวรรณรัตน์ (2535) ได้ศึกษาบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีในการเมืองไทยปี 2531-2534 เพื่อที่จะหาข้อสรุปทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการเข้าสู่บทบาททางการเมืองและการแสดงบทบาททางการเมืองของสตรีไทย โดยการสัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีที่ได้รับเลือกตั้ง 8 คน จากการศึกษาพบว่ากระบวนการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีนั้นมีปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการชะเนในการเลือกตั้งคือ คุณสมบัติส่วนตัว การให้ความช่วยเหลือแก่ท้องถิ่นและประชาชนในเขตเลือกตั้ง นโยบายและชื่อเสียงของพรรคการเมือง อิทธิพลของบิดา พี่หรือญาติ อิทธิพลของหัวหน้าพรรคหรือแกนนำของพรรค การแสดงบทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี ส่วนใหญ่จะคำนึงถึงบทบาทนอกสภามากกว่าในสภา โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความพอใจให้กับประชาชนในเขตเลือกตั้งของตนเองจากการศึกษาพบว่าเพศมิได้เป็นอุปสรรคต่อการแสดงบทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี

สุภาพรรณ หมั่นเจริญ (2534) ได้ศึกษาถึงการยอมรับสตรีในบทบาทปลัดอำเภอ ศึกษาเฉพาะกรณีก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงการยอมรับของก้านัน ผู้ใหญ่บ้านต่อการที่สตรีจะเข้ามาเป็นปลัดอำเภอและงานที่ยอมรับ จากการศึกษาพบว่าก้านัน ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ยอมรับให้สตรีปฏิบัติงานในหน้าที่ความรับผิดชอบส่วนใหญ่ของปลัดอำเภอซึ่งได้แก่ งานปกครอง งานพัฒนาท้องถิ่น งานทะเบียนทั่วไป งานบัตรประจำตัวประชาชนและงานส่งเสริมงานปกครอง ส่วนงานป้องกันก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนใหญ่ไม่ยอมรับให้สตรีปฏิบัติงานนี้ ก้านันเห็นด้วยร้อยละ 56.7 ถ้ากฎหมายจะเปิดโอกาสให้สตรีเป็นปลัดอำเภอ แต่ผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 51.5 ไม่เห็นด้วยถ้ากฎหมายจะเปิดโอกาสให้สตรีเป็นปลัดอำเภอ

ประทีป จงสิทธิ์ธรรม (2528) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผู้นำสตรีในการปกครองระดับท้องถิ่นของไทย ศึกษาบทบาทความเป็นผู้นำของก้านัน ผู้ใหญ่บ้านสตรีทั่วประเทศ พ.ศ. 2528 เพื่อให้เห็นภาพรวมเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองการบริหารการปกครองของก้านัน ผู้ใหญ่บ้านสตรี จากการศึกษาพบว่าในการเป็นผู้นำทางการเมืองการบริหารการปกครอง ก้านัน ผู้ใหญ่บ้านสตรีสามารถแสดงบทบาทได้หลาย ๆ ด้าน ทั้งการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน การเสริมสร้างความมั่นคงให้กับ

ชุมชน งานป้องกันและปราบปรามโจรผู้ร้าย การดูแลและควบคุมงานสถิติและทะเบียนต่าง ๆ การประสานงานและให้ความช่วยเหลือแก่ทางราชการ การทำให้ชาวบ้านรักและสามัคคีและการแสดงบทบาทเป็นตัวแทนราษฎรในการรับรู้ปัญหาที่คน ผู้ใหญ่บ้านสตรีให้ความสำคัญกับบทบาทข้างต้นแตกต่างกัน ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างคือ อายุ สถานภาพสมรส การมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับอดีตผู้นำในท้องถิ่น ประสบการณ์การทำงานและลักษณะชุมชน ตัวแปรด้านเศรษฐกิจไม่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างในการแสดงบทบาทหน้าที่ด้านบริหารการปกครองของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สตรีผลการวิจัยพบว่าผู้นำท้องถิ่นสตรีส่วนใหญ่ได้รับการยอมรับในบทบาททางการเมืองการปกครองจากประชาชนและชุมชนและข้าราชการ แสดงว่าสตรีมีความสามารถในการเข้ามามีบทบาทในการเมืองระดับท้องถิ่น

อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ และ ภัสสร สิมานนท์ (2528) ได้ศึกษาจากการสัมภาษณ์ประชากร จำนวน 1096 คน ใน 38 จังหวัดที่มีผู้นำสตรีในระดับต่าง ๆ และใช้แบบสอบถามถึงทัศนคติและการยอมรับการเป็นผู้นำสตรีในท้องถิ่นของตนและการที่จะมีสตรีเข้ามามีบทบาททางการเมืองและการปกครองในระดับสูง ในระดับอำเภอ จังหวัดหรือประเทศผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าชายและหญิงมีความสามารถเท่าเทียมกันในเกือบทุกเรื่องที่จะระบุในแบบสอบถาม ผู้ให้สัมภาษณ์มีแนวโน้มนิยมผู้นำเพศเดียวกับตนในแต่ละภาคผู้ให้สัมภาษณ์มีทัศนคติที่แตกต่างกัน ในเรื่องการยอมรับสตรีเป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ยังนิยมจะเลือกผู้ชายเป็นกำนัน แต่ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้มีความมั่นใจของผู้ให้สัมภาษณ์ลดลงตามลำดับ เมื่อออกความเห็นถึงความเป็นไปได้ของการที่ผู้หญิงจะเข้ารับหน้าที่เป็นปลัดอำเภอ นายอำเภอ หรือนายกรัฐมนตรี ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยคือ ควรทำการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้นำท้องถิ่นสตรีเพื่อดูความเป็นไปได้ในการที่สตรีจะเข้ามารับบทบาททางการเมืองการปกครองในระดับที่สูงขึ้น

สมิหรา จิตตลดากร (2528) ได้ศึกษาภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่นของ ไทย เพื่อศึกษาถึงลักษณะการทำงานของสตรีผู้นำทางการเมือง จากการศึกษาพบว่าผู้นำสตรีไม่นิยมการใช้อำนาจ จะใช้วิธีการสร้างความเข้าใจให้กับประชาชน ใช้ความสุภาพทำให้คนเกรงใจ มีการวางแผนล่วงหน้าเสมอ เน้นเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมสตรีผู้นำส่วนใหญ่จะเป็นผู้เสียสละ ซื่อตรง อดทน ไม่ใช้อารมณ์ ข้อสรุปจากการวิจัยคือสตรีที่เข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองในระดับท้องถิ่นได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเฉพาะตัว ครอบครัวและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคแตกต่างกัน มีวิธีการทำงานและรูปแบบทางการเมืองต่างกัน